

**ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ**

**Το εργασιακό καθεστώς ατόμων δεύτερης γενιάς από την
Αλβανία**

Θεωρητικός προβληματισμός κι εμπειρική διάσταση

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αναστασία Τζαβάρα

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Ι. Κουζής, Καθηγητής, Επιβλέπων

Δ. Παπαδοπούλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Ι. Ψημμένος, Αναπληρωτής Καθηγητής

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2014

Copyright © Αναστασία Τζαβάρα, 2014.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΙΝΑΚΕΣ.....	4
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Προσδιορισμός της δεύτερης γενιάς ατόμων από την Αλβανία	8
1.1 Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής μεταναστών.....	8
1.2 Ορισμός της δεύτερης γενιάς.....	10
1.3 Ποσοτικός και γεωγραφικός προσδιορισμός της δεύτερης γενιάς.....	12
1.4 Εκπαιδευτικό επίπεδο των ατόμων δεύτερης γενιάς	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η συμμετοχή της δεύτερης γενιάς στην ελληνική αγορά εργασίας	17
2.1 Περιγραφή της ελληνικής αγοράς εργασίας	17
2.2 Τα χαρακτηριστικά της απασχόλησης της δεύτερης γενιάς	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η ένταξη των ατόμων δεύτερης γενιάς από την Αλβανία στην ελληνική αγορά εργασίας	30
3.1 Η αγορά εργασίας ως μηχανισμός ένταξης κι αποκλεισμού	31
3.2 Διαφορές μεταξύ πρώτης και δεύτερης γενιάς ως προς την ένταξη στην αγορά εργασίας.....	36
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Μεθοδολογία της έρευνας.....	42
1.1 Στόχος της έρευνας.....	43
1.2 Βασικές υποθέσεις εργασίας.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Ανάλυση των ποιοτικών συνεντεύξεων	44
2.1 Ανάλυση πρώτης υπόθεσης εργασίας	48
2.2 Ανάλυση δεύτερης υπόθεσης εργασίας.....	53
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	59
ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	62
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.....	66
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ	68
ABSTRACT.....	104

ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Αλβανική μετανάστευση στην Ελλάδα κατά φύλο	12
ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Άτομα που έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους κατά χώρα, ηλικία και εκπαιδευτική βαθμίδα (Άνδρες).....	15
ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Άτομα που έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους κατά χώρα, ηλικία και εκπαιδευτική βαθμίδα (Γυναίκες)	15

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1 Είδος απασχόλησης βάσει ωρών εργασίας κατά φύλο, ηλικιακή ομάδα και υπηκοότητα-χώρα γέννησης (άνδρες)	25
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2 Διάγραμμα 2 Είδος απασχόλησης βάσει ωρών εργασίας κατά φύλο, ηλικιακή ομάδα και υπηκοότητα-χώρα γέννησης (γυναίκες).....	26
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3 Διάγραμμα 3 Είδος συμβολαίου απασχόλησης κατά φύλο, ηλικιακή ομάδα και υπηκοότητα-χώρα γέννησης (άντρες)	27
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4 Διάγραμμα 4 Είδος συμβολαίου απασχόλησης κατά φύλο, ηλικιακή ομάδα και υπηκοότητα-χώρα γέννησης (γυναίκες)	28
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5 Απασχόληση κατά ταμείο κύριας ασφάλισης, φύλο και υπηκοότητα-χώρα γέννησης	29
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6 Εκπαιδευτικό επίπεδο ατόμων πρώτης γενιάς αλβανικής προέλευσης	38
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7 Επίπεδο εκπαίδευσης ερωτωμένων.....	48

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία εξετάζει το εργασιακό καθεστώς ατόμων μεταναστευτικής προέλευσης από την Αλβανία που ανήκουν στην δεύτερη γενιά. Η δεύτερη γενιά αποτελεί μια σημαντική ομάδα μελέτης όσον αφορά την ένταξή τους στη χώρα υποδοχής, γεγονός που παρουσιάζει αρκετά στοιχεία για τις πολιτικές ενσωμάτωσης που χρησιμοποιεί μια χώρα όσον αφορά τους μεταναστευτικούς πληθυσμούς που εισέρχονται και διαμένουν σε αυτήν.

Η έρευνα εστιάζει στα χαρακτηριστικά της απασχόλησης που έχουν εδώ στην Ελλάδα, στις ομοιότητες καθώς και τις διαφορές που έχουν σε σχέση με τους γηγενείς όσον αφορά την πορεία τους εντός της ελληνικής αγοράς εργασίας αλλά και σε σχέση με τους γονείς τους οι οποίοι αποτελούν την πρώτη γενιά μεταναστών. Πραγματοποιήθηκε εμπειρική έρευνα, χρησιμοποιώντας ως μέσο αναπαραγωγής πληροφοριών άλλες έρευνες που αποτέλεσαν σημαντικό μέρος της βιβλιογραφίας καθώς και τις ποιοτικές συνεντεύξεις που διεξήχθησαν με άτομα δεύτερης γενιάς αλβανικής προέλευσης.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν πως ναι μεν ακολουθούν επαγγέλματα που δεν αντιστοιχούν στο επίπεδο μόρφωσης και τις δεξιότητες που διαθέτουν, τα οποία απέκτησαν μέσα από την ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της κοινωνίας υποδοχής, αλλά γι' αυτό ευθύνονται οι δομές της ελληνικής αγοράς εργασίας που χαρακτηρίζεται από αναντιστοιχία του μορφωτικού επιπέδου των εργαζομένων και των θέσεων εργασίας που έχουν εντός της ελληνικής αγοράς εργασίας. Επίσης σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η δυσλειτουργία του κρατικού μηχανισμού η οποία δημιούργησε μεγάλα εμπόδια όσον αφορά την απόκτηση των απαραίτητων νομιμοποιητικών εγγράφων κατά την προσπάθεια ένταξής τους στην ελληνική κοινωνία, θέματα που θα αναλυθούν εκτεταμένα παρακάτω.

Λέξεις κλειδιά: δεύτερη γενιά, δευτερεύουσα αγορά εργασίας, κοινωνική ένταξη, κοινωνικός αποκλεισμός

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μετανάστευση είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο που έχει απασχολήσει την Ελλάδα από την δεκαετία του '90 όπου από χώρα αποστολής μετατράπηκε σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Το θέμα αυτής της εργασίας είναι η καταγραφή του εργασιακού καθεστώτος των Αλβανών δεύτερης γενιάς που ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 18-30 ετών. Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη: στο πρώτο μέρος αναπτύσσεται το θεωρητικό κομμάτι το οποίο αποτελεί τον προσδιορισμό του αντικειμένου αυτής της εργασίας και είναι η βάση του εμπειρικού μέρους που ακολουθεί. Πραγματοποιείται μια περιγραφή της ελληνικής αγοράς εργασίας και της θέσης που έχουν τα άτομα της δεύτερης γενιάς εντός αυτής, ποια τα επαγγέλματα που ακολουθούν κατά την διάρκεια αλλά και μετά το πέρας των σπουδών τους, της επαγγελματικής τους κινητικότητα σε σχέση με αυτή των γηγενών και τέλος παρουσιάζονται οι ομοιότητες ή οι διαφορές με τους γονείς τους που ανήκουν στην πρώτη γενιά μεταναστών, όσον αφορά την ένταξή τους στην αγορά εργασίας η οποία επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες. Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται το εμπειρικό κομμάτι που στηρίζεται σε μια σειρά από ποιοτικές συνεντεύξεις με άτομα αλβανικής καταγωγής που περιγράφουν την εμπειρία τους πάνω στο θέμα μελέτης.

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η θέση που έχουν τα άτομα της δεύτερης γενιάς από την Αλβανία στην ελληνική αγορά εργασίας, αν διαφέρουν με τους γηγενείς ως προς το είδος της απασχόλησης, τα ωράρια, τους μισθούς, την ανάπτυξη εργασιακών σχέσεων, την εξέλιξη εντός της αγοράς εργασίας. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, τίθενται δύο υποθέσεις εργασίας οι οποίες αναμένεται να επαληθευτούν μέσα από την πραγμάτωση της εμπειρικής έρευνας: **α.** οι ατέλειες της αγοράς εργασίας οδηγούν τα άτομα αλβανικής προέλευσης της δεύτερης γενιάς σε επαγγέλματα που δεν αντιστοιχούν στο εκπαιδευτικό τους επίπεδο και **β.** οι δομές και η λειτουργία της αγοράς εργασίας αλλά και του κρατικού μηχανισμού δεν συντελούν στην ουσιαστική τους ενσωμάτωση στην ελληνική κοινωνία.

Σημαντικά στοιχεία για την πραγματοποίηση της έρευνας αντλήθηκαν από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί από διάφορα ερευνητικά κέντρα (όπως το Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ, το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής και το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών) καθώς και από την Ελληνική Στατιστική Αρχή και πιο συγκεκριμένα τις έρευνες εργατικού δυναμικού καθώς και τις τελευταίες απογραφές

που έγιναν οι οποίες βοηθούν στον καθορισμό του συγκεκριμένου πληθυσμού και την χωρική τους τοποθέτηση εντός της χώρας υποδοχής .

Τα μέρη της εργασίας δομούνται ως εξής: στο πρώτο μέρος αναπτύσσεται το θεωρητικό κομμάτι της εργασίας το οποίο περιλαμβάνει τα παρακάτω: το **πρώτο κεφάλαιο** που αναφέρεται στην εξέλιξη του φαινομένου της μετανάστευσης στην χώρα μας και εστιάζει στην ανάλυση του όρου της δεύτερης γενιάς ατόμων αλβανικής προέλευσης, στην ποσοτική και χωρική τους τοποθέτηση και στο εκπαιδευτικό επίπεδο που έχουν το οποίο διαμορφώνεται μέσα από την φοίτησή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας. Το **δεύτερο κεφάλαιο** το οποίο περιλαμβάνει μια περιγραφή της ελληνικής αγοράς εργασίας και των χαρακτηριστικών της και παράλληλα γίνεται μια περιγραφή του επαγγελματικού προφίλ των ατόμων της δεύτερης γενιάς, δηλαδή τι επαγγέλματα συνηθίζουν να ακολουθούν, το είδος και τα χαρακτηριστικά της απασχόλησής τους (πλήρης/μερική απασχόληση, συμβάσεις ορισμένου/αορίστου χρόνου), την κατανομή τους κατά φύλο και ηλικία εντός της αγοράς εργασίας.

Στο **τρίτο κεφάλαιο** αναλύεται η λειτουργία της αγοράς εργασίας σαν μηχανισμός κοινωνικής ένταξης ή αποκλεισμού των ατόμων δεύτερης γενιάς στην ελληνική κοινωνία. Γίνεται μια ανάλυση των όρων και προκύπτουν κάποια συμπεράσματα και μια σύγκριση με την θέση των γονιών τους εντός της αγοράς εργασίας καθώς και το βαθμό κοινωνικής ένταξης που έχουν οι δύο ομάδες. Το δεύτερο μέρος της εργασίας είναι η έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε και βασίστηκε σε μια σειρά από ποιοτικές συνεντεύξεις. Μέσα από τις συνεντεύξεις με παιδιά που ανήκουν στη δεύτερη γενιά, προέκυψαν στοιχεία εκ των οποίων κάποια επαληθεύτηκαν από την διαθέσιμη βιβλιογραφία. Τέλος ακολουθούν τα **συμπεράσματα** όπου αποτυπώνονται οι βασικές διαπιστώσεις της εργασίας και διατυπώνονται προτάσεις βελτίωσης της υπάρχουσας κατάστασης που βιώνουν τα άτομα της δεύτερης γενιάς στη χώρα μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Προσδιορισμός της δεύτερης γενιάς ατόμων από την Αλβανία

1.1. Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής μεταναστών

Η εξάπλωση του καπιταλισμού και οι μεταλλάξεις του, η αστικοποίηση και η εντεινόμενη οικονομική παγκοσμιοποίηση εξώθησαν άμεσα ή έμμεσα ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού στη μετανάστευση. (Βεντούρα, *Ευρώπη και Μεταναστεύσεις κατά τον 20^ο αιώνα*, από Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2006: 84) Η μετανάστευση είναι η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου, μιας ομάδας ή ενός κοινωνικού συνόλου. Ως διεθνής μετανάστευση ορίζεται η είσοδος σε μια χώρα για μόνιμη ή προσωρινή διαμονή υπηκόου άλλης χώρας. Προκαλείται από αιτίες οικονομικές, πολεμικές, πολιτικές, κλιματολογικές ή μπορεί να είναι αποτέλεσμα προσωπικών προτιμήσεων αλλαγής περιβάλλοντος. Το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι διαχρονικό και η τάση που έχει κάθε φορά καθορίζεται από την χρονική και τη γεωγραφική του τοποθέτηση.

Σύμφωνα με το R.King (2000), η Νότια Ευρώπη αποτελεί μια ειδική περίπτωση του ευρωπαϊκού καπιταλιστικού μοντέλου, που χαρακτηρίζεται από ύστερη εκβιομηχάνιση, μεγάλο αγροτικό και τουριστικό τομέα, αστική ανάπτυξη και διευρυμένη ανεπίσημη οικονομία οικογενειακής μορφής. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά συμβάλουν στη διαμόρφωση ενός μοντέλου μετανάστευσης που διαφέρει από το αυτό της νόμιμης μετανάστευσης των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών η οποία συνδέθηκε με την εκβιομηχάνιση χωρών της Βόρειας Ευρώπης (π.χ. Γερμανία, Σουηδία, Ηνωμένο Βασίλειο) και χαρακτηρίζεται από παράνομη μετανάστευση, ετερογένεια των εθνικοτήτων που εισέρχονται στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, από τις κοινωνικό οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στη χώρα προέλευσης και σπρώχνουν τον πληθυσμό προς την μετανάστευση και τον τύπο απασχόλησης που επικρατεί στις χώρες υποδοχής, την διαφορετική γεωγραφική προέλευση των ατόμων και τον συνδυασμό μετανάστευσης με υψηλά ποσοστά ανεργίας στις χώρες υποδοχής.

Η μετανάστευση προς την Ευρώπη αποτελεί κατά βάση μεταπολεμικό φαινόμενο. Κατά την δεκαετία του '60 αρχίζει να φτάνει μεγάλο μεταναστευτικό κύμα-περίπου 30.000.000 εκατομμύρια άνθρωποι μετανάστευσαν τότε-το οποίο χρησιμοποιήθηκε σαν ένα ανειδίκευτο, φτηνό εργατικό δυναμικό που μπορούσε να απασχοληθεί άτυπα σε καθεστώς παραοικονομίας. Η μετανάστευση ήταν εκούσια και γινόταν για

οικονομικούς λόγους, εντός των ευρωπαϊκών συνόρων. Παρατηρούνται τέσσερις φάσεις της μετανάστευσης που πραγματοποιείται στην Ευρώπη μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο και πιο συγκεκριμένα: α. της μεταπολεμικής προσαρμογής και ανεξαρτητοποίησης των αποικιών, β. της εργατικής μετανάστευσης, γ. της περιορισμένης μετανάστευσης, δ. περίοδος από τη διάλυση του σοσιαλισμού κι ύστερα, από το 1988 κι έπειτα περίπου, που παρατηρείται μια ανατολικό δυτική μετανάστευση και μια εισροή πολιτικών και άλλων προσφύγων, από τις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ προς τις χώρες της Νότιας Ευρώπης.

Κατά τις αρχές της δεκαετίας του '90, η Ελλάδα μετατρέπεται από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Άρχισε να δέχεται εκατοντάδες μετανάστες, παράνομους στην πλειοψηφία, χωρίς όμως να διαθέτει το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση του συγκεκριμένου κοινωνικού φαινομένου. Σημαντικό ρόλο στην επιλογή της Ελλάδας ως χώρα υποδοχής από τους μετανάστες, έπαιξε η γεωγραφική της θέση, καθώς αποτελεί μέρος των εξωτερικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ελλιπής και δύσκολη φύλαξη των συνόρων της χώρας, βοήθησε στην έλευση μεγάλου κύματος ατόμων από την Αλβανία οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στη χώρα μας κυρίως για λόγους αναζήτησης εργασίας. Αυτή η αιφνιδιαστική εκδήλωση του μεταναστευτικού φαινομένου γίνεται μέσα σε πλαίσια ανεπίσημου χαρακτήρα και το πιο σημαντικό είναι ότι δεν υπάρχει συγκεκριμένη μεταναστευτική πολιτική (Καρύδης, *Το ζήτημα της δεύτερης γενιάς* από Παύλου & Χριστόπουλος, 2004:206)

Η Ελλάδα ενσάρκωσε τα χαρακτηριστικά του μεσογειακού μοντέλου μεταναστευτικής εισροής το οποίο χαρακτηρίζεται από την ένταση των μεταναστευτικών ροών, με έμφαση στην εργασία, από την ύπαρξη αναγκών σε ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό, από παράνομη μετανάστευση λόγω της παραοικονομίας που επικρατεί κι ο μετανάστης δεν αντιμετωπίζεται σαν πολίτης από την χώρα υποδοχής αλλά σαν εργάτης ο οποίος θα απορροφηθεί σε θέσεις εργασίας κοινωνικά ανεπιθύμητες. (Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2006:236) Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, η μετατροπή της Ελλάδας σε χώρα υποδοχής μεταναστών δημιούργησε μια κατάσταση η οποία χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη μεγάλου αριθμού μεταναστών που λειτουργούν σαν φθηνό εργατικό δυναμικό, με κύριο χαρακτηριστικό τους την πολύ-πολιτισμικότητα και παράλληλα μια σειρά από προβλήματα λόγω της έλλειψης πολιτικών για την αποκατάσταση και την ενσωμάτωσή τους όπως ο ρατσισμός και οι

κοινωνικές διακρίσεις, τα οποία επηρεάζουν την ένταξη και την ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία. (Μουσιδής & Παπαδοπούλου, 2011: 9)

Η πρώτη γενιά ατόμων από την Αλβανία πέρασε από αρκετά στάδια για να καταφέρει να ενταχθεί στην ελληνική κοινωνία. Η κοινωνική ενσωμάτωση αποτελεί ένα σύνολο διαδικασιών που καθιστούν το μετανάστη πλήρες και ισότιμο μέλος της κοινωνίας υποδοχής. Οι διαδικασίες ενσωμάτωσης επεκτείνονται γενικά στις επόμενες γενιές και η ενσωμάτωση ενός μετανάστη δεν είναι δυνατό να κατανοηθεί χωρίς την ανάλυση των διαδικασιών που λαμβάνουν μέρος κατά την διάρκεια πολλών γενεών. Ο όρος «επιτυχής ενσωμάτωση» για τα άτομα αλβανικής προέλευσης περιγράφει την σταδιακή βελτίωση της εργασιακής και οικονομικής τους κατάστασης και την άνοδο του βιοτικού τους επιπέδου.

Η δεύτερη γενιά μεταναστών αποτελεί μια ιδιαίτερη κατηγορία ανθρώπων η οποία λόγω των πολλών και διαφορετικών κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών που διαθέτει, έχει μια ιδιόμορφη θέση στην κοινωνία υποδοχής. Το θέμα της κοινωνικής ένταξης των ατόμων μεταναστευτικής προέλευσης είναι από τα πιο σημαντικά ζητήματα που προκύπτουν και αντανακλούν την ετοιμότητα της εκάστοτε χώρας υποδοχής ως προς την αντιμετώπιση του μεταναστευτικού φαινομένου. Η δεύτερη γενιά κατέχει μια στρατηγική θέση για τα πρότυπα ή τους τρόπους ενσωμάτωσης των μεταναστών. Οι διαδικασίες για την ενσωμάτωση της δεύτερης γενιάς στην ελληνική κοινωνία είναι συγκεκριμένες και πρέπει να αποφευχθούν κοινωνικές εντάσεις ή συγκρούσεις που συχνά παρατηρούνται.

1.2 Ορισμός της δεύτερης γενιάς

Πριν αρχίσει ο ποσοτικός και γεωγραφικός προσδιορισμός των ατόμων δεύτερης γενιάς στην ελληνική κοινωνία, πρέπει να οριστεί ποια άτομα αποτελούν την δεύτερη γενιά. Στην δεύτερη γενιά ατόμων ανήκουν τα παιδιά των μεταναστών ή υπηκόων τρίτων χωρών που είτε γεννήθηκαν στην Ελλάδα, είτε έχουν μεταναστεύσει σε αυτήν σε μικρή ηλικία, διαμένουν νόμιμα στη χώρα κι έχουν ενταχθεί στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.¹

¹ Από οδηγό καλών πρακτικών, 2011: 7. Ο ορισμός έχει ως βάση τον ορισμό που χρησιμοποίησαν οι Portes και Rumbaut στο έργο τους, σύμφωνα με τον οποίο, την δεύτερη γενιά απαρτίζουν νεαρά άτομα

Η μεταναστευτική εισροή στους κόλπους της ελληνικής κοινωνίας γίνεται εδώ και 20 χρόνια. Η μεγάλη εισροή μεταναστών στην Ελλάδα είναι ένα πρόσφατο φαινόμενο που προέκυψε λόγω της κατάρρευσης των σοσιαλιστικών καθεστώτων το 1989 και είναι λίγο νωρίς να προβλέψουμε το μέλλον της δεύτερης γενιάς στην ελληνική κοινωνία όσον αφορά την ουσιαστική τους ενσωμάτωση. Όλα τα άτομα που αποτελούν την δεύτερη γενιά έχουν γεννηθεί στην Αλβανία και στην πλειονότητά τους μετανάστευσαν στην Ελλάδα σε πολύ μικρή ηλικία. Ζουν στην ελληνική κοινωνία τα τελευταία δέκα χρόνια, η πλειοψηφία εντάχθηκε από νωρίς στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και γνωρίζουν καλά την ελληνική γλώσσα (Στυλιανούδη, 2009:186) καθώς έχουν φοιτήσει στη δευτεροβάθμια και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση της χώρας μας. Είναι μια ανομοιογενής ομάδα που περιλαμβάνει παιδιά και νεαρά άτομα που ήλθαν στη χώρα υποδοχής συνήθως με τους γονείς τους, για να ξεφύγουν από την φτώχεια και τις άσχημες κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στην χώρα καταγωγής.

Πολλά παιδιά μετακινούνται χωρίς τα απαιτούμενα έγγραφα από μια χώρα σε μια άλλη και είναι κυρίως παιδιά προσφύγων ή ατόμων από μη Ευρωπαϊκές χώρες. (Τσομπάνογλου & Κορρές & Γιαννοπούλου, 2005: 103) Ερευνητές υποστηρίζουν ότι στη χώρα μας δεν υπάρχει μια «καθαρή» δεύτερη γενιά και ως κριτήριο καθορισμού της χρησιμοποιείται η αλλοδαπή ιθαγένεια από χώρα εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανεξαρτήτως καταγωγής. Σε κάθε μεταναστευτικό ρεύμα η δεύτερη γενιά, αποτελεί σημαντικό δείκτη των αιτιών, των διαδικασιών, του περιεχομένου και των αποτελεσμάτων της μετανάστευσης ή και της παλιννόστησης στο επίπεδο των αντιλήψεων που επικρατούν στη χώρα υποδοχής, καθώς και των παραστάσεων και των πρακτικών που χρησιμοποιούνται για την ένταξή τους στην κοινωνία. Οι πραγματικότητες, οι δυνατότητες και τα όρια που δοκιμάζουν τα παιδιά των μεταναστών σε συνάφεια και αλληλεξάρτηση με αυτά των γονιών τους, αποτελούν προσδιοριστικούς παράγοντες της κοινωνικοποίησης, της ένταξης, της ενσωμάτωσης ή της περιθωριοποίησης τους σε σχέση τόσο με την εκπαίδευση, την εργασία, την οικογένεια όσο και με το κοινωνικό και πολιτικό σύστημα της χώρας εγκατάστασης. (Καμπέρης, *Η «δεύτερη γενιά δεν είναι παρά δύο λέξεις*, από Στυλιανούδη, 2009:23)

τα οποία έχουν γεννηθεί ή ζουν στις ΗΠΑ τα τελευταία πέντε χρόνια, έχουν μεταναστεύσει πριν την εφηβεία τους και έχουν ένα τουλάχιστον γονιό γεννημένο σε άλλη χώρα.

Είναι γεγονός πως αναπτύσσονται αντιφατικές σχέσεις της δεύτερης γενιάς αφενός με τη χώρα προέλευσης διότι τίθεται το θέμα της εθνικής ταυτότητας κι αφετέρου με τους γονείς τους (θέμα κοινωνικής προέλευσης) αλλά και με τους θεσμούς της χώρας εγκατάστασης (σχολείο, εργασία, κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσουν). Η προσαρμογή τους και κυρίως η ένταξή τους, δεν είναι δεδομένη, ομοιογενής ή γραμμική αλλά εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα κοινωνικά, οικονομικά και ιδεολογικά δεδομένα που ισχύουν στη χώρα υποδοχής καθώς και από την σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ χωρών καταγωγής και χωρών υποδοχής αλλά και με την κοινωνική ένταξη των γονιών τους, η οποία παίζει τον πιο σημαντικό ρόλο ως προς τον βαθμό ένταξης στην κοινωνία υποδοχής.

1.3 Ποσοτικός και γεωγραφικός προσδιορισμός της δεύτερης γενιάς αλβανικής προέλευσης

Στις αρχές της δεκαετίας του '90 η Ελλάδα δέχτηκε πάνω από 250.000 ομογενείς και 800.000 λαθρομετανάστες. Το 1991 καταγράφηκαν 167.000 μετανάστες από την Αλβανία ενώ δέκα χρόνια μετά, 797.000 άτομα, μια διαφορά γύρω στους 630.000 ανθρώπους. Η αύξηση του συνολικού πληθυσμού της χώρας ανάμεσα στο 1991 και το 2001, οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στη μετανάστευση από βαλκανικές χώρες, κυρίως από την Αλβανία. Είναι γεγονός πως τα άτομα μεταναστευτικής προέλευσης από την Αλβανία εμφανίζουν συνολικά μεγαλύτερη γονιμότητα από τους γηγενείς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Αλβανική μετανάστευση στην Ελλάδα κατά φύλο						
Φύλο	Έτος					
	1991	1992	1994	1998	2004	2006
Άντρες	710	1856	2178	2.549	290.595	330.582
Γυναίκες	459	1.359	2.010	3.579	95.696	151.081
Σύνολο	1.169	3.215	4.188	6.128	434.810	481.663

Πηγή: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος

Δύο στους τρεις αλλοδαπούς ανήκουν στην ηλικία των 25-44 χρόνων, έχουν κατά κανόνα μέσο επίπεδο εκπαίδευσης, είναι έγγαμοι και σε ότι αφορά τους λόγους μετανάστευσης στην Ελλάδα, το 16% των Αλβανών (και το 12-15% του συνόλου των Γεωργιανών, Ρώσων κι Αρμενίων), δήλωσε την επανένωση της οικογένειας. Η πιο σημαντική χώρα προέλευσης ήταν η Αλβανία από την οποία προήλθε το εντυπωσιακό 58% των ξένων υπηκόων της χώρας. Οι περισσότεροι είναι εγκατεστημένοι στις

αστικές περιοχές της χώρας μας. Κυρίως η περιοχή της πρωτεύουσας συγκρατεί τον μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών και πιο συγκεκριμένα στο Δήμο της Αθήνας έχουν καταγραφεί 132.000 μετανάστες κι ακολουθεί η Θεσσαλονίκη με 27.000 αλλοδαπούς. Πέρα από το ότι οι Αλβανοί έχουν τη μεγαλύτερη αναλογία μεταξύ των μεταναστών, παρουσιάζουν μεγάλη διασπορά, καθώς το 75% του αριθμού των Αλβανών βρίσκεται διεσπαρμένο σε 15 νομούς και το 90% σε 25 νομούς. (Λιανός & Καβουνίδη, 2012: 128)

Τα παραπάνω διαθέσιμα στοιχεία αφορούν συνολικά το μέγεθος των μεταναστών που απαρτίζουν την πρώτη γενιά. Όσον αφορά την δεύτερη γενιά, τα άτομα της ηλικιακής ομάδας 15-19 ετών αγγίζουν το 15% περίπου του συνόλου. Υπάρχει μεγαλύτερη υπέρ συγκέντρωση τους στα αστικά κέντρα και κυρίως την Αθήνα λόγω ανωνυμίας, ύπαρξης περισσότερων ευκαιριών αλλά ταυτόχρονα τα δίκτυα εργασίας γνωστών-φίλων-συγγενών, τούς έχουν οδηγήσει εκεί αφού οι γονείς τους εξαρχής επέλεξαν την διαμονή σ' ένα αστικό κέντρο διότι ήταν κοντά στη δουλειά τους. Αυξητική τάση των παιδιών που ανήκουν στη δεύτερη γενιά, παρουσιάζεται το 1998-1999 και επιβεβαιώνεται με την έντονη παρουσία των παιδιών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Επίσης τα παιδιά των μεταναστών που έχουν ενταχθεί στο εκπαιδευτικό σύστημα αγγίζουν το 10% του συνόλου, σε κάποιες περιοχές το 40% και στην πρωτεύουσα το 80%.

Από στοιχεία που διατίθενται μέσα από έρευνες που πραγματοποιούνται, τα παιδιά της δεύτερης γενιάς από την Αλβανία, παρουσιάζουν αυξητική τάση. Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ την τελευταία δεκαετία υπάρχει σημαντική άνοδος στις γεννήσεις, και σχεδόν το 20% των παιδιών έχουν αλλοδαπή μητέρα, κυρίως από την Αλβανία. Είναι γεγονός πως τα τελευταία χρόνια ο πληθυσμός της χώρας αυξήθηκε και ανανεώθηκε ηλικιακά, κυρίως με τις προσθήκες μεγάλου αριθμού παιδιών δεύτερης γενιάς (το 2006 από τις 112.042 γεννήσεις οι 14.570 ήταν από μετανάστες που ζουν στην Ελλάδα) κάτι που επιβεβαιώνει την μεγαλύτερη γονιμότητα σε σχέση με τους γηγενείς. (Πολυχρονιάδης Μπάμπης, «Γεννάνε και δεν χανόμαστε», www.enet.gr, πρόσβαση στις 30/08/14)

Τα άτομα της δεύτερης γενιάς είναι μια ευάλωτη ομάδα η οποία περνάει από πολλά στάδια μέχρι να καταφέρει να ενταχθεί σε μικρό ή μεγάλο βαθμό στην ελληνική κοινωνία. Σημαντικό ρόλο σε αυτό παίζουν από την μια μεριά το εκπαιδευτικό

σύστημα και από την άλλη η αγορά εργασίας που αποτελούν βασικά εργαλεία ένταξης στην κοινωνία υποδοχής. Στη συνέχεια θα γίνει περαιτέρω ανάλυση για τις διαδικασίες που ακολουθούν, το βαθμό ενσωμάτωσής τους και τη θέση τους εντός αυτών σε σχέση με την αντίστοιχη που είχαν κι έχουν οι γονείς τους.

1.4 Εκπαιδευτικό επίπεδο των ατόμων δεύτερης γενιάς

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω οι νέοι μεταναστευτικής προέλευσης από την Αλβανία, συνήθως απασχολούνται σε θέσεις εργασίας που δεν αντιστοιχούν στο εκπαιδευτικό τους επίπεδο. Η πλειονότητα ακολούθησε και ολοκλήρωσε το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας μας όπως και οι γηγενείς ενώ εντάχθηκε σε αυτό έχοντας όμως τις παρακάτω δυσκολίες: α. δεν γνωρίζουν καθόλου ή γνωρίζουν ελάχιστα την ελληνική γλώσσα, β. έχουν κοινωνικοποιηθεί σε μια άλλη κοινωνία (την κοινωνία της χώρας καταγωγής) και φέρουν μαζί τους εκείνα τα στοιχεία τα οποία διατηρούν μέσω των γονέων τους, συνεπώς αναπτύσσουν μια καινούρια κουλτούρα, μια νέα πολιτισμική ταυτότητα, η οποία υπάρχει παράλληλα με την προηγούμενη ταυτότητα που είχαν στη χώρα καταγωγής, γ. υπάρχει δυσκολία κατανόησης των ιδιοτήτων του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, στο οποίο είναι αναγκασμένοι να ενταχθούν.

Μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα λαμβάνονται έντονα σχολικές αξίες, οι αξίες της κοινωνίας υποδοχής με σκοπό την ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία. Το σχολείο είναι παράγοντας κοινωνικό-οικονομικής ανέλιξης και μέσο ένταξης στην κοινωνία. Τα 2/3 των παιδιών της δεύτερης γενιάς έχουν μεγαλύτερη κινητικότητα και ένταξη στην κοινωνία της χώρας υποδοχής σε σχέση με τους γονείς τους διότι έχουν ενταχθεί στο εκπαιδευτικό της σύστημα συνεπώς έχουν ενσωματωθεί σε μεγάλο βαθμό στην ελληνική κοινωνία. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι μια μεταναστευτική πολιτική χαρακτηρίζεται ως πετυχημένη με βάση τη σχολική επιτυχία ή αποτυχία των παιδιών της δεύτερης γενιάς, η οποία συνδέεται με το οικογενειακό περιβάλλον και το γεγονός ότι οι γονείς τους είναι ανειδίκευτοι εργάτες. Από την ελληνική νομοθεσία, προβλέπεται σχολική παρακολούθηση για παιδιά άνω των 6 ετών, όμως δεν υπάρχουν ειδικές τάξεις εντός των ελληνικών σχολείων όπου θα μάθουν την ελληνική γλώσσα κι έτσι αναγκάζονται να εντάσσονται σε κανονικές τάξεις, γεγονός που καθιστά την παρακολούθησή τους δυσχερή κι αδύνατη, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν δυσκολίες προσαρμογής και μάθησης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Άτομα που έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους κατά χώρα, ηλικία και εκπαιδευτική βαθμίδα (άνδρες)				
Ομάδες	Βαθμίδα εκπαίδευσης			
	Χαμηλή	Ενδιάμεση	Υψηλή	Σύνολο
Γηγενείς	25,2	47,8	26,9	100,00
Αλβανοί	72,4	24,5	3,1	100,00

Πηγή: Αδημοσίετα στοιχεία των Ερευνών Εργατικού δυναμικού (ΕΛΣΤΑΤ), επεξεργασμένα από τους συγγραφείς του βιβλίου: «Οι διαδρομές των νέων μεταναστευτικής προέλευσης στην αγορά εργασίας και το εκπαιδευτικό σύστημα», 2013

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Άτομα που έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους κατά χώρα, ηλικία και εκπαιδευτική βαθμίδα (γυναίκες)				
Ομάδες	Βαθμίδα εκπαίδευσης			
	Χαμηλή	Ενδιάμεση	Υψηλή	Σύνολο
Γηγενείς	16,4	39,5	44,1	100,00
Αλβανοί	64,2	28,4	7,4	100,00

Πηγή: Αδημοσίετα στοιχεία των Ερευνών Εργατικού δυναμικού (ΕΛΣΤΑΤ), επεξεργασμένα από τους συγγραφείς του βιβλίου: «Οι διαδρομές των νέων μεταναστευτικής προέλευσης στην αγορά εργασίας και το εκπαιδευτικό σύστημα», 2013

Παρ' όλα αυτά αρκετός αριθμός ατόμων δεύτερης γενιάς από την Αλβανία έχει πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αν και βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τους γηγενείς. Σημαντικό ρόλο παίζει και το οικονομικό-κοινωνικό κεφάλαιο που φέρουν εκείνοι και οι γονείς τους το οποίο έχει μεγάλη σημασία ως προς την ένταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα και στην αγορά εργασίας. Οικονομικό ή ανθρώπινο κεφάλαιο είναι οι ενσωματωμένες στα άτομα ικανότητες, δεξιότητες και γνώσεις που προσδιορίζουν την ένταξή τους στην αγορά εργασίας (Κόντης, *Οικονομική ενσωμάτωση μεταναστών στη χώρα υποδοχής*, από Αμίτσης & Λαζαρίδη, 2001:198) Υψηλή (χαμηλή) διαθεσιμότητα σε κοινωνικό και οικονομικό κεφάλαιο (δεν) ευνοεί την ενσωμάτωση στην ημεδαπή κοινότητα αλλά (ούτε) και την εθνοτική-μεταναστευτική κοινότητα ή την «διπλή» ενσωμάτωση».

Η δεύτερη γενιά μεταναστών ήρθε στη χώρα μας για ένα καλύτερο μέλλον, για να ξεφύγει από τη φτώχεια, την καταπίεση και την γενικευμένη βία που υπήρχαν στη χώρα καταγωγής. Συμπερασματικά, αν και η ένταξη στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα στην αρχή είναι δύσκολη, έχουν καταφέρει να αποφοιτήσουν, έχοντας ένα υψηλό μορφωτικό επίπεδο το οποίο είναι παρόμοιο με αυτό των γηγενών και διεκδικούν ισότιμα της ίδιες θέσεις εργασίας. Το ότι δεν υπάρχει αντιστοιχία

μορφωτικού επιπέδου και θέσεων απασχόλησης είναι απόρροια της δυσλειτουργίας της αγοράς εργασίας όπως αναφέρθηκε και παραπάνω και των δομών της οικονομίας γενικότερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η συμμετοχή της δεύτερης γενιάς στην ελληνική αγορά εργασίας

Η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου ο μισός και πλέον μεταναστευτικός πληθυσμός προέρχεται από μια και μόνο χώρα και πιο συγκεκριμένα από την Αλβανία. Κοιτάζοντας την κατά υπηκοότητα σύνθεση του μεταναστευτικού πληθυσμού που διαμένει στη χώρα μας, είναι εμφανής η ιδιαίτερη σημασία των αλλοδαπών που κατάγονται από την Αλβανία. Κατά την δεκαετία 1991-2001, ο αριθμός των αλλοδαπών πενταπλασιάστηκε και παράλληλα το μέγεθος των ατόμων που προέρχονταν από την Αλβανία αυξήθηκε πάνω από 20 φορές (από 20.500 σε 443.500 χιλιάδες) ενώ των υπολοίπων μόνο κατά 2,5 φορές περίπου. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το 2001 στην χώρα μας υπήρχαν αλλοδαποί από 215 χώρες, με εκείνους από την Αλβανία να αποτελούν την συντριπτική πλειοψηφία (57,5%) (Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2006: 132)

Τα άτομα Αλβανικής προέλευσης που άρχισαν να φτάνουν στη χώρα μας το 1991 κι έπειτα, αποτελούν την πρώτη γενιά μεταναστών, και με την έλευσή τους αιφνιδίασαν τον ελληνικό κρατικό μηχανισμό. Το ελληνικό κράτος λοιπόν κλήθηκε να λάβει μια σειρά από μέτρα για την αντιμετώπισή της έντονης μεταναστευτικής ροής που πραγματοποιήθηκε, χωρίς επιτυχία, κάνοντας μια σειρά από σπασμωδικές κινήσεις χωρίς κάποιο ουσιαστικό αποτέλεσμα, βιώνοντας μια απότομη κι έντονη μεταναστευτική εισροή μέσα σε μια περίοδο στενότητας της αγοράς εργασίας. Είναι γεγονός πως η αγορά εργασίας αποτελεί τον κατεξοχήν μηχανισμό ένταξης κι αποκλεισμού των ατόμων, πόσο μάλλον εκείνων που προέρχονται από άλλη χώρα.

2.1. Περιγραφή της ελληνικής αγοράς εργασίας

Η ελληνική αγορά εργασίας ανέκαθεν χαρακτηριζόταν από έντονη ευελιξία των εργασιακών σχέσεων, κυρίως τα τελευταία χρόνια με πρόσχημα την κρίση για την μείωση του εργατικού κόστους. Προτού γίνει μια περιγραφή των χαρακτηριστικών της ελληνικής αγοράς εργασίας, πρέπει να προηγηθεί ο προσδιορισμός της έννοιάς της. Αγορά εργασίας θεωρείται ο «χώρος» στον οποίο συναντώνται οι πωλητές και οι αγοραστές εργατικής δύναμης και κατανέμεται η εργασία στις διάφορες παραγωγικές δραστηριότητες. (Πετρινώτη, 1989:44) Σύμφωνα με την θεωρία κατάτμησης, η αγορά εργασίας δεν λειτουργεί σαν ένα ενιαίο σύνολο με ελευθερία μετακίνησης των εργαζομένων μεταξύ επαγγελμάτων και θέσεων εργασίας αλλά διαιρείται σε κάποια

υποσύνολα όπου στο καθένα εισχωρούν συγκεκριμένες κατηγορίες εργατικού δυναμικού. Τα συγκεκριμένα υποσύνολα χωρίζονται στην πρωτεύουσα και στην δευτερεύουσα αγορά εργασίας.

Η πρωτεύουσα αγορά συγκεντρώνει επιχειρήσεις που προσφέρουν καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας οι οποίες χαρακτηρίζονται από σταθερότητα απασχόλησης, ευνοϊκές προοπτικές εξέλιξης και καλές συνθήκες εργασίας κι από την άλλη μεριά η δευτερεύουσα αγορά εργασίας συγκεντρώνει επιχειρήσεις που προσφέρουν θέσεις απασχόλησης με χαμηλές αμοιβές, αστάθεια απασχόλησης, χωρίς προοπτικές εξέλιξης και άσχημες συνθήκες εργασίας (Πετρινωτή, 1989: 221) και αποτελεί χώρο απορρόφησης των μεταναστών. Η αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από μια «τμηματοποίηση»² όπου στο πρωτεύον τμήμα της αγοράς εργασίας σημαντικό ρόλο παίζει η εκπαίδευση ενώ στο δευτερεύον τμήμα ο ρόλος της εκπαίδευσης είναι μειωμένος ή ανύπαρκτος διότι κυρίαρχο ρόλο παίζουν εθνοτικοί, ηλικιακοί ή φυλετικοί παράγοντες (Ιωσιφίδης, *Συνθήκες εργασίας τριών μεταναστευτικών ομάδων στην Αθήνα* από Μαρβάκης & Παρσάνογλου & Παύλου, 2009: 233)

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που διαθέτει η ελληνική αγορά εργασίας σχετίζονται άμεσα με την ελληνική οικονομία. Η μετανάστευση που γνώρισε η χώρα μας την τελευταία δεκαπενταετία συντελεί στην παγίωση μιας δυαδικής αγοράς εργασίας όπου οι μετανάστες λειτουργούν σαν περιθωριακοί εργαζόμενοι που χρησιμοποιούνται από τον εργοδότη για την εφαρμογή ευέλικτων μορφών εργασίας, βάλλοντας τα δικαιώματά τους. Δεν υπάρχει ίση κινητικότητα του εργατικού δυναμικού με αποτέλεσμα να δημιουργούνται ανισότητες και περιορισμοί κάποιων ομάδων όπως οι μετανάστες σε συγκεκριμένου τύπου επαγγέλματα. Η Ελλάδα σαν χώρα χαρακτηρίζεται από ένα εσωστρεφές μοντέλο ανάπτυξης το οποίο βασίζεται στην κατανάλωση, από έντονη διαφθορά συνεπώς έλλειψη διαφάνειας, από χαμηλό βαθμό καινοτομίας και κλάδους οικονομικής δραστηριότητας οι οποίοι είναι μη ανταγωνιστικοί και χαμηλής παραγωγικότητας, από την ύπαρξη μικρών επιχειρήσεων

² Τμηματοποίηση της αγοράς εργασίας είναι η διαίρεσή της αγοράς σε τμήματα εργασιών με διαφορετικά χαρακτηριστικά και προϋποθέσεις εισαγωγής στο καθένα από αυτά. Την διαιρούμε σε δύο τμήματα, το πρωτεύον στο οποίο κυριαρχούν οι «εσωτερικές αγορές εργασίας» και δευτερεύον που αφορά κυρίως την ευρύτερη αγορά εργασίας και χαρακτηρίζεται σε μεγάλο βαθμό από ανασφάλεια, ευελιξία, προσωρινότητα, εποχικότητα και χαμηλότερες απολαβές (Ιωσιφίδης, *Συνθήκες εργασίας τριών μεταναστευτικών ομάδων στην Αθήνα* από Μαρβάκης & Παρσάνογλου & Παύλου, 2009: 233)

οι οποίες ορισμένες φορές δεν λειτουργούν στα πλαίσια του νόμου (π.χ. εικονικά χαρτιά εξόδων για μικρότερες καταβολές στην εφορία), από μία μη παγιωμένη επιχειρηματικότητα και τέλος από την ύπαρξη και την επέκταση ενός διευρυμένου ανεπίσημου τομέα. (Ιωσιφίδης, *Συνθήκες εργασίας τριών μεταναστευτικών ομάδων στην Αθήνα* από Μαρβάκης & Παρσάνογλου & Παύλου, 2009: 233)

Οι επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται μέσα σε πλαίσια μιας υποανάπτυκτης οικονομίας που βασίζεται σε μια ανεπιτυχή ενσάρκωση του νεοφιλελεύθερου οικονομικού μοντέλου. Το σύνολο των ιδιωτικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην ελληνική αγορά εργασίας είναι εξαιρετικά μικρού μεγέθους και όσον αφορά το κέρδος και όσον αφορά τον αριθμό απασχολούμενων. Η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων (85%) έχει ετήσιο τζίρο λιγότερο από 0,15 εκατομμύρια ευρώ ενώ το 70% λειτουργεί με έναν ή δύο εργαζόμενους (Καμινιώτη & Χλέτσος, 2004: 139) Οι μικρές επιχειρήσεις είναι αυτές που απασχολούν κατά κύριο λόγο μετανάστες με απασχόληση 1-5 εργαζομένων. Αυτό που κάνει τους Αλβανούς μετανάστες ένα επιθυμητό εργατικό δυναμικό για τους εργοδότες είναι το ότι δέχονται χαμηλές αμοιβές, είναι παραγωγικοί, αναλαμβάνουν σκληρές μη επιθυμητές από τους γηγενείς εργασίες και διαθέτουν μεγάλη προσαρμοστικότητα σαν εργατικό δυναμικό. (Λαμπριανίδης & Λυμπεράκη, 2005: 264)

Η οικονομική κρίση που βιώνει η χώρα μας το τελευταίο διάστημα επιδείνωσε αυτή την κατάσταση καθώς μειώθηκε η κατανάλωση κατά 25%, με αποτέλεσμα να μειωθεί η δραστηριότητα κάποιων κύριων κλάδων της οικονομίας σχεδόν κατά 78%, οι κρατικές δαπάνες άρχισαν να υφίστανται τεράστια μείωση (1/3 στην παιδεία) και παράλληλα παρατηρήθηκε μείωση του κόστους της εργασίας πάνω από 20% μέσω της εφαρμογής πολιτικών λιτότητας. Πλέον η αγορά εργασίας κυριαρχείται από πολιτικές χαμηλού εργατικού κόστους³ οι οποίες χαρακτηρίζονται από χαμηλές αποδοχές και

³ Η διατήρηση του κόστους της εργασίας σε χαμηλά επίπεδα επιτυγχάνεται με τρία μέτρα: Πρώτον, εφαρμόζονται πολιτικές χαμηλών αμοιβών μέσα από εφαρμογή μέτρων λιτότητας και συγκράτησης των μισθών σε χαμηλά επίπεδα. Δεύτερον εφαρμόζονται μέτρα παράνομης ευελιξίας (παρατηρούνται αυξητικά ποσοστά αδήλωτης απασχόλησης). Η ελληνική αγορά εργασίας έχει τα μεγαλύτερα ποσοστά παράνομης ευελιξίας εντός των χωρών της ευρωπαϊκής ένωσης. Τέλος ενισχύονται οι πολιτικές ευελιξίας που ισχύουν από το '90 κι έπειτα με νέες νομοθετικές παρεμβάσεις στους ισχύοντες νόμους. (Κουζής, 2010 *Η πορεία της νεοφιλελεύθερης απορρύθμισης της εργασίας και το άλλοθι της κρίσης*, από *Ο χάρτης της κρίσης: Το τέλος της αυταπάτης*: 196-197)

από υψηλό βαθμό παραβίασης της εργατικής νομοθεσίας.⁴ Η ευελιξία είναι ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής αγοράς εργασίας και κυρίως τα τελευταία χρόνια εφαρμόζεται κατά κόρον από τις επιχειρήσεις οι οποίες βασίζονται σε μια σειρά από νομοσχέδια που έχουν θεσπιστεί τα τελευταία δύο χρόνια και αλλοιώνουν το περιεχόμενο του εργατικού δικαίου.⁵

Ευελιξία θεωρείται η σχέση εργασίας που ξεφεύγει από τα πλαίσια της τυπικής εργασίας και διακρίνεται σε νόμιμη και σε παράνομη που εκφράζεται είτε με την παραβίαση από τις επιχειρήσεις των διατάξεων της εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας είτε με την πλήρη καταστρατήγηση των εργατικών δικαιωμάτων μέσα από την αδήλωτη, παράνομη και μαύρη εργασία.⁶ Η ύπαρξη της φτηνής εργασίας συνδέεται πρώτον με την σχετική ακαμψία της προσφοράς εργασίας και δεύτερον με την δυνατότητα ορισμένων κλάδων της οικονομίας να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες τους μέσω της απασχόλησης φτηνής εργασίας (Ρυλμόν, 1993: 26)

Το πρότυπο της ευέλικτης εργασίας, άρχισε να παγιώνεται την δεκαετία του '90. Πέρα από την αθρόα έλευση μεταναστευτικών πληθυσμών, πραγματοποιήθηκαν αλλαγές πάνω στις εργασιακές σχέσεις και δημιουργήθηκε ένα νέο πρότυπο με άξονα την ευέλικτη εργασία. Μέχρι τότε ίσχυε το τυπικό εργασιακό πρότυπο το οποίο παρέπεμπε σε μια εξαρτημένη εργασία του εργαζόμενου από τον εργοδότη με πλήρη

⁴ Το 1/5 του εργατικού δυναμικού απασχολείται ανασφάλιστα, όσον αφορά το μέσο συμβατικό εβδομαδιαίο χρόνο εργασίας είναι μεγαλύτερος (40 ώρες) σε σύγκριση με την Ευρώπη των 15 (37, 9 ώρες) και την Ευρώπη των 25 (38,6 ώρες) (Πουλοπούλου, 2007: 408)

⁵ Στην Ελλάδα η ευελιξία στην αγορά εργασίας σημαίνει αλλαγές που με το πρόσχημα της ανταγωνιστικότητας πλήττουν μια σειρά νομοθετικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, οι οποίες καταλήγουν στην απορρύθμισή τους. Μια από τις συνέπειες των πολιτικών ευελιξίας είναι η «αποδυνάμωση της αρχής της σταθερότητας τη ατομικής σχέσης εργασίας, η ανάπτυξη νέων μορφών εργασίας και η επιδείνωση των κοινωνικών ανισοτήτων και σε ορισμένες περιπτώσεις των συνθηκών εργασίας, κάτι που οδηγεί στην σταδιακή εξατομίκευση των εργασιακών σχέσεων και κατ' επέκταση την συρρίκνωση των συνδικάτων. (Σπυρόπουλος, 1998: 252)

⁶ Η έννοια της «ευελιξίας» (flexibility) άρχισε να εμφανίζεται στα τέλη της δεκαετίας του 1970 και κυρίως του 1980. Συνήθως παρατηρείται ευελιξία στην προστασία της απασχόλησης, στα μέτρα προστασίας κατά της ανεργίας, στη διευθέτηση του εργάσιμου χρόνου και στη ρύθμιση του ορίου και της αμοιβής των υπερωριών, στη νομοθεσία περί του κατώτατου μισθού, στην προστασία των εργαζομένων στους χώρους παραγωγής, στην «ευελιξία» μέσα στους χώρους παραγωγής, στα συνταξιοδοτικά δικαιώματα, στην εκπαίδευση και την κατάρτιση και στην κινητικότητα των εργαζομένων.

απασχόληση, η διάρκεια της εργασιακής σχέσης είχε ένα χαρακτήρα μονιμότητας (σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου) αφήνοντας ανοικτό τον χρόνο της λήξης κι επίσης οι αμοιβές των εργαζομένων προσδιορίζονταν από τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας. Από το τυπικό έγινε η μετάβαση στο α-τυπικό εργασιακό πρότυπο, την α-τυπική εργασία η οποία παραπέμπει στις ευελιξίες και οτιδήποτε διαφοροποιεί το εργασιακό πρότυπο εργασίας ως προς τα συνθετικά του στοιχεία, την αλλοίωση δηλαδή των στοιχείων που έχει το τυπικό εργασιακό πρότυπο. Έτσι το τυπικό εργασιακό πρότυπο, φαίνεται πως παίρνει κάποια στοιχεία ευέλικτων μορφών απασχόλησης τα οποία μετατρέπουν την τυπική εργασία σε α-τυπική. Οι αλλαγές οδηγούν σε μια κατεύθυνση μείωσης του εργατικού κόστους με στόχο την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια το μεγαλύτερο μέρος των μισθωτών στην Ελλάδα απασχολείται σε μεσαία και χαμηλά αμειβόμενα επαγγέλματα. Το 13% συγκεντρώνεται στα υψηλά αμειβόμενα με τους άνδρες να έχουν μεγαλύτερη συμμετοχή στα υψηλά και τα μεσαία ενώ οι γυναίκες στα χαμηλά με ποσοστό 39%. Διαθέσιμα στοιχεία ερευνών αναφέρουν πως στις μέρες μας, από τα 11.000.000 του πληθυσμού της Ελλάδας, το 55% (6.000.000) δεν συμμετέχει ενεργά στο εργατικό δυναμικό, τα υπόλοιπα 5.000.000 (72%) εργάζονται επίσημα, ενώ το 1,4 εκ. είναι άνεργοι εκ των οποίων οι 642.800 είναι κάτω των 35 χρόνων. Μεγαλύτερος κλάδος σε απασχόληση παραμένει το λιανεμπόριο/χονδρεμπόριο (650.000 εργαζόμενοι), ακολουθεί η αγροτική παραγωγή (μισό εκατομμύριο εργαζόμενοι) ενώ η μεταποίηση και η δημόσια διοίκηση απασχολούν 330.000 εργαζόμενους η καθεμιά. Τέλος ο κλάδος της εστίασης είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος σε αριθμό εργαζομένων κάτω από 35 ετών⁷.

Οι μετανάστες αποτελούν σημαντικό ποσοστό του εργατικού δυναμικού και λειτουργούν σαν περιθωριακοί εργαζόμενοι που χρησιμοποιούνται από τον εργοδότη για την εφαρμογή ευέλικτων μορφών εργασίας. Το 7,8% του συνόλου των απασχολούμενων είναι αλλοδαποί. Το μεγαλύτερο ποσοστό είναι στους κλάδους

⁷ Πιο συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων είναι στον κλάδο «χονδρικό και λιανικό εμπόριο», στον κλάδο «μεταποιητικές βιομηχανίες» και στον κλάδο «ξενοδοχεία κι εστιατόρια». Το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων ανδρών είναι στον κλάδο «χονδρικό και λιανικό εμπόριο» (30,1% επί του συνόλου), ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων γυναικών είναι στον ίδιο κλάδο (35,7%). Ακολουθούν ο κλάδος «μεταποιητικές βιομηχανίες» (0,6%) και «ξενοδοχεία κι εστιατόρια» για άντρες και γυναίκες αντίστοιχα (Καμινιώτη & Χλέτσος, 2004 :226)

χονδρικό και λιανικό εμπόριο (24%) επί του συνόλου των αλλοδαπών απασχολούμενων, «ξενοδοχεία και εστιατόρια» (21,4%), «μεταποιητικές βιομηχανίες (18,6%) και «κατασκευές» (14%) (Καμινιώτη & Χλέτσος, 2004: 226) Οι μετανάστες που διαμένουν παράνομα στη χώρα (πρώτη γενιά) ανάλογα με τον τομέα απασχόλησης (γεωργία, κτηνοτροφία, οικοδομές, παροχή υπηρεσιών), απασχολούνται πρόσκαιρα και εποχιακά και εξυπηρετούν την επιδίωξη των επιχειρήσεων για προσαρμογή του μεγέθους της απασχόλησης στις μεταβολές της παραγωγής. Προσφέρουν την εργατική τους δύναμη με αμοιβή χαμηλότερη από αυτή των γηγενών, εργάζονται με ιδιαίτερα ευνοϊκούς για τους εργοδότες όρους (υπερεργασία) και αποτελούν δυναμικό χωρίς απαιτήσεις (άδειες, κοινωνικές παροχές) και ευάλωτο στις απολύσεις. (Πουλοπούλου, 2007: 408) Η ίδια η ελληνική αγορά εργασίας διευκολύνει την είσοδο και την παράνομη μετανάστευση και διατηρεί τα άτομα μεταναστευτικής προέλευσης σε μια κατάσταση μειωμένων εργατικών, κοινωνικών και ατομικών δικαιωμάτων.

Πολλές ελληνικές επιχειρήσεις προσφεύγουν στο φθηνό κι ευέλικτο εργατικό δυναμικό για να περιορίσουν το λειτουργικό κόστος της βιομηχανικής τους δραστηριότητας. Δημιουργείται έτσι μια σχέση ανατροφοδότησης μεταξύ παραοικονομίας και παράνομων μεταναστών λόγω του ότι είναι φθηνό, ανειδίκευτο και με έντονη κινητικότητα εργατικό δυναμικό. Οι γηγενείς δεν αποδέχονται την χαμηλά αμειβόμενη απασχόληση γιατί δεν μπορούν να επιβιώσουν σε αντίθεση με τον μετανάστη πρώτης γενιάς ο οποίος κάνει τα πάντα για να αποκτήσει τα απαραίτητα για την επιβίωσή του, βοηθώντας παράλληλα την επιβίωση κάποιων οικονομικών κλάδων και παράλληλα υπάρχει όφελος για τον εργοδότη διότι λόγω του παράνομου χαρακτήρα απασχόλησης μπορεί να μην καταβάλει τις απαραίτητες εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, μπορεί να αρνηθεί να καταβάλει τις αμοιβές και να παρακάμψει τους κανόνες της νομοθεσίας για την υγιεινή και την ασφάλεια.

Αυτά αφορούν κυρίως τους μετανάστες πρώτης γενιάς. Όσον αφορά τα άτομα δεύτερης γενιάς υπάρχει μια αντίστοιχη πορεία ως προς την συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, καθώς αν κι έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο, απασχολούνται στην δευτερεύουσα αγορά εργασίας, για διαφορετικούς λόγους όμως σε σχέση με αυτούς που οδήγησαν τους γονείς τους σε αντίστοιχη θέση. Παρόμοια δεδομένα ισχύουν όμως και για τους γηγενείς της ίδιας ηλικιακής ομάδας, οι οποίοι αν κι έχουν υψηλό επίπεδο μόρφωσης και ποικίλες δεξιότητες, δεν απασχολούνται σε θέσεις εργασίας που να ταυτίζονται με το αντικείμενο σπουδών τους και τις ικανότητές τους, με αποτέλεσμα

είτε να αντιμετωπίζουν μεγάλα ποσοστά ανεργίας είτε να αφομοιώνονται σε επαγγέλματα που δεν σχετίζονται με το επίπεδο μόρφωσής τους.

Η υπάρχουσα κατάσταση της λειτουργίας της ελληνικής αγοράς εργασίας μπορεί να αποδοθεί στην θεωρία που ανέπτυξε ο Braverman (1974) και αφορά το σύνολο της λειτουργίας της καπιταλιστικής αγοράς γενικότερα. Ο Braverman βασισμένος στις μαρξιστικές θεωρίες αναφέρει πως συντελείται σταδιακά μια υποβάθμιση της εργασίας και πιο συγκεκριμένα η εργασία κατακερματίζεται και συρρικνώνεται με αποτέλεσμα να διασπάται σε μικρότερα κι επαναλαμβανόμενα κομμάτια. Αυτό είναι η λεγόμενη διαδικασία της «από ειδίκευσης». Έτσι οι ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής έχοντας σαν στόχο την μείωση του κόστους, επανδρώνουν τις επιχειρήσεις τους με ανθρώπινο δυναμικό χαμηλής ειδίκευσης πληρώνοντάς τους λιγότερο. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μην υπάρχει ζήτηση της αγοράς για άτομα με υψηλές ικανότητες κι όσοι ανήκουν σε αυτή την κατηγορία αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της ανεργίας, συνεπώς αναγκάζονται να απασχοληθούν σε μια θέση που δεν ανταποκρίνεται στο εκπαιδευτικό τους επίπεδο έστω και προσωρινά.

Γι' αυτό και παρατηρείται μια αναντιστοιχία μορφωτικού επιπέδου και δεξιοτήτων των εργαζομένων με την θέση απασχόλησης που έχουν. Κυρίως στην σημερινή εποχή όπου τα ποσοστά ανεργίας των νέων είναι ανησυχητικά αυξημένα αυτή η κατάσταση έχει γίνει πιο έντονη και ταυτόχρονα πολλοί δεν εγκαταλείπουν την συγκεκριμένη θέση εργασίας λόγω της ύπαρξης εκτεταμένης ανεργίας με αποτέλεσμα να συντελείται μια ολοκληρωτική «αλλοτρίωση» του εργαζόμενου. Οι διαδικασίες της από ειδίκευσης και του κατακερματισμού της εργασίας είναι τάσεις της καπιταλιστικής διαδικασίας της παραγωγής και σε συνδυασμό με το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της ελληνικής αγοράς εργασίας που είναι η δύσκολη ταύτιση των απαιτήσεων των θέσεων της αγοράς με τα προσόντα των εργαζομένων δημιουργείται η κατάσταση που περιγράφουμε για τους γηγενείς και τα άτομα μεταναστευτικής προέλευσης της δεύτερης γενιάς που εισέρχονται με τα ίδια εφόδια στην αγορά εργασίας και διαθέτουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο κι ένα μεγάλο εύρος εργασιακών δεξιοτήτων.⁸

⁸ Οι εργασιακές δεξιότητες αποτελούν την βάση των επαγγελματικών κατηγοριών. Ο εκάστοτε εργαζόμενος διαθέτει ένα σύνολο γνώσεων, δυνατοτήτων και εμπειριών που μετατρέπονται σε παραγωγικότητα εντός των χώρων εργασίας και μεταφέρονται από την μια εργασία στην άλλη. (Ευστράτογλου & Κύρου & Μαρσέλου, 2011: 38-42)

2.2 Χαρακτηριστικά απασχόλησης της δεύτερης γενιάς

Είναι γεγονός πως τα ποσοστά απασχόλησης ατόμων δεύτερης γενιάς και γηγενών να μεν διαφέρουν αλλά αυτές οι διαφορές δεν είναι μεγάλες. Πιο συγκεκριμένα, μεταξύ απασχολούμενων και άνεργων ανδρών παρατηρούνται ποσοστά 72,9% και 84,7% αντίστοιχα και το ίδιο ισχύει και για τις γυναίκες με 59,4% και 56,3%, οι οποίες παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας σε σχέση με τους άντρες αλβανικής προέλευσης (στοιχεία από Έρευνα Εργατικού Δυναμικού). Κάνοντας πιο συγκεκριμένη την ανάλυση εντός των ηλικιακών ομάδων απλά υπάρχει μεγαλύτερη κατανομή του ενεργού πληθυσμού στους άντρες και όσον αφορά τους γηγενείς και όσον αφορά τον αριθμό των ανέργων. Και στις δύο ομάδες οι γυναίκες παρουσιάζουν διπλάσια ποσοστά ανεργίας σε σχέση με τους άντρες. Σημαντικό επίσης αποτελεί και το γεγονός ότι τα ποσοστά ανεργίας των Αλβανών είναι χαμηλότερα από των γηγενών το οποίο οφείλεται στη μεγαλύτερη ευελιξία που ενδεχομένως έχουν στο να ακολουθούν κάποιες θέσεις εργασίας συγκεκριμένου τύπου τις οποίες δεν θα έκαναν γηγενείς καθώς και στη δυνατότητά τους να μετακινηθούν γεωγραφικά ακόμα πιο εύκολα.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία σχεδόν όλοι οι νέοι του δείγματος Αλβανοί και γηγενείς εργάζονται ως μισθωτοί με εκείνους από την Αλβανία να είναι περισσότεροι καθώς μεγάλη ποσοστά των γηγενών κυρίως στην ηλικιακή ομάδα 15-19 εργάζονται σαν βοηθοί σε οικογενειακή επιχείρηση. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι πολλοί νέοι γηγενείς εργάζονται και σαν αυτοαπασχολούμενοι κάτι που δεν ισχύει για τους νέους μεταναστευτικής προέλευσης αφενός γιατί καθίστανται δύσκολη η δημιουργία δικής τους επιχείρησης κι αφετέρου των γονιών τους καθώς τα ποσοστά τους σαν βοηθοί οικογενειακής επιχείρησης είναι μικρά. Τίθενται μια σειρά από εμπόδια στην δημιουργία επιχείρησης από αλλοδαπούς, χαρακτηριστικό της μη εύρυθμης λειτουργίας του ελληνικού κρατικού μηχανισμού που αφορά τις διαδικασίες νομιμοποίησης και τα απαραίτητα έγγραφα.

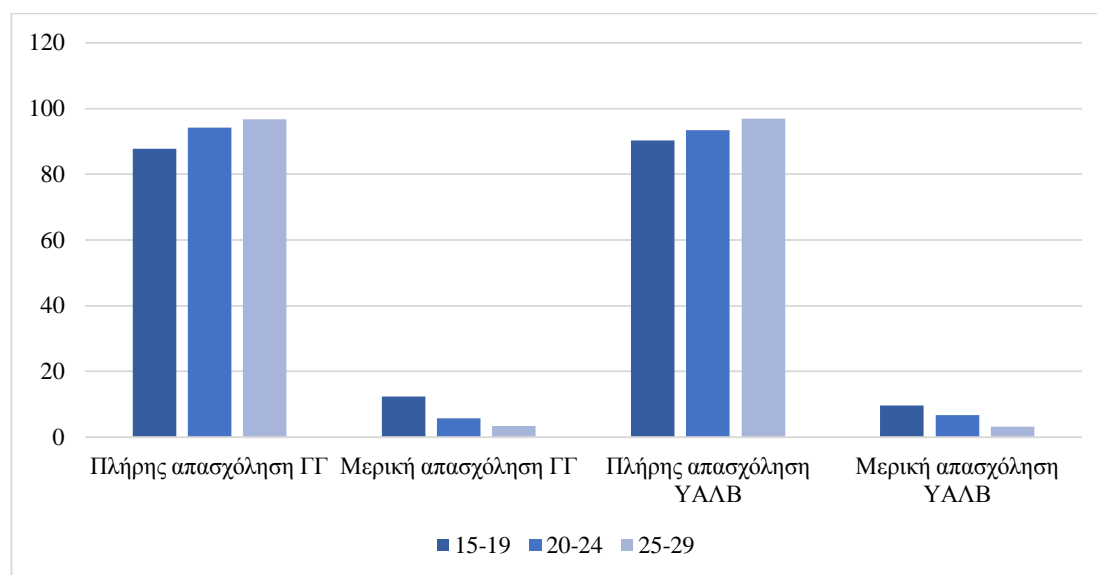
Αν μελετήσουμε την απασχόληση ως προς κλάδο, οι περισσότεροι άντρες Αλβανοί απασχολούνται στον κλάδο των κατασκευών ενώ οι γυναίκες στον κλάδο των ξενοδοχείων και των εστιατορίων καθώς και των ιδιωτικών νοικοκυριών. Είναι εμφανές πως υπάρχει μια συνέχεια των επαγγελμάτων που ακολουθούσαν οι γονείς τους τα οποία ακολουθούν και οι ίδιοι. Ενώ έχουν εκπαιδευτεί κι έχουν ολοκληρώσει

την εκπαίδευσή τους το οποίο είναι πολύ σημαντικός παράγοντας για επαγγελματική ανέλιξη κι ανοδική κινητικότητα εντός της χώρας υποδοχής όντας απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ακολουθούν επαγγέλματα της δευτερεύουσας αγοράς εργασίας παρόμοια με αυτά που ακολούθησαν και οι γονείς τους, κάτι που εγείρει ερωτήματα ως προς την λειτουργία της αγοράς εργασίας.

-Ωρες και είδος απασχόλησης

Διαφορές παρουσιάζονται και στις εβδομαδιαίες ώρες απασχόλησης μεταξύ νέων γηγενών και ατόμων της δεύτερης γενιάς αλβανικής προέλευσης. Πιο συγκεκριμένα, καταγράφηκε διπλάσιο ποσοστό μεταξύ αντρών και γυναικών στα ποσοστά μερικής απασχόλησης, με τις γυναίκες να είναι περισσότερες. Επίσης όσο αυξάνεται η ηλικιακή ομάδα, τόσο μειώνονται τα ποσοστά απασχόλησης των μερικώς απασχολούμενων.

Διάγραμμα 1 Είδος απασχόλησης βάσει ωρών εργασίας κατά φύλο, ηλικιακή ομάδα και υπηκοότητα-χώρα γέννησης (άνδρες)

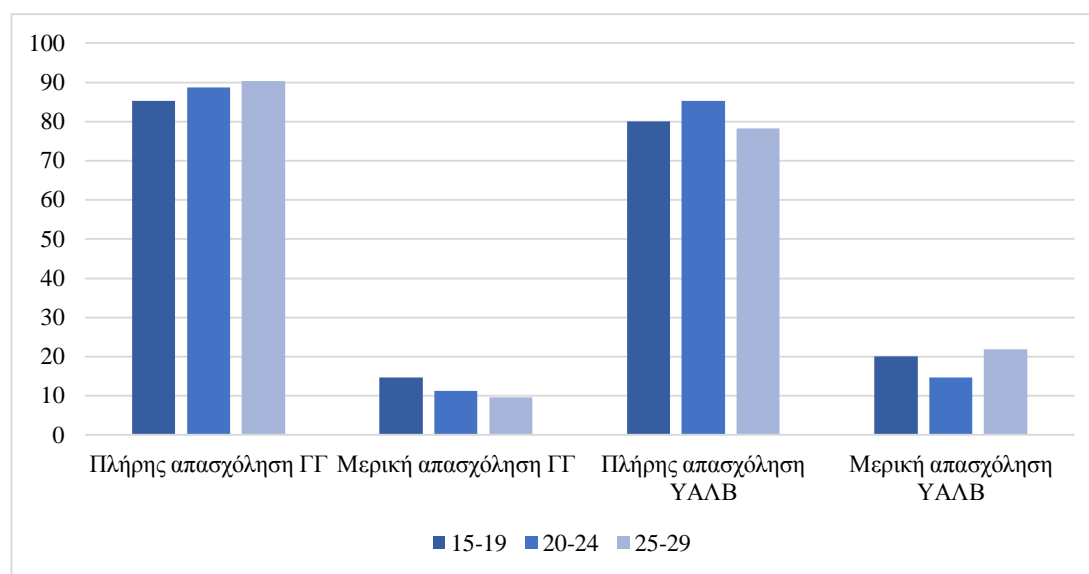

ΓΓ: γηγενείς, ΥΑΛΒ: Υπήκοοι Αλβανίας

Πηγή: Δημοσιεύματα στοιχεία των Ερευνών Εργατικού δυναμικού (ΕΛΣΤΑΤ), επεξεργασμένα από τους συγγραφείς τους βιβλίου: «Οι διαδρομές των νέων μεταναστευτικής προέλευσης στην αγορά εργασίας και το εκπαιδευτικό σύστημα».

Ως προς το είδος απασχόλησης, για το αν απασχολούνται με σύμβαση ορισμένου ή αορίστου χρόνου, τα άτομα μεταναστευτικής προέλευσης ανεξαρτήτως φύλου παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά στην απασχόληση ορισμένου χρόνου. Πρέπει να σημειωθεί πως όσο μεγαλώνουν τα άτομα τόσο μειώνονται οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου, διότι αφενός λόγω νόμου μετά τις τρεις διαδοχικές συμβάσεις ορισμένου χρόνου στην τέταρτη ανανέωση μετατρέπονται σε αορίστου κι αφετέρου, παραμένοντας εντός του κόλπου της ιδιόμορφης ελληνικής αγοράς εργασίας, τόσο οι γηγενείς όσο και τα άτομα μεταναστευτικής προέλευσης αποκτούν όλες εκείνες τις δεξιότητες και τα χαρακτηριστικά που επιθυμούν οι εργοδότες και αναπτύσσονται σχέσεις εμπιστοσύνης.

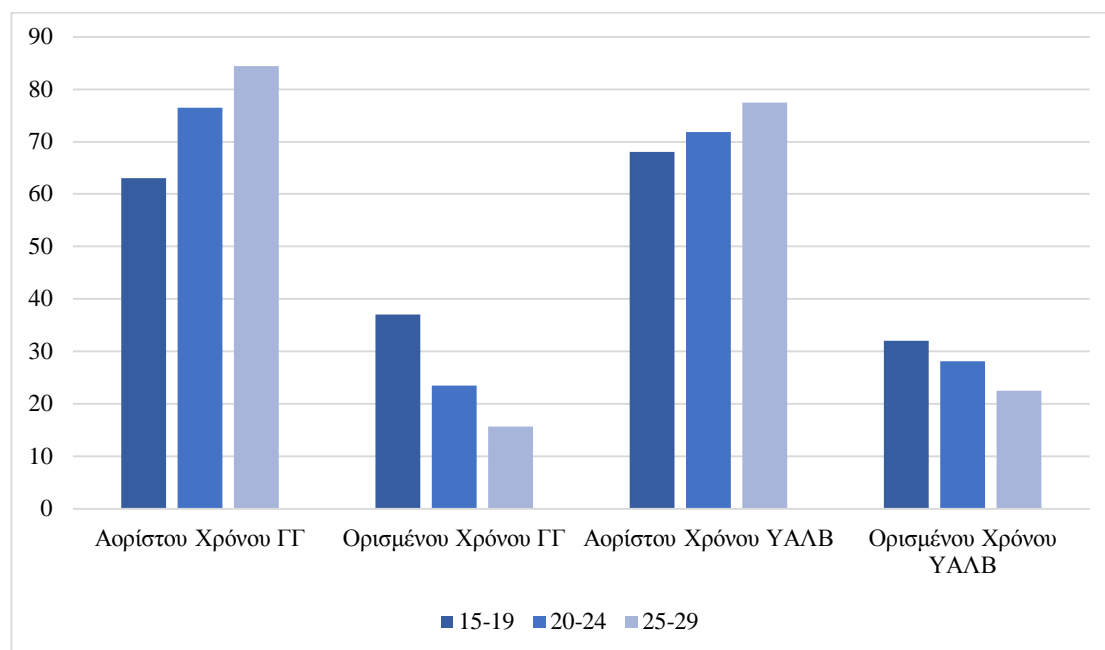
Διάγραμμα 2 Είδος απασχόλησης βάσει ωρών εργασίας κατά φύλο, ηλικιακή ομάδα και υπηκοότητα-χώρα γέννησης (γυναίκες)

ΓΤ: γηγενείς, ΥΑΑΒ: Υπήκοοι Αλβανίας

Πηγή: Δημοσίευτα στοιχεία των Ερευνών Εργατικού δυναμικού (ΕΛΣΤΑΤ), επεξεργασμένα από τους συγγραφείς τους βιβλίου: «Οι διαδρομές των νέων μεταναστευτικής προέλευσης στην αγορά εργασίας και το εκπαιδευτικό σύστημα».

Διάγραμμα 3 Είδος συμβολαίου απασχόλησης κατά φύλο, ηλικιακή ομάδα και υπηκοότητα-χώρα γέννησης (άντρες)

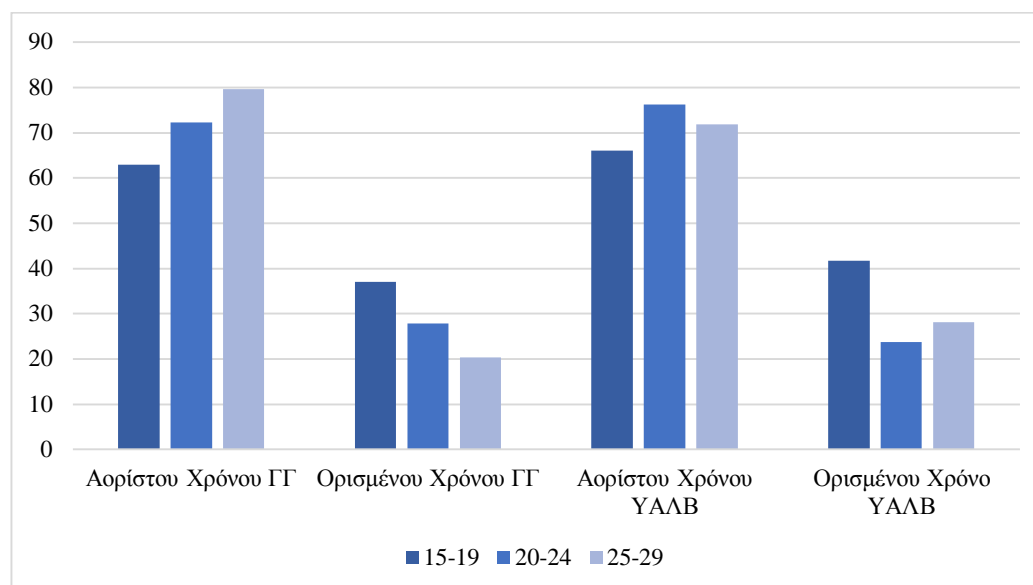

ΓΓ: γηγενείς, ΥΑΑΒ: Υπήκοοι Αλβανίας

Πηγή: Δημοσιεύματα στοιχεία των Ερευνών Εργατικού δυναμικού (ΕΛΣΤΑΤ), επεξεργασμένα από τους συγγραφείς τους βιβλίου: «Οι διαδρομές των νέων μεταναστευτικής προέλευσης στην αγορά εργασίας και το εκπαιδευτικό σύστημα».

Τέλος σχεδόν όλοι οι Αλβανοί απασχολούνται σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα λόγω της μη ύπαρξης ελληνικής υπηκοότητας αν και τα ποσοστά των νέων γηγενών είναι εξίσου μικρά, καθώς ο δημόσιος τομέας έχει παρουσιάσει στασιμότητα προσλήψεων αλλά απαιτεί και προσόντα-δεξιότητες που είναι δύσκολο να διαθέτει κάποιος από την συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα νέων καθώς και ο τρόπος εισαγωγής στο δημόσιο απαιτεί μια σειρά από διαδικασίες που καθιστούν διόλου εύκολη τη συμμετοχή σε αυτόν.

Διάγραμμα 4 Είδος συμβολαίου απασχόλησης κατά φύλο, ηλικιακή ομάδα και υπηκοότητα-χώρα γέννησης (γυναίκες)

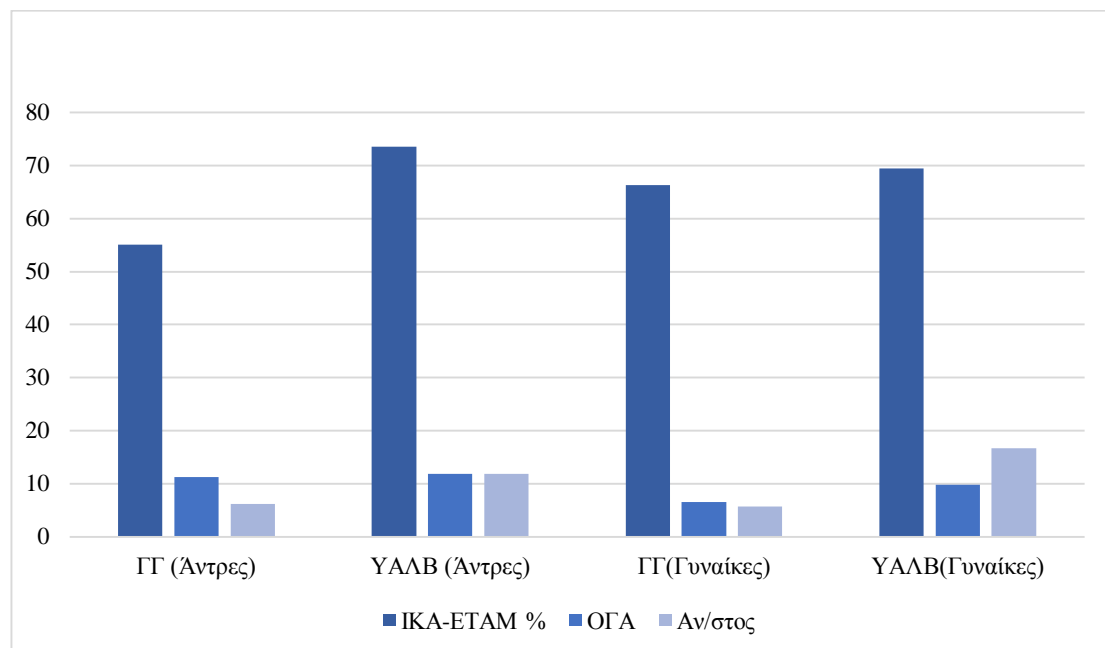
ΓΤ: γηγενείς, ΥΑΑΒ: Υπήκοοι Αλβανίας

Πηγή: Δημοσιέυτα στοιχεία των Ερευνών Εργατικού δυναμικού (ΕΛΣΤΑΤ), επεξεργασμένα από τους συγγραφείς τους βιβλίου: «Οι διαδρομές των νέων μεταναστευτικής προέλευσης στην αγορά εργασίας και το εκπαιδευτικό σύστημα».

-Ασφάλιση της απασχόλησης

Η ασφάλιση των εργαζομένων είναι ένα ζήτημα που απασχολεί έντονα τον εκάστοτε εργαζόμενο ανεξαρτήτως προέλευσης. Τα ποσοστά ανασφάλιστων όσο περνάνε τα χρόνια αυξάνονται όλο και περισσότερο, κυρίως τα ποσοστά των νέων εργαζομένων, οι οποίοι δείχνουν μεγαλύτερη ανοχή απέναντι σε αυτό καθώς επιθυμούν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας ακόμα και με τους πιο δυσμενείς όρους. Οι εργοδότες για να μειώσουν το κόστος εργασίας εφαρμόζουν κατά κόρον την ανασφάλιστη απασχόληση. Το πιο ανησυχητικό είναι τα διπλάσια και τριπλάσια ποσοστά των νέων Αλβανών ανασφάλιστης απασχόλησης σε σχέση με τους γηγενείς (ανασφάλιστοι άνδρες γηγενείς 11,9%/άντρες αλβανικής προέλευσης 6,2%, ανασφάλιστες γυναίκες γηγενείς 5,7%-ανασφάλιστες γυναίκες αλβανικής προέλευσης 16,7%). Οι εργοδότες εκμεταλλεόμενοι την καταγωγή και την ημι-νόμιμη διάσταση της παραμονής τους στη χώρα μας, απασχολούν τους νέους μεταναστευτικής προέλευσης ως επί το πλείστον χωρίς ασφάλιση.

Διάγραμμα 5 Απασχόληση κατά ταμείο κύριας ασφάλισης, φύλο και υπηκοότητα- χώρα γέννησης

ΓΓ: γηγενείς, ΥΑΛΒ: Υπήκοοι Αλβανίας

Πηγή: Δημοσιεύματα στοιχεία των Ερευνών Εργατικού δυναμικού (ΕΛΣΤΑΤ), επεξεργασμένα από τους συγγραφείς τους βιβλίου: «Οι διαδρομές των νέων μεταναστευτικής προέλευσης στην αγορά εργασίας και το εκπαιδευτικό σύστημα».

Παρ' όλα αυτά το τελευταίο διάστημα παρατηρείται μείωση της ανασφάλιστης εργασίας κυρίως για τα άτομα που απασχολούνται στον κλάδο των ξενοδοχείων και των εστιατορίων, κάτι που μάλλον προκύπτει από τους αυξημένους ελέγχους που πραγματοποιούνται με στόχο την εξάλειψη της ανασφάλιστης εργασίας⁹.

⁹ Σύμφωνα με το υπουργείο Εργασίας τον μήνα Ιούνιο 2014, ελέγχθηκαν 2.816 επιχειρήσεις και σε σύνολο 16.059 εργαζομένων βρέθηκαν αδήλωτοι οι 769, δηλαδή το 4,79%. Επίσης τα πρόστιμα που επιβλήθηκαν μόνο τον Ιούνιο για τις παραπάνω παραβάσεις, ανήλθαν στα 7.884.585 ευρώ και αποτελούν περίπου το ένα τρίτο των συνολικά επιβαλλόμενων προστίμων από τις 15 Σεπτεμβρίου μέχρι σήμερα. Από την έναρξη εφαρμογής του Σχεδίου «ARTEMIS» και την επιβολή των υψηλών προστίμων στις 15 Σεπτεμβρίου 2013 μέχρι και την 30η Ιουνίου 2014, ελέγχθηκαν συνολικά 17.281 επιχειρήσεις και σε σύνολο 106.630 εργαζομένων βρέθηκαν αδήλωτοι οι 2.415, με το συνολικό ύψος των επιβαλλόμενων προστίμων για αυτή την περίοδο να ανέρχονται στα 24.883.607 ευρώ. Ακόμη, για τις περιπτώσεις απασχόλησης παράνομα διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών (αλλοδαπών), από την έναρξη εφαρμογής του ν. 4052/2012 έως και την 30η Ιουνίου 2014, επιβλήθηκαν επιπλέον πρόστιμα ύψους 1.691.500 ευρώ, αλλά και ποινές διακοπής λειτουργίας που φτάνουν έως και τους τρεις

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η ένταξη των ατόμων δεύτερης γενιάς από την Αλβανία στην ελληνική αγορά εργασίας

Η συμμετοχή των ατόμων μεταναστευτικής προέλευσης στην αγορά εργασίας όπως και στο εκπαιδευτικό σύστημα είναι πολύ σημαντική και καθορίζει το βαθμό ένταξής τους στην κοινωνία υποδοχής. Η αδυναμία πρόσβασης στην απασχόληση και η υποβαθμισμένη συμμετοχή στην αγορά εργασίας η οποία καθορίζεται από τις αρνητικές ταυτότητες (συλλογικές-ατομικές) που δημιουργούνται αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα. Η πλημμελής ένταξη στην αγορά εργασίας και κατ' επέκταση στην κοινωνία δημιουργείται μέσα από πολλούς και διαφορετικούς παράγοντες οι οποίοι κατά βάση προϋπάρχουν εντός των δομών της κοινωνίας υποδοχής και σχετίζονται άμεσα αφενός με την ελληνική αγορά εργασίας κι αφετέρου με άτυπους όρους συμμετοχής των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία (Παπαδοπούλου, *Η κοινωνική κατασκευή του αποκλεισμού και της ένταξης στα χαμηλού κύρους επαγγέλματα στην Ελλάδα: η περίπτωση των οικονομικών μεταναστών από Ψημμένος*, 2012:191)

Τα άτομα αλβανικής προέλευσης της πρώτης γενιάς από την αρχή της έλευσής τους στην χώρα μας, απασχολούνται σε επαγγέλματα κατώτερα σε σχέση με αυτά που είχαν στην χώρα καταγωγής και χαμηλού κύρους σε σχέση με αυτά που μπορούσαν να ακολουθήσουν με βάση τα προσόντα που διαθέτουν. Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, το μορφωτικό τους επίπεδο θεωρείται αρκετά υψηλό. Στην απογραφή του 2002 τα αποτελέσματα έδειξαν ότι περίπου οι μισοί είναι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης (28%) και απόφοιτοι του δημοτικού (23,3%). Σημαντικά ποσοστά όμως καταλαμβάνουν οι απόφοιτοι γυμνασίου (17,9%), οι πτυχιούχοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και οι κάτοχοι διδακτορικού ή μάστερ (8,3%). Η στιγμισμένη λογική κάποιων ότι ακολουθούν συγκεκριμένα επαγγέλματα στην αγορά εργασίας συντελεί σε μια ημιτελή κοινωνική ένταξη και παράλληλα σε κοινωνική υποβάθμιση.

Τα άτομα με αλβανική προέλευση της πρώτης γενιάς απορροφήθηκαν στην δευτερεύουσα αγορά εργασίας, σε συγκεκριμένου τύπου επαγγέλματα που διαθέτουν μια ταυτότητα χαμηλού κοινωνικού κύρους το οποίο οδήγησε σε κοινωνική

μήνες σε συνολικά 89 επιχειρήσεις, (*Πόσες επιχειρήσεις είχαν τον Ιούνιο ανασφάλιστους εργαζόμενους*. Στο: www.iefimerida.gr, πρόσβαση 30/08/14)

υποβάθμιση, δύσκολη κι αργή ένταξη στους κόλπους της ελληνικής κοινωνίας. Επίσης τίθεται κι ένα άλλο ζήτημα που αφορά την λειτουργία και τις δομές του κρατικού μηχανισμού. Πολλές φορές η έλλειψη χαρτιών ή το μεγάλο διάστημα που χρειάζονται για να τα αποκτήσει κάποιος, δυσκολεύουν την πρόσληψή τους γι' αυτό και απασχολούνται σε χαμηλότερου τύπου επαγγέλματα που η απασχόληση είναι συνήθως άτυπη, για παράδειγμα δεν μπορούν να συμμετάσχουν σε προγράμματα ΕΣΠΑ που απαιτούν μια σειρά από δικαιολογητικά τα οποία είτε δεν έχουν, είτε δεν μπορούν να τα αποκτήσουν άμεσα. Η ίδια η ελληνική κοινωνία βάζει περιορισμούς στην ένταξη των μεταναστών στην αγορά εργασίας και αυτοί οι περιορισμοί οδηγούν σε μια δύσκολη και αργή κοινωνική ενσωμάτωση στη χώρα υποδοχής. Η μη γνώση της ελληνικής γλώσσας καθώς και η παράνομη διαμονή τους στη χώρα, οδήγησαν σε αναγκαστική επιλογή επαγγελμάτων που δεν αντιστοιχούν στο κοινωνικό κεφάλαιο που φέρουν από την χώρα καταγωγής.

Σε καλύτερη θέση βρίσκονται τα άτομα που ανήκουν στην δεύτερη γενιά. Στην προκειμένη περίπτωση δεν τίθεται το θέμα της γλώσσας καθώς έχουν φοιτήσει στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και παράλληλα μετά από χρόνια έχουν καταφέρει να διαμένουν μόνιμα στη χώρα άρα δεν υπάρχει ζήτημα παράνομης διαμονής όπως στα άτομα πρώτης γενιάς. Παρατηρείται το φαινόμενο οι εργοδότες να δείχνουν προτίμηση σε κάποιον γηγενή για συγκεκριμένες θέσεις εργασίας όμως γενικότερα αντιμετωπίζονται σαν νέοι που απαρτίζουν την αγορά εργασίας κι όχι τόσο σαν ξένοι, όπως οι γονείς τους. Σαν νεοεισερχόμενοι στην αγορά εργασίας υφίστανται τις ίδιες ευελιξίες με όλους και είναι ευάλωτοι στην εφαρμογή α-τυπικών μορφών εργασιακών σχέσεων και παράλληλα η ιδιόμορφη λειτουργία της αγοράς εργασίας τους οδηγεί στο να ακολουθούν επαγγέλματα που δεν είναι αντίστοιχα των δεξιοτήτων τους. Ναι μεν ακολουθούν παρόμοια πορεία εντός της αγοράς με τους γονείς τους αλλά οι λόγοι που απασχολούνται στην δευτερεύουσα αγορά εργασίας διαφέρουν.

3.1 Η αγορά εργασίας ως μηχανισμός ένταξης και αποκλεισμού

Η αγορά εργασίας όπως αναφέρθηκε και παραπάνω αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά εργαλεία ένταξης κι αποκλεισμού ενός ατόμου. Ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός»¹⁰ χαρακτηρίζει τόσο μια κατάσταση όσο και μια διαδικασία

¹⁰ Ο κοινωνικός αποκλεισμός έχει δύο διαστάσεις: α. διαρθρωτικός, ο οποίος είναι προϊόν σημαντικών διαρθρωτικών αλλαγών που αφορούν τις επιπτώσεις που έχουν οι βιομηχανικές αλλαγές στην αγορά

παρατηρούμενη και μεταβαλλόμενη κατά περίπτωση. Είναι μια κατάσταση που την προσδιορίζει η έλλειψη ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων που η εκάστοτε κοινωνία θεωρεί βασικά, η έλλειψη συμμετοχής στην παραγωγή και την απόλαυση κοινωνικών και δημόσιων αγαθών καθώς και η μη συμμετοχή στην άσκηση της εξουσίας. Έχει σαν αποτέλεσμα την αδυναμία συμμετοχής στη διαμόρφωση εκφάνσεων της σύγχρονης πραγματικότητας και αναφέρεται στην απουσία κοινώς αναγνωρισμένων και θεσμοθετημένων δικαιωμάτων και σηματοδοτεί τα ακριβή όρια του συστήματος. (Παπαδοπούλου, 2012:35)

Από την άλλη έχουμε την ύπαρξη των όρων κοινωνική ένταξη και κοινωνική ενσωμάτωση οι οποίοι έχουν ουσιαστικές διαφορές ως προς το περιεχόμενο και ως προς τις διαδικασίες. Αρχικά θα πρέπει να αναφερθούμε στους όρους της ένταξης (inclusion και insertion). Η ένταξη του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο γίνεται μέσα από την διαδικασία της κοινωνικοποίησης (inclusion) με την βοήθεια κάποιων μηχανισμών όπως η οικογένεια, το σχολείο, η εργασία και το σύνολο των κοινωνικών θεσμών που απαρτίζουν μια οργανωμένη κοινωνία. Η ενδεχόμενη δυσλειτουργία των συγκεκριμένων θεσμών θα οδηγήσει στην από-κοινωνικοποίηση του ατόμου. Η διαδικασία ένταξης δεν είναι μία και μοναδική αλλά υπάρχουν πολλές και διαφορετικές μορφές ένταξης, όσες επιτρέπει η εκάστοτε κοινωνία.¹¹ Ο όρος insertion περιγράφει τις πολιτικές κοινωνικής ένταξης και αναφέρεται στην προσπάθεια ένταξης όταν υπάρχουν εμπόδια στην ομαλή κοινωνικοποίηση. (Schnapper, 2008: 27)

Από την άλλη μεριά ο όρος κοινωνική ενσωμάτωση δεν υφίστανται γενικά και αόριστα και το περιεχόμενό του διαφέρει σε κάθε εποχή και για κάθε εθνική κοινωνία. Μια κοινωνία ενσωματώνει τα μέλη της ανάλογα με τις αξίες και το ιδεολογικό της υπόβαθρο. Κοινωνική ενσωμάτωση είναι η ισότιμη πρόσβαση στην κατανάλωση δημόσιων αγαθών (παιδεία, στέγη, επιδόματα κλπ.) και η ανάπτυξη ομαλών διεθνολικών σχέσεων με συμμετοχή είτε ατομική είτε συλλογική σε θεσμούς και η

εργασίας, την κατάρρευση των οικογενειακών δομών, τις μεταβολές των συστηματικών αξιών, τις μεταβολές στη μετανάστευση, β. πολυδιάστατος: συνίστανται κυρίως στις αποστερήσεις που μπορεί να βιώσει το άτομο ή μια ομάδα σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά σε πολλά επίπεδα ταυτόχρονα (Πουλοπούλου, 2007: 476)

¹¹Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης αρχίζει από την στιγμή της γέννησης του ατόμου όπου πραγματοποιούνται διαδικασίες ένταξης και προσαρμογής του στην κοινωνία και ολοκληρώνεται με το πέρας της ζωής του. Η οικογένεια, το σχολείο και η εργασία παίζουν πρωταρχικό ρόλο στο να πραγματοποιηθεί ή όχι η κοινωνικοποίηση συνεπώς η ένταξη του ατόμου στην κοινωνία.

δυνατότητα επηρεασμού αποφάσεων (αποφάσεων που σχετίζονται με τα συμφέροντα του μετανάστη όπως η ίδρυση συλλόγων για παράδειγμα) (Κόντης, 2011: 183) Οι όροι ένταξη και αποκλεισμός είναι απόλυτα συμπληρωματικοί κι ετεροκαθορισμένοι και συνδέονται άμεσα. Εκεί που τελειώνει το περιεχόμενο του ενός αρχίζει το περιεχόμενο του άλλου, δηλαδή είναι ξεκάθαρο πως δεν υπάρχει ένταξη χωρίς αποκλεισμό. Ο ένας όρος προσδιορίζεται σε σχέση με τον άλλο και βρίσκονται σε πλήρη εξάρτηση και συμπλήρωση. (Παπαδοπούλου, 2012: 299)

Επιτυχής ενσωμάτωση μεταναστών σημαίνει ισότιμη συμμετοχή τους στην κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική και πολιτική ζωή της χώρας υποδοχής με ταυτόχρονα αλληλοσεβασμό των διάφορων πολιτισμικών προτύπων όπως η γλώσσα και η θρησκεία που επικρατούν στην κοινωνία υποδοχής. Πρέπει να υπάρχει κοινωνική αποδοχή των μεταναστών από την κοινωνία υποδοχής, αρμονική και δημιουργική συνύπαρξη των μεταναστών με τους γηγενείς, συμμετοχή των μεταναστών σε κοινωνικούς θεσμούς. (Πουλοπούλου, 2007: 443) Κοινωνική ενσωμάτωση δεν μπορεί να επιτευχθεί αν οι μετανάστες δεν αισθάνονται ότι αποτελούν μέρος της κοινωνίας υποδοχής διατηρώντας τους δεσμούς τους με την χώρα προέλευσης και το σεβασμό στον πολιτισμό και τη θρησκεία τους. Η νομιμοποίηση είναι η βασική υπόθεση ένταξης. Η ενσωμάτωσή τους σημαίνει την αναγνώριση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που πηγάζουν από τα θεμελιώδη δικαιώματα που είναι αναγνωρισμένα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από το ελληνικό σύνταγμα.¹² Οι μετανάστες καθίστανται ευάλωτες ομάδες διότι φέρουν μαζί τους τις αξίες που έχουν πάρει από τη

¹² Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την προστασία των δικαιωμάτων όλων των μεταναστών και των οικογενειών τους, που υιοθετήθηκε τον Δεκέμβριο του 1990 περιλαμβάνει τα εξής: - δικαίωμα να εγκαταλείπει κανείς οποιοδήποτε κράτος, ακόμη και το κράτος καταγωγής του και δικαίωμα να επιστρέφει στο κράτος καταγωγής τους (άρθρο 8) – δικαίωμα στη ζωή (άρθρο 9) –ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας (άρθρο 12) –προστασία της ιδιοκτησίας (άρθρο 15) –ίση μεταχείριση με τους υπηκόους του κράτους ενώπιον των δικαστηρίων (άρθρο 18). Επίσης το Ελληνικό Σύνταγμα του 1975, κατοχυρώνει μια σειρά από δικαιώματα εξίσου για τους Έλληνες πολίτες και τους αλλοδαπούς και πιο συγκεκριμένα:- ελευθερία ανάπτυξης της προσωπικότητάς (άρθρο 5) – προσωπική ελευθερία (άρθρο 6) –το δικαίωμα στην παροχή δικαστικής προστασίας (άρθρα 7,8,20) – τη θρησκευτική ελευθερία (άρθρο 12) –την προστασία της εργασίας (άρθρο 22). Τέλος η εργατική νομοθεσία δεν προβλέπει κατ' αρχήν διάκριση ανάμεσα σε Έλληνες πολίτες και ξένους εργαζόμενους, όσον αφορά τα εργασιακά δικαιώματα και το ύψος του μισθού.) (Perruchoud, *Στοιχεία διεθνούς μεταναστευτικού δικαίου σε σχέση με τους σκοπούς του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης / Κούρτοβικ, Το νομικό καθεστώς των μεταναστών στην Ελλάδα*, από Θεοδώροπουλος & Συκιάτου, 1994:9,183-189)

χώρα καταγωγής οι οποίες συγκρούονται με τις αντίστοιχες της χώρας υποδοχής κι έτσι αυτόματα είναι σε μειονεκτική θέση μέσα σε μια κοινωνία που έχει συγκροτηθεί με άλλες αξίες όπως η διαφορετική γλώσσα και ιστορία, κοινωνικές αναπαραστάσεις τις οποίες οι μετανάστες δεν διαθέτουν αλλά αποκτούν σταδιακά με την παραμονή τους στη χώρα υποδοχής. Βρίσκονται σε μια εύθραυστη πνευματική κατάσταση που συνδέεται με τις κοινωνικές αλλαγές που έχουν συντελεστεί στη ζωή τους λόγω της μετανάστευσης. Ερχόμενοι στην χώρα υποδοχής διαθέτουν οικονομικές, κοινωνικές και κυρίως πολιτισμικές ιδιαιτερότητες οι οποίες δυσχεραίνουν την ένταξή τους. Φέρουν τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά που έχουν διαμορφώσει από το κοινωνικό περιβάλλον καταγωγής και την ενδεχομένως άσχημη εμπειρία της μετανάστευσης. Αφενός η έλλειψη ενός άρτιου, συγκεκριμένου και νομικά κατοχυρωμένου μεταναστευτικού πλαισίου και η ταυτόχρονη ανεπαρκής κοινωνική στήριξη αυτών, παρεμποδίζει την ένταξή τους. (Σκλάβου *Διαπολιτισμική εκπαίδευση ενηλίκων*, από Μωυσίδης & Παπαδοπούλου, 2011:149)

Η κοινωνική ένταξη των μεταναστών απαιτεί μια σειρά από προϋποθέσεις για να πραγματοποιηθεί από την χώρα υποδοχής αλλά και τους ίδιους τους μετανάστες και εξαρτάται: α. από το κανάλι της νομιμοποίησης της μετανάστευσης τους και β. από την ένταξή τους στην ελληνική αγορά εργασίας όπου αποκτούν τα μέσα που θα τους βοηθήσουν να εκπληρώσουν τους λόγους της μετανάστευσής τους (κάλυψη συνθηκών ζωής) και να αρχίσουν να ακολουθούν τον τρόπο ζωής των γηγενών. Η ύπαρξη κάποιων συστημάτων όπως το εκπαιδευτικό σύστημα και η αγορά εργασίας διευκολύνουν την ένταξή τους στην κοινωνία της χώρας υποδοχής και η συμμετοχή τους σε αυτά καθορίζει τον βαθμό ενσωμάτωσης στην κοινωνία υποδοχής. Αν κάποιος έχει ενταχθεί μονομερώς στην αγορά εργασίας ακολουθώντας επαγγέλματα της δευτερεύουσας αγοράς εργασίας, τότε δεν θα ενταχθεί πλήρως στην ελληνική κοινωνία.

Σχετικά με την ενσωμάτωση της δεύτερης γενιάς έχει γίνει μια σχετική μελέτη από τον Portes (2005). Τονίζει ότι η ενσωμάτωση των ατόμων της δεύτερης γενιάς εξαρτάται από την οικογενειακή δομή, το περιβάλλον και το ίδιο το άτομο. Θα λέγαμε ότι η δεύτερη γενιά της χώρας μας ποικίλει ως προς το βαθμό ένταξης ανάλογα με την εθνικότητα που έχουν οι μετανάστες. Παράγοντες που θεωρούνται αποφασιστικοί για την ένταξη είναι πρώτον η ιστορία της πρώτης γενιάς, δεύτερον ο ρυθμός επιπολιτισμού των γονέων και παιδιών, η σταδιακή δηλαδή υιοθέτηση των

πολιτισμικών χαρακτηριστικών της κοινωνίας υποδοχής και η σχέση τους με την κοινωνική ένταξη, τρίτον τα πολιτιστικά και οικονομικά εμπόδια, που αντιμετωπίζει η δεύτερη γενιά στην προσπάθειά της για επιτυχή προσαρμογή, και τέλος οι οικογενειακές και κοινοτικές διέξοδοι για την αντιμετώπιση αυτών των εμποδίων. (Portes and Zhou, 1993)

Τα παιδιά της δεύτερης γενιάς έχουν ενταχθεί πλήρως στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα καθώς η πλειοψηφία είναι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος κι άρα γνωρίζουν πολύ καλά την γλώσσα όντας σε ίδιο επίπεδο με τους γηγενείς, κάτι που συντελεί στην εξομάλυνση των όποιων διαφορών έχουν. Όμως υπάρχει δυσκολία στην πλήρη ένταξή τους στην κοινωνία καθώς οι αξίες που φέρουν από την χώρα καταγωγής συγκρούονται με αυτές που αποκτούν, από την στιγμή που στο οικογενειακό τους περιβάλλον αυτές διατηρούνται ζωντανές. Οι μετανάστες πρώτης γενιάς έρχονται στη χώρα υποδοχής κι αντιμετωπίζουν ένα νέο περιβάλλον και καινούριους τρόπους ζωής, δεν συμβαίνει το ίδιο όμως με τα παιδιά της δεύτερης γενιάς που έχουν κοινωνικοποιηθεί αφενός εντός της οικογένειας κι αφετέρου στον σχολικό χώρο, συνεπώς είναι πιο εύκολη η ένταξη και ταυτόχρονα έχει και υψηλές προσδοκίες από τη χώρα υποδοχής γιατί μεγάλωσαν και κοινωνικοποιήθηκαν σε αυτή. Πολύ σημαντικοί είναι οι εκπαιδευτικοί θεσμοί της χώρας υποδοχής οι οποίοι λειτουργούν σαν μέσο απόκτησης της γνώσης και ικανοτήτων, σαν μηχανισμοί κοινωνικοποίησης και μετάδοσης κοινωνικών και πολιτισμικών αξιών της χώρας υποδοχής.

Όσον αφορά την αγορά εργασίας εντάσσονται και σε αυτήν όπως και οι γονείς τους, στη δευτερεύουσα αγορά εργασίας κι αυτό οφείλεται στην λειτουργία και τους μηχανισμούς που διαθέτει η ελληνική αγορά εργασίας η οποία τους διατηρεί στις παρυφές της. Για τα άτομα της πρώτης γενιάς υπήρχε αδυναμία πρόσβασης στην απασχόληση και σε συνδυασμό με το ότι δεν γνωρίζουν καλά την ελληνική γλώσσα, δημιουργεί μια κατάσταση αποκλεισμού της δεύτερης γενιάς από την αγορά εργασίας. Το σίγουρο είναι ότι κόβουν την πρόσβαση σε θέσεις της πρωτεύουσας αγοράς εργασίας πιο εξειδικευμένες,, αντίστοιχες των προσόντων και του εκπαιδευτικού τους επιπέδου. Όμως από την στιγμή που εκπαιδεύονται εδώ δεν τίθεται το θέμα της γλώσσας αλλά μπαίνουν άλλα κριτήρια τα οποία δεν είναι τόσο φυλετικά και δεν βασίζονται σε ρατσιστικά κατάλοιπα όπως είναι τα στερεότυπα και ο ρατσισμός, η προκατάληψη και η φυλετική διάκριση, αλλά οφείλονται στην δυσλειτουργία του

μηχανισμού της αγοράς όσο και του κρατικού μηχανισμού που δεν παίρνει τα κατάλληλα μέτρα κατάρτισης των ατόμων της δεύτερης γενιάς. Θα πρέπει να δοθεί έμφαση και προτεραιότητα στις εθνικές πολιτικές.

Συμπερασματικά τα άτομα της δεύτερης γενιάς έχουν καταφέρει να ενταχθούν σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τους γονείς τους διότι αποτελούν σημαντικό κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας και η παρουσία τους είναι νόμιμη σε αντίθεση με τους γονείς τους οι οποίοι κατά τα πρώτα χρόνια παρέμεναν στην χώρα παράνομα. Η μη ολοκληρωτική τους ένταξη οφείλεται στους μηχανισμούς και τις δομές του ελληνικού κράτους που δυσχεράνουν την κοινωνική τους ενσωμάτωση. Είναι σημαντικό το γεγονός ότι έχουν παρατηρηθεί σημάδια προόδου της ελληνικής κοινωνίας όσον αφορά την αποδοχή ξένου ανθρώπινου δυναμικού και στις διαδικασίες νομιμοποίησης. Όμως η ελληνική αγορά εργασίας και οι ακαμψίες που διαθέτει εγκλωβίζουν όλο και περισσότερα άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο στο δευτερεύον τμήμα της, με τα παιδιά της δεύτερης γενιάς να καταλαμβάνουν τις πρώτες θέσεις.

3.2. Διαφορές πρώτης και δεύτερης γενιάς ως προς την ένταξη στην αγορά εργασίας

Η κοινωνική ένταξη των ατόμων μεταναστευτικής προέλευσης είναι πολύ σημαντική για τις ζωές τους και το μέλλον τους στην κοινωνία υποδοχής αλλά παράλληλα συντελείται αργά κι αντιμετωπίζει μια σειρά από εμπόδια και δυσκολίες. Υπάρχουν διαφορές ως προς το βαθμό ένταξης των Αλβανών πρώτης και δεύτερης γενιάς. Η πρώτη γενιά μεταναστών χαρακτηρίζεται από μερική ή μηδενική ενσωμάτωση ενώ η δεύτερη ενσωματώνεται χωρίς μεγάλες δυσκολίες στην ημεδαπή κοινωνικό οικονομική ζωή (Κόντης, 2011: 183) Η πρώτη γενιά συνδέεται στενά με τις αξίες και τους κανόνες που έχει πάρει από την κοινωνία καταγωγής και ενεργεί έχοντας ως επίκεντρο της οικογένεια και τα περιουσιακά στοιχεία του τόπου προέλευσης. Έχουν μερική προσαρμογή στις αξίες και τις απαιτήσεις της κοινωνίας υποδοχής, έχοντας μια λειτουργική σχέση στα πλαίσια του εργασιακού χώρου και του ελεύθερου χρόνου και αναπτύσσουν ισχυρούς δεσμούς με ομοεθνείς με τους οποίους μένουν στην ίδια περιοχή και περνούν μαζί τον ελεύθερο χρόνο τους. Η ενσωμάτωση υπερβαίνει την μια γενιά, λόγω του ότι η πρώτη γενιά ενσωματώνεται μερικώς και μόνο σε ορισμένες εκφάνσεις της κοινωνίας υποδοχής, έχοντας παράλληλα ανοικτούς τους

δεσμούς με την χώρα καταγωγής, δυσχεραίνοντας έτσι την κοινωνική τους ενσωμάτωση.

Κάνοντας μια σύγκριση της ένταξης πρώτης και δεύτερης γενιάς ατόμων από την Αλβανία, προκύπτουν διάφορα συμπεράσματα. Πιο συγκεκριμένα, οι Αλβανοί πρώτης γενιάς απασχολούνται σε εργασίες οι οποίες όχι μόνο δεν τους επιτρέπουν την οικονομική αναβάθμιση της ζωής τους, δημιουργώντας στρώματα φτώχειας, αλλά χαρακτηρίζουν και τη ζωή τους κοινωνικά. Καταρχάς, δεσμεύουν την μετακίνησή τους σε συγκεκριμένους χώρους μιας και αποτελούν κέντρα εύρεσης ή άμεσης πρόσβαση σε εργασία, δημιουργώντας μια αντιστοίχιση μεταξύ ημερήσιων αποδοχών και καταναλωτικών αγαθών και τέλος η ίδια η φύση της εργασίας χαρακτηρίζεται από μια προσωρινότητα, ομαδικότητα και περιθωριοποίηση.

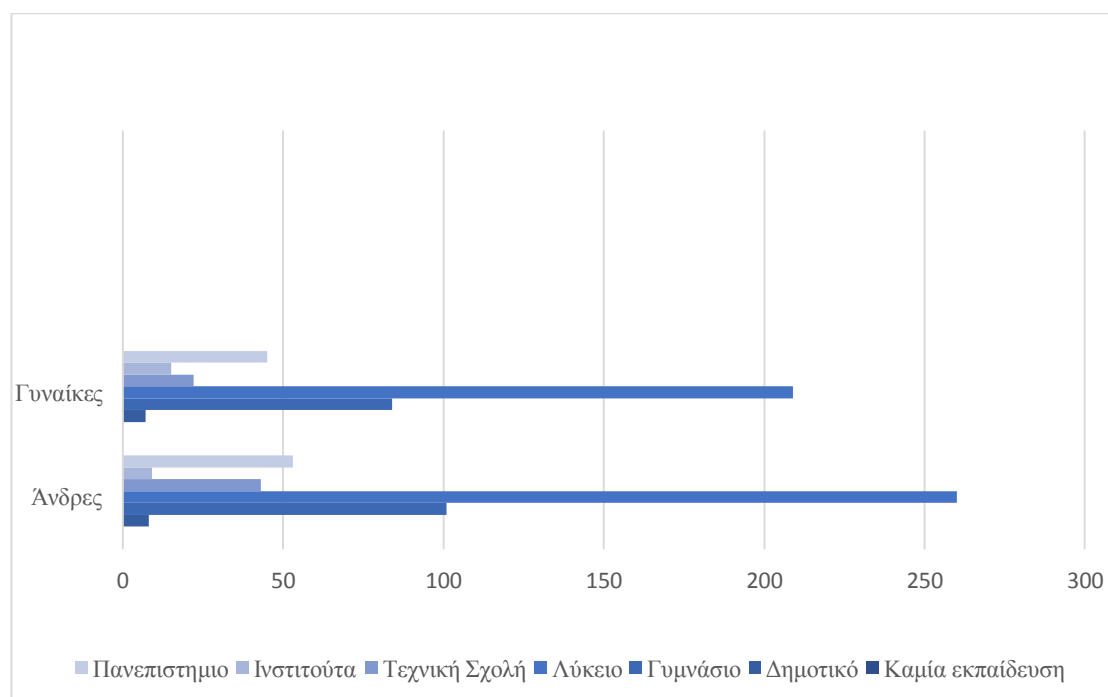
Οι Αλβανοί πρώτης γενιάς ξεκίνησαν να απασχολούνται σε χαμηλού κύρους επαγγέλματα που υπάγονται στην δευτερεύουσα αγορά εργασίας. Τα $\frac{3}{4}$ των απασχολούμενων αλλοδαπών συνήθως εργάζονται στους παρακάτω κλάδους οικονομίας: κατασκευές, ιδιωτικά νοικοκυριά, μεταποιητική βιομηχανία και ξενοδοχεία κι εστιατόρια ενώ ένα 15% σε δύο ακόμα κλάδους (γεωργίας κι εμπορίου). (Καψάλης, 2007:183) Οι βασικότεροι τομείς απασχόλησης είναι οι υπηρεσίες, ο οικοδομικός τομέας, ο πρωτογενής τομέας και ο τομέας μεταποίησης. Η πλειοψηφία των ανδρών απασχολείται στον οικοδομικό κλάδο, στον πρωτογενή τομέα, αλλά και σε μικρές και οικογενειακές επιχειρήσεις (κυρίως εστίασης) και μεταφορών κι από την άλλη μεριά οι Αλβανίδες εργάζονται κυρίως στον παροχή προσωπικών υπηρεσιών (πχ περιποίηση και φύλαξη ηλικιωμένων ή παιδιών), οικιακοί βοηθοί, ενώ υπάρχει κι ένα σημαντικό ποσοστό γυναικών που δεν εργάζεται και ασχολείται με το νοικοκυριό του σπιτιού της και την φροντίδα των παιδιών της καθώς και την διαπαιδαγώγησή τους.

Αν και οι περισσότεροι έχουν ένα αρκετά καλό εκπαιδευτικό επίπεδο, παρόμοιο με των γηγενών, (28% είναι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης)¹³ συνήθως χρησιμοποιούνται ως εργατική δύναμη χαμηλής ειδίκευσης και επομένως δέχονται και χαμηλότερες αμοιβές. Το υψηλό μορφωτικό τους επίπεδο δεν αξιοποιείται, διότι οι περισσότεροι ξεκίνησαν να απασχολούνται παράνομα κι έτσι δεν μπορούν να

¹³ Έχουν πολύ υψηλό μορφωτικό επίπεδο και πιο συγκεκριμένα 11,2% των ανδρών και το 11,8% των γυναικών είναι πτυχιούχοι Πανεπιστημίου. (Λαμπριανίδης & Λυμπεράκη, 2005: 193-194)

απασχοληθούν σε επαγγέλματα που αντιστοιχούν στην εκπαίδευσή τους. Πέρα από την παράνομη απασχόληση, η μη γνώση της ελληνικής γλώσσας, αποτέλεσε αιτία μη αξιοποίησης του εκπαιδευτικού τους υποβάθρου, καθώς οι θέσεις εργασίας που αντιστοιχούν σε αυτό απαιτούν πολύ καλό χειρισμό της ελληνικής γλώσσας στο οποίο υστερούσαν. Τα άτομα πρώτης γενιάς δημιουργούν μια σχέση συμπληρωματικότητας, δηλαδή αναλαμβάνουν εργασίες για τις οποίες οι γηγενείς δεν δείχνουν το παραμικρό ενδιαφέρον κι όχι σχέση υποκατάστασης όσοι πολλοί υποστήριζαν διότι δεν εισέρχονται ανταγωνιστικά στην αγορά εργασίας. Δεν υπάρχει ανταγωνισμός μεταξύ ημεδαπού και αλλοδαπού εργατικού δυναμικού αλλά το αντίθετο εφόσον καταλαμβάνουν θέσεις που δεν θα έκαναν οι ντόπιοι κάτω από κανονικές συνθήκες. (Πουλοπούλου, 2007:409)

Διάγραμμα 6 Εκπαιδευτικό επίπεδο ατόμων πρώτης γενιάς αλβανικής προέλευσης

Πηγή: Δημοσιέυτα στοιχεία των Ερευνών Εργατικού δυναμικού (ΕΛΣΤΑΤ), επεξεργασμένα από τους συγγραφείς του βιβλίου: «Οι διαδρομές των νέων μεταναστευτικής προέλευσης στην αγορά εργασίας και το εκπαιδευτικό σύστημα».

Η επαγγελματική πορεία των Αλβανών πρώτης γενιάς χαρακτηρίζεται από εργασιακή ανασφάλεια λόγω του ανεπίσημου καθεστώτος παραμονής κι εργασίας, από

συχνές αλλαγές εργασίας και τομέα απασχόλησης¹⁴ (περίπου κάθε 2-3 η κάθε 6 μήνες) λόγω χαμηλών οικονομικών απολαβών (π.χ. στον αγροτικό τομέα υπάρχει αστάθεια και εποχικότητα της απασχόλησης), λόγω των συνθηκών εργασίας που επικρατούν στις θέσεις εργασίας που καταλαμβάνουν (π.χ. ωράριο, βαθμός δυσκολίας της εργασίας, σταθερότητα και αίσθηση μονιμότητας, ασφαλιστική και υγειονομική κάλυψη), λόγω της θέλησης να εργάζονται μαζί με άλλα οικογενειακά μέλη και συγγενείς και λόγω έλλειψης νομιμότητας. Έχουμε την ύπαρξη κακών αποδοχών, πολλών ωρών εργασίας, άσχημων συνθηκών εργασίας, αθέτηση συμφωνίας από τον εργοδότη (π.χ. μη καταβολή μεροκάματου ή ενσήμων που είχαν συμφωνηθεί). Θα τους χαρακτηρίζαμε ελαστικό, ανειδίκευτο και προσωρινό εργατικό δυναμικό το οποίο βρίσκεται έξω από κάθε κοινωνικό δικαίωμα και από μη ένταξη στον κοινωνικό ιστό της χώρας υποδοχής. (Ψημμένος, 2004:110)

Επίσης υπάρχει έντονη εκμετάλλευση κυρίως μέσω της στέρησης βασικών εργασιακών δικαιωμάτων, όπως η ασφάλιση ή το ρεπό και το διάλειμμα κατά την διάρκεια της εργασίας, συντελεί στην κατασκευή ενός μετανάστη-θύματος. Τα άτομα που προέρχονται από την Αλβανία, κατά βάση αυτά της πρώτης γενιάς, συνιστούν το «συλλογικά κατώτερο άλλο» το οποίο ήρθε για να πάρει τις θέσεις εργασίας οι οποίες όπως θεωρούν είναι δεδομένες, σταθερές, αμετάβλητες και καθορίζονται από την ελληνική οικονομία αναπτύσσοντας έτσι ένα είδος «οικονομικού ρατσισμού» που στηρίζεται στην εσφαλμένη άποψη ότι οι μετανάστες επωφελούνται από την ελληνική οικονομία.

Από την άλλη μεριά τα άτομα δεύτερης γενιάς εισέρχονται με καλύτερους όρους στην αγορά εργασίας και σε αυτό ρόλο παίζουν πρώτον η φοίτηση στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο είναι μια πρώτη μορφή κοινωνικής ένταξης στη χώρα υποδοχής, μια πρώτη μορφή κοινωνικοποίησης και δεύτερον ως απόρροια του πρώτου είναι η καλή χρήση και γνώση της ελληνικής γλώσσας που τους δίνει την δυνατότητα να διεκδικήσουν θέσεις εργασίας που δεν μπορούσαν οι γονείς τους. Πλέον διεκδικούν ίδιες θέσεις εργασίας με τους γηγενείς και υφίστανται τις ίδιες ευελιξίες από τους εργοδότες. Συνεπώς ο βαθμός κοινωνικής ένταξης είναι μεγαλύτερος και ο κίνδυνος

¹⁴ Πολύ εργοδοτική εταιροαπασχόληση, δηλαδή εργασία μεταναστών σε πολλά διαφορετικά αντικείμενα, σε διάφορους εργοδότες που δεν σχετίζονται με το εργασιακό ή επαγγελματικό παρελθόν τους (Φούσκας, 2010: 123)

κοινωνικού αποκλεισμού μικρότερος σε σχέση με τους γονείς τους. Βέβαια παίζει ρόλο και το οικογενειακό περιβάλλον καθώς και το κοινωνικό κεφάλαιο που φέρουν οι γονείς τους τα οποία θα καθορίσουν το βαθμό ένταξης.

Πιο συγκεκριμένα τα βιώματα που έχουν και λαμβάνουν από το οικογενειακό τους περιβάλλον και η θέση των γονιών τους αφενός στην ελληνική κοινωνία αφετέρου στην αγορά εργασίας παίζουν καθοριστικό ρόλο στην πορεία που θα έχουν εντός της αγοράς εργασίας. Συνεπώς οδηγούνται στο να ακολουθούν παρόμοιες θέσεις ανειδίκευτων εργατών της δευτερεύουσας εργασίας όπως και οι γονείς τους. Το εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί εφιαλτήριο για την ένταξή τους πρώτα στην αγορά εργασίας κι ύστερα στην ελληνική κοινωνία γενικότερα διότι έχοντας ίδιο εκπαιδευτικό επίπεδο με τους γηγενείς μπορούν ισότιμα να διεκδικήσουν τις ίδιες θέσεις με τους γηγενείς και να ανέλθουν κοινωνικά αλλά και επαγγελματικά.

Ένας λόγος εγκλωβισμού των Αλβανών δεύτερης γενιάς σε χαμηλού τύπου επαγγέλματα είναι ότι η δομή της ελληνικής αγοράς εργασίας είναι φτιαγμένη έτσι διότι η στασιμότητα της ελληνικής οικονομίας έχει οδηγήσει σε αύξηση της ζήτησης για παράνομη εργασία, για αδήλωτη απασχόληση στην οποία απορροφώνται οι νέοι αλβανικής προέλευσης κατά βάση και όχι μόνο. Έτσι δημιουργείται μια αντιφατική κατάσταση απασχόλησης ατόμων με υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, τα οποία μετακινούνται σε επαγγέλματα που χαρακτηρίζονται από χαμηλές απαιτήσεις εξειδίκευσης και δεξιοτήτων. Από την άλλη μεριά πρέπει να λάβουμε υπόψη μας και το ανθρώπινο κεφάλαιο των γονιών τους για την πορεία που θα έχουν εντός της αγοράς εργασίας. Βέβαια υπάρχουν και κάποιοι νέοι δεύτερης γενιάς που ανέπτυξαν εργασιακές φιλοδοξίες όμοιες με αυτές των ντόπιων οδηγήθηκαν στο να απορρίψουν φτηνές θέσεις εργασίας που προορίζονταν για μετανάστες (Gans, 1992 : 173-192). Αυτό συντέλεσε στο ότι ένα υψηλό ποσοστό να παραμένει σε ανεργία με όλες τις επακόλουθες συνέπειες.

Συνήθως όπως είδαμε και παραπάνω απασχολούνται νόμιμα, με τη σύναψη κάποιου είδους σύμβασης, βέβαια μπορεί η απασχόλησή τους να έχει και κάποια χαρακτηριστικά που παραπέμπουν στην α-τυπική απασχόληση. Βέβαια ορισμένες φορές λόγω της υπάρχουσας κοινωνικής διάρθρωσης οδηγούνται σε υποδεέστερη θέση σε σχέση με τους γηγενείς. Πολλές φορές αδυνατούν να διαλέξουν το κατάλληλο επάγγελμα, λόγω του ότι τα πρότυπα που έχουν δεν βγαίνουν εκτός των τειχών της

οικογένειας και συνήθως κάτω από πιέσεις διαλέγουν επαγγέλματα που χρειάζονται λίγα προσόντα. (Κασιμάτη, 1984: 84) Δυστυχώς η χαμηλή επαγγελματική τους κατάρτιση οδηγεί σε χαμηλή επαγγελματική και κοινωνική ένταξη, παρόμοια με αυτή των γονιών τους. Ακολουθεί μια περιορισμένη πορεία λόγω αποτυχίας στο εκπαιδευτικό σύστημα, η οποία οδηγεί σε επαγγελματική και κοινωνική αποτυχία. Κυρίως κατά περιόδους κρίσης όπως αυτή που βιώνει η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια καθίστανται «θύματα των τρεχουσών ανακατατάξεων» λόγω λιγότερων ευκαιριών κοινωνικό επαγγελματικής προαγωγής. (Κασιμάτη, 1984: 85)

Τα άτομα της δεύτερης γενιάς βρίσκονται σε μια διαδικασία «τμηματικής αφομοίωσης» η οποία εξαρτάται από την εθνικότητα, η ενσωμάτωσή τους διαφέρει από αυτή που ακολούθησε η πρώτη γενιά, όμως ο τρόπος και ο βαθμός της πρώτης επηρεάζει άμεσα τον τρόπο και τον βαθμό της δεύτερης. Πέρα από τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν και την γλωσσική και πολιτισμική σύγχυση, την σύγκρουση ταυτοτήτων, έχουν αυξημένο μορφωτικό επίπεδο και λόγω της μακροχρόνιας παραμονής τους στην Ελλάδα από μικρή ηλικία, έχουν ενσωματώσει τις αξίες και τον ελληνικό τρόπο ζωής.

Η διαδικασία ενσωμάτωσης της πρώτης γενιάς είναι διαφορετική από της δεύτερης, ο τρόπος και ο βαθμός ενσωμάτωσης των πρώτης όμως επηρεάζει τον τρόπο και το βαθμό της δεύτερης. Είναι γεγονός πως τα παιδιά των μεταναστών αντιμετωπίζουν προβλήματα ως προς την ένταξή τους στην αγορά εργασίας τα οποία επεκτείνονται και σε άλλους τομείς. Αυτό ισχύει και για τα άτομα της πρώτης γενιάς τα οποία περιορίζονται σε επαγγέλματα χαμηλού κύρους κάτι που έχει επιπτώσεις στα παιδιά τους, διότι το εισόδημα που λαμβάνουν επηρεάζει την κατοικία, και κυρίως την ποιότητα της εκπαίδευσής των παιδιών τους και το γενικότερο επίπεδο ζωής που έχουν οι ίδιοι αλλά και τα παιδιά τους. Η υπάρχουσα κατάσταση καθιστά εμφανή την έλλειψη μιας καλά οργανωμένης μεταναστευτικής πολιτικής καθώς και την προβληματική λειτουργία της ελληνικής αγοράς εργασίας.

ΜΕΡΟΣ Β

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Μεθοδολογία της έρευνας

Για την συγγραφή του εμπειρικού κομματιού της εργασίας πραγματοποιήθηκαν ποιοτικές συνεντεύξεις με παιδιά που ανήκουν στην δεύτερη γενιά μεταναστών από την Αλβανία και πιο συγκεκριμένα με δέκα άτομα, επαρκής αριθμός για την διεξαγωγή μιας σειράς από συμπεράσματα. Σύμφωνα με τον Burgers οι ποιοτικές συνεντεύξεις είναι συζητήσεις με κάποιο σκοπό. Οι ποιοτικές συνεντεύξεις αποτελούν ζωντανές τεχνικές και χαρακτηρίζονται από ένα σχετικά ανεπίσημο ύφος, μια αφηγηματική προσέγγιση και τα δεδομένα τους παράγονται μέσα από τη διάδραση, συνήθως πρόσωπο με πρόσωπο μεταξύ συνεντευκτή κι ερωτώμενου.

Ένας ερευνητής επιλέγει να κάνει συνέντευξη γιατί θέλει μια ερμηνευτική προσέγγιση του κόσμου, θέλει να αναδείξει τα βιώματα του ερωτώμενου. Η οντολογική του θέση του υποδεικνύει πως οι γνώμες, οι απόψεις και οι εμπειρίες αποτελούν σημαντικές ιδιότητες της κοινωνικής πραγματικότητας που μελετάει και από την άλλη μεριά η επιστημολογική του θέση, υποστηρίζει πως ένας αποδεκτός τρόπος για να παράγουμε δεδομένα είναι να εμπλακούμε σε μια διάδραση σχέσεων με τα άτομα τα οποία θα μας προσφέρουν μια σειρά από αφηγηματικές αναφορές. (Mason, 2003:91-92) Οι συνεντεύξεις δεν έχουν σαν στόχο την καταγραφή της γνώμης αλλά την κατανόηση των βαθύτερων αιτιών, τις στρατηγικές των ατόμων και της οικογένειάς τους, την αποκάλυψη της αλήθειας γενικότερα και χρησιμοποιούνται από τους ερευνητές για την απόκτηση μιας σημαίνουσας πληροφορίας.

Επίσης εφαρμόστηκε η μέθοδος της δειγματοληψίας χιονοστιβάδας. Δειγματοληψία χιονοστιβάδας (snowball sample) ονομάζουμε την μέθοδο όπου στο πρώτο στάδιο ο ερευνητής επιλέγει ορισμένα άτομα με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που επιθυμεί να μελετήσει. Στη συνέχεια τα άτομα αυτά προτείνουν άλλα άτομα που γνωρίζουν και συμμετέχουν στην έρευνα. Η μέθοδος αυτή στηρίζεται στη δικτύωση και είναι απαραίτητη σε πληθυσμό που δεν είναι εύκολο να εντοπισθεί με τυχαία δειγματοληψία (Κυριαζή, 2009: 119).

Γενικότερα η ποιοτική συνέντευξη δεν είναι μια εύκολη μέθοδος και πρέπει να επισημανθεί ότι είναι δύσκολη η προσέγγιση ατόμων τα οποία καλούνται να μιλήσουν για προσωπικές εμπειρίες και βιώματα, πόσο μάλλον για την μετανάστευση που αποτελεί ένα λεπτό ζήτημα. Οι ερωτώμενοι ήταν πολύ φιλικόι, ανοικτοί και πρόθυμοι

για συζήτηση πάνω σε όσα βιώνουν όσα χρόνια μένουν στη χώρα μας. Οι συνεντεύξεις έγιναν σε μέρος που επέλεξαν οι ερωτώμενοι και διήρκησαν μία ώρα. Στην συνέχεια πραγματοποιήθηκε απομαγνητοφώνησή τους και η εγγραφή τους σε αρχείο Word.

1.1. Στόχος της έρευνας

Μέσα από την διεξαγωγή της παρούσας έρευνας στόχος είναι η παρουσίαση της θέσης που έχουν τα παιδιά δεύτερης γενιάς από την Αλβανία εντός της ελληνικής αγοράς εργασίας. Μέσα από την εκτενή περιγραφή της αγοράς εργασίας της χώρας μας και την παρουσίαση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της που έχει η συμμετοχή τους σε αυτή, γίνεται μια σύγκριση με την αντίστοιχη θέση που έχουν οι γηγενείς και παρουσιάζονται διαφορές ή ομοιότητες. Επίσης σημαντικό είναι να δούμε την διαφορά που τίθενται μεταξύ πρώτης και δεύτερης γενιάς εντός της αγοράς εργασίας, γεγονός που αναδεικνύει το κατά πόσο έχουν ενσωματωθεί σε αυτή και κατ' επέκταση στην ελληνική κοινωνία. Η αγορά εργασίας αποτελεί το κατεξοχήν εργαλείο ένταξης των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία και η επαγγελματική τους κινητικότητα αντανακλά το βαθμό ενσωμάτωσης που έχουν στην ελληνική κοινωνία.

1.2 Βασικές υποθέσεις εργασίας

Κατά την έναρξη της εμπειρικής μας έρευνας τίθενται δύο υποθέσεις εργασίας τις οποίες είτε θα επαληθεύσουμε είτε θα απορρίψουμε, μετά το πέρας της διεξαγωγής των ποιοτικών συνεντεύξεων. Πιο συγκεκριμένα πρώτον τα άτομα αλβανικής προέλευσης που ανήκουν στην δεύτερη γενιά απασχολούνται σε επαγγέλματα που δεν αντιστοιχούν στο εκπαιδευτικό τους επίπεδο και περιορίζονται στη δευτερεύουσα αγορά εργασίας και δεύτερον η αγορά εργασίας με τον τρόπο λειτουργίας της και τις δομές στις οποίες στηρίζεται, καθώς και ο κρατικός μηχανισμός συντελούν σε πλημμελή ένταξη των παιδιών δεύτερης γενιάς στην ελληνική κοινωνία και όχι στην ολοκληρωτική και ουσιαστική ενσωμάτωσή τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Ανάλυση συνεντεύξεων

Για την συγγραφή της εργασίας πραγματοποιήθηκαν εμπειρικές ποιοτικές συνεντεύξεις με δέκα άτομα αλβανικής προέλευσης που ανήκουν στην δεύτερη γενιά. Σχεδόν όλοι ήρθαν την ίδια περίοδο στη χώρα μας με τους γονείς τους το διάστημα 1991-1997. Η πλειοψηφία των Αλβανών (53%) έφτασε στην Ελλάδα για πρώτη φορά μεταξύ του 1991 και του 1993. (Καβουνίδη & Χολέζας, 2013: 40) Η μετανάστευση που ακολούθησαν περιλαμβάνει τρία στάδια: α. την πρώτη περίοδο ο κύριος λόγος που μετανάστευαν ήταν η ανέχεια και η ανεργία, ήταν άνδρες από αστικές και αγροτικές περιοχές και μετακινούνταν σε χώρες των Βαλκανίων, την Γαλλία, την Ιταλία, τις ΗΠΑ, την Αργεντινή και λίγο Αυστραλία, β. είναι η μεταπολεμική-σοσιαλιστική περίοδος, όπου η εξωτερική μετανάστευση ήταν σχεδόν ανύπαρκτη λόγω της ύπαρξης ενός ιδιαίτερα αυστηρού θεσμικού πλαισίου ακόμα και εντός της Αλβανίας, γ. η αλβανική μετανάστευση μεταβλήθηκε άρδην, άρχισε μια μαζική μετανάστευση το 1991, όπου περίπου 5.000 άτομα εγκατέλειψαν την χώρα με την ιδιότητα του πολιτικού πρόσφυγα, 3.000 Αλβανοί ήρθαν στην Ελλάδα και 20.000 στην Ιταλία, φτάνοντας τους 450.000 το 1999. (Λαμπριανίδης & Λυμπεράκη, 2005: 176)

Ανήκουν όλοι στην ηλικιακή ομάδα 18-30 ετών και έχουν παρόμοια βιώματα τόσο ως προς την ένταξή τους στην αγορά εργασίας όσο και ως προς την αντιμετώπισή τους από τους μηχανισμούς του ελληνικού κράτους οι οποίοι δυσκόλεψαν την νομιμοποίησή τους συνεπώς και την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία. Οι γονείς τους ερχόμενοι στην χώρα μας ενσαρκώνουν την εικόνα που είχε η πλειοψηφία των ατόμων μεταναστευτικής προέλευσης της πρώτης γενιάς, πιο συγκεκριμένα ενός ατόμου το οποίο ήρθε στην Ελλάδα για αναζήτηση εργασίας, κατά βάση μακροχρόνια διαμονή με την οικογένειά του, ήταν συνήθως άντρας, έγγαμος με ένα ή δύο παιδιά σε παραγωγική ηλικία ο οποίος φτάνει παράνομα στη χώρα μας αρχικά μόνος του και στη συνέχεια, όταν αρχίζει να αποκτά ένα επαρκές χρηματικό ποσό, φέρνει την σύζυγό του ή ολόκληρη την οικογένειά του είτε με τουριστική άδεια είτε μέσω λαθρεμπόρων. *«Πρώτα είχε έρθει ο πατέρας μου και στη συνέχεια ακολουθήσαμε τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Οπότε είχαμε ήδη μια βάση εδώ»* λέει η Ι. και στα ίδια πλαίσια είναι και η απάντηση της Μ. *«Είχε έρθει ο πατέρας μου πριν πέσει το καθεστώς, ζητώντας άσυλο και του δόθηκαν πράσινη κάρτα κτλ., και έτσι ήρθαμε όλοι νόμιμα αργότερα»*. Ο μέσος όρος ηλικίας είναι τα 37 έτη δείχνοντας έναν σχετικά νέο ηλικιακά πληθυσμό εργαζομένων. (Φούσκας, 2010: 323) Πληροφορίες γύρω από την κατάσταση που

επικρατούσε στην Ελλάδα έπαιρναν από τους φίλους και τους συγγενείς οι οποίοι αποτελούσαν την βασική πηγή πληροφοριών. Συνήθως εγκαθίστανται σε αστικές περιοχές και απασχολούνται ως μισθωτοί τεχνίτες ή ανειδίκευτοι εργάτες στον τομέα των κατασκευών και των υπηρεσιών.

Οι λόγοι επιλογής της Ελλάδας ως χώρα εγκατάστασης είναι ίδιοι για την πλειοψηφία των ερωτωμένων. Η πτώση του δικτατορικού καθεστώτος, δημιούργησε ανεργία κι άσχημες συνθήκες διαβίωσης με αποτέλεσμα να οδηγηθούν στην μετακίνηση σε κάποια άλλη χώρα όπου θα μπορούσαν να ζήσουν καλύτερα. **«Κύριος λόγος της μετανάστευσης ήταν οι δύσκολες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που επικρατούσαν τότε στην Αλβανία. Λόγω αυτών αποφασίσαμε να αναζητήσουμε καλύτερες συνθήκες σε μια άλλη χώρα»** αναφέρει ο Α. Λέγοντας καλύτερα εννοούσαν την εξεύρεση μιας χώρας η οποία θα τους δώσει νόμιμα χαρτιά παραμονής κι εργασίας χωρίς να τους ταλαιπωρεί, να τους εκμεταλλεύεται και να τους κρατά χρόνια σε αναμονή κι αβεβαιότητα όπως έγινε όταν ήρθαν στη χώρα μας.

Η Ελλάδα ήταν η πρώτη τους επιλογή λόγω του ότι μπορούσαν να έρθουν ακόμη και με τα πόδια, σε αντίθεση με το να πάνε στην Ιταλία που η χρήση πλωτών μέσων είναι απαραίτητη. Κυρίως για εκείνους που έμεναν στην Βόρεια Ήπειρο, ήταν ακόμη πιο εύκολο να διασχίσουν τα σύνορα. **«Διαλέξαμε την Ελλάδα γιατί ήταν σχετικά η πιο κοντινή και αυτή με την πιο εύκολη πρόσβαση. Ο πατέρας μου όπως και οι περισσότεροι που μετανάστευσαν εκείνη την εποχή ήρθε παράνομα στην Ελλάδα, με τα πόδια. Οπότε η διαδρομή αυτή με τα πόδια ήταν πιο εύκολη από μια διαδρομή με βάρκα για μια άλλη χωρά όπως πχ η Ιταλία»**, **«Ήρθαμε Ελλάδα διότι ήταν πιο κοντά στα σύνορα με την πόλη που ζούσα, είμαι από την Κορυτσά»** δήλωσαν ο Α. και η Ε. αντίστοιχα.

Η γεωγραφική θέση που έχει η Ελλάδα η οποία αποτελεί μέρος των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε., η γειτνίαση με τις βαλκανικές χώρες οι οποίες από την δεκαετία του 1990 κι έπειτα, αποτέλεσαν πηγή τροφοδοσίας οικονομικών μεταναστών και η ύπαρξη Ελλήνων με βάση την καταγωγή τους σε ορισμένες από τις χώρες αυτές εξηγούν την συγκέντρωση μεγάλου βαθμού Αλβανών στη χώρα μας και την επιλογή τους να έρθουν εδώ. Η Ελλάδα ήταν ο κοντινότερος προορισμός ο οποίος όχι μόνο έβγαζε από την κατάσταση αβεβαιότητας και αστάθειας που βίωναν στην Αλβανία αλλά ταυτόχρονα γινόταν αντιληπτός και ως χώρος ανοικτών δυνατοτήτων και προοπτικών βελτίωσης

των οικονομικών και της ζωής τους, κάτι που δεν μπορούσαν να κάνουν στη χώρα τους κυρίως λόγω της αυστηρής κυβέρνησης.

Το διδακτορικό καθεστώς του Χότζα άφησε άσχημες αναμνήσεις στους γονείς των ερωτωμένων, λόγω της αυστηρότητας που είχε και της έλλειψης δυνατότητας για εξέλιξη και δυνατότητα ευκαιριών και η κατάρρευσή του, σήμανε την ευκαιρία για αναζήτησης κάτι καλύτερου. Η Μ. αναφέρει πως ενώ οι γονείς της ήταν καλά στην Αλβανία, αναζήτησαν μια άλλη χώρα λόγω της κατάστασης που επικρατούσε λόγω Χότζα. **«Οι λόγοι μετανάστευσης ήταν κυρίως ιδεολογικοί, μια και οι γονείς μου ήταν καλά οικονομικά στην Αλβανία-οδοντίατρος και αξιωματικός, αλλά ήθελε ο πατέρας μου να ξεφύγει από αυτά τα κλειστά σύνορα».**

Η κατάρρευση του σοσιαλιστικού καθεστώτος και ο μετασχηματισμός της Αλβανίας σε μια καπιταλιστική χώρα, δημιούργησε μια σειρά από σημαντικά οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα. Οι άνθρωποι από την Αλβανία ήρθαν αντιμέτωποι με υψηλά ποσοστά ανεργίας, με μείωση των μισθών και των εισοδημάτων τους, με έναν συνεχώς αυξανόμενο πληθωρισμό, με την πολιτική αστάθεια και την εγκληματικότητα. Η κατάσταση επιδεινώθηκε μετά την κατάρρευση του παράλληλου τραπεζικού συστήματος στα τέλη του 1996 και στις αρχές τους 1997 και τις εκτεταμένες ένοπλες συγκρούσεις που ακολούθησαν. Έτσι οι κάτοικοι της Αλβανίας μετανάστευσαν για να ξεφύγουν από αυτές τις δύσκολες συνθήκες. Κάποιοι ερευνητές χαρακτηρίζουν την μετανάστευση σαν πράξη πολιτικής αντίστασης απέναντι στον ακραία σοσιαλιστικό καθεστώς (King, 2005:141) Η Αλβανία διαφέρει σε όλα τα επίπεδα από την Ελλάδα καθώς έμεινε για πολλά χρόνια απομονωμένη από τον υπόλοιπο κόσμο καθώς η οργάνωση στηριζόταν σε ένα αυταρχικό πολιτικό σύστημα και στον κρατισμό και το οικονομικό και κοινωνικό της επίπεδο ήταν χαμηλό. (Κασιμάτη, *Η ένταξη των Αλβανών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία από διηγήσεις Αλβανών και Ελλήνων*, από Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου, 2006: 364) Έτσι λόγω της κατάρρευσης του δημόσιου τομέα πολλοί γονείς των παιδιών έμειναν άνεργοι και οδηγήθηκαν στην μετανάστευση.

Οι συγγενείς που είχαν στην Ελλάδα ή κάποια άτομα που γνώριζαν από τον κοινωνικό τους περίγυρο, ήταν εκείνοι που πέρα από τις πληροφορίες που τους έδωσαν για την κατάσταση που επικρατούσε, τους βοήθησαν στις πρώτες μέρες εγκατάστασής τους. Συνήθως ερχόταν πρώτα ο πατέρας ο οποίος έβλεπε τα καταστάσεις που

επικρατούσαν κι όταν κατάφερνε να προσαρμοστεί έφερνε και την υπόλοιπη οικογένεια. Για τους Αλβανούς γονείς άνδρες και γυναίκες η μετανάστευση είναι «οικογενειακή υπόθεση». Το 87% ήρθαν στην Ελλάδα με όλα τους τα παιδιά, ενώ ένα 4% έχουν κάποια από τα παιδιά τους μαζί, μόνο το 9% των Αλβανών έχουν όλα τα παιδιά τους πίσω στην πατρίδα τους. Οι περισσότεροι προτίμησαν να εγκατασταθούν στην Αθήνα με ιδιαίτερη συγκέντρωση στις φτωχότερες γειτονίες και συνήθως προσπαθούσαν να συνδυάζουν τόπο εργασίας και τόπο διαμονής (είτε επιλέγουν είτε αναγκάζονται να βρίσκουν δουλειά κοντά στο σπίτι), συνεπώς γι' αυτό και συγκεντρώθηκαν σε κάποιο αστικό κέντρο που οι θέσεις εργασίας ήταν περισσότερες. (Καβουνίδη & Γναρδέλλης & Γεώργιος, 2003: 91, Λαμπριανίδης & Λυμπεράκη, 2005:231)

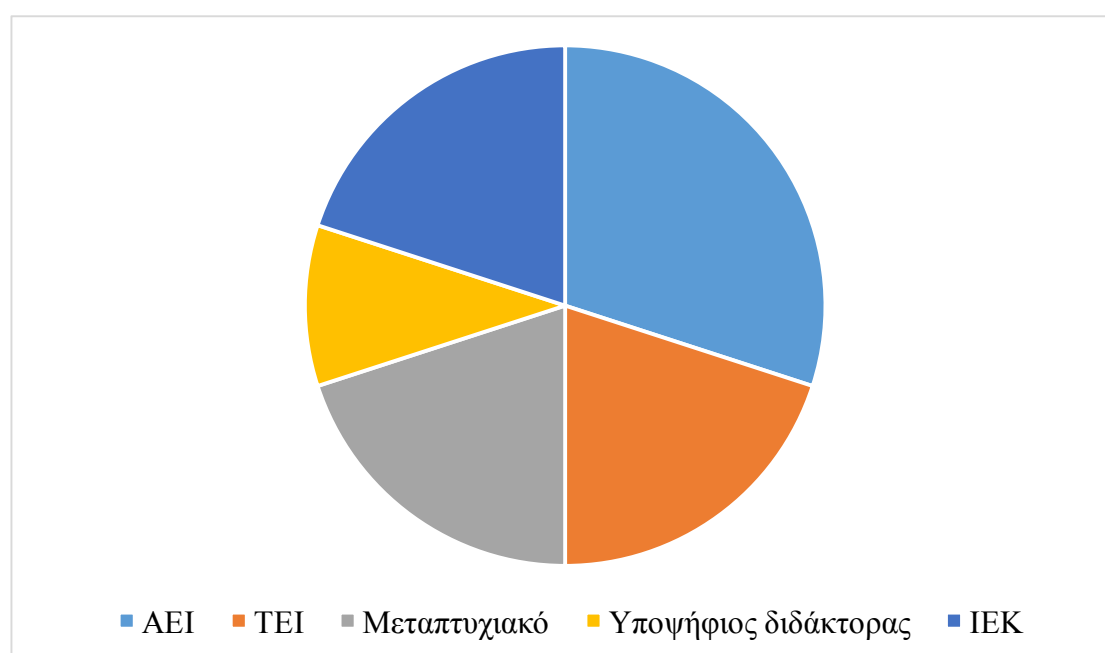
Οι πρώτες συνθήκες διαβίωσής τους χαρακτηρίζονται άθλιες ακόμη και απάνθρωπες, κάτι το οποίο είναι απόρροια της ανυπαρξίας οποιασδήποτε προετοιμασίας της ελληνικής κοινωνίας. Πέρα από τις συνθήκες διαβίωσης σημαντικό ρόλο παίζει και η προσαρμογή τους στην κοινωνία υποδοχής. Η προσαρμογή στην νέα κουλτούρα και η εκμάθηση της γλώσσας πολλές φορές προερχόταν μέσα από τρομερή πίεση. (Ψημμένος, 2004: 27) Η Θ. δήλωσε πως το γεγονός ότι είχε ελληνικό όνομα και οι γονείς της ήταν ελληνόφωνοι, διευκόλυνε κατά πολύ την ένταξή τους, διότι δεν πρόδιδε το ότι ήταν από άλλη χώρα: *«Σε γενικές γραμμές ήμουν από τα τυχερά παιδιά μεταναστών. Το χωριό μου είναι πολύ κοντά στα ελληνικά σύνορα πράγμα που σημαίνει πως είμαστε χριστιανοί (και έτσι το όνομα μου δεν προδίδει την εθνικότητα μου) και θεωρούμαστε Βορειοηπειρώτες»*.¹⁵ Παρ όλες τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν, κατάφεραν σταδιακά να προσαρμοστούν στην κοινωνία υποδοχής και να δώσουν στα παιδιά τους τα απαραίτητα εφόδια για μια ομαλή προσαρμογή και συμμετοχή στην ελληνική κοινωνία, θέματα που θα αναλυθούν περαιτέρω στην συνέχεια της εργασίας.

¹⁵ Σημαντικό ποσοστό των Αλβανών πρώτης γενιάς δήλωσαν ότι άλλαξαν το όνομά τους για να μπορέσουν να ενσωματωθούν στην ελληνική κοινωνία. Στην περίπτωση αυτών που έρχονται από χωριά που είναι ελληνόφωνα, της Νότιας Αλβανίας κυρίως, τα πράγματα είναι πιο εύκολα. (Λαμπριανίδης & Λυμπεράκη, 2005: 193)

2.1 Ανάλυση πρώτης υπόθεσης εργασίας

Κατά την έναρξη τη έρευνας τέθηκαν δύο υποθέσεις εργασίας και πιο συγκεκριμένα η πρώτη υπόθεση εργασίας αναφέρει πως τα παιδιά της δεύτερης γενιάς, απασχολούνται στην δευτερεύουσα αγορά εργασίας, σε επαγγέλματα που δεν αντιστοιχούν στο εκπαιδευτικό τους επίπεδο κι αυτό οφείλεται στην ύπαρξη αναντιστοιχίας μεταξύ αγοράς εργασίας κι εκπαιδευτικού επιπέδου εργαζομένων. Τα άτομα του δείγματος είναι απόφοιτοι ΑΕΙ, ΤΕΙ και ιδιωτικών ΙΕΚ, τρεις έχουν τελειώσει και κάποιο μεταπτυχιακό πρόγραμμα και ένας είναι υποψήφιος διδάκτορας.

Διάγραμμα 7 Επίπεδο εκπαίδευσης ερωτωμένων

Τα παιδιά της δεύτερης γενιάς κατά την είσοδό τους στο εκπαιδευτικό σύστημα αντιμετωπίζουν δυσκολίες καθώς μεγαλώνουν μέσα σε μια γλωσσική σύγχυση, διότι άλλη γλώσσα μιλάνε στο σπίτι (την μητρική) κι άλλη στο σχολείο (της χώρας υποδοχής). Από την μια μεριά στο κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζουν κι αναπτύσσονται που περιορίζεται και οριοθετείται από ομοεθνείς τους, χρησιμοποιεί την μητρική γλώσσα χωρίς να την γνωρίζουν σε βάθος (συνήθως δεν ξέρουν να την χρησιμοποιούν γραπτά), από την άλλη μεριά στο σχολείο χρησιμοποιούν την γλώσσα της χώρας υποδοχής, την οποία δεν γνωρίζουν και οι γονείς τους δεν μπορούν να τον βοηθήσουν να την μάθουν. Η ταυτόχρονη επαφή και με τις δύο γλώσσες δημιουργεί μια ατελή ανάπτυξη και των δύο. (Κασιμάτη, 1984: 67)

Ένα παιδί δεύτερης γενιάς εντάσσεται στο εκπαιδευτικό σύστημα με μια σειρά από μειονεκτήματα: α. χαμηλή συνήθως οικονομικό κοινωνική προέλευση, β. πολιτισμική σύγκρουση, γ. συναίσθημα προσωρινότητας, δ. έλλειψη προσχολικής εκπαίδευσης, ε. ελλειμματική εκπαιδευτική πολιτική της χώρας υποδοχής. Το ότι εισέρχονται με μειονεκτήματα καθιστά πιο δύσκολο σε σχέση με τους γηγενείς για να αποφοιτήσουν από την δευτεροβάθμια εκπαίδευση και να εισαχθούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Επίσης πέρα από το ότι δεν γνωρίζουν καλά ή γνωρίζουν ελάχιστα την γλώσσα της χώρας υποδοχής, δυσκολεύονται να κατανοήσουν τις ιδιαιτερότητες του εκπαιδευτικού συστήματος και τέλος έχουν ήδη κοινωνικοποιηθεί σε μια άλλη κοινωνική, πολιτισμική, οικονομική πραγματικότητα την οποία συνεχίζουν να διατηρούν ζωντανή οι γονείς τους και αλλά και οι ίδιοι μέσα από τις επαφές τους με ομοεθνείς.

Όσο περνούσαν τα χρόνια και οι γονείς τους κατάφεραν να αποκτήσουν χρήματα, άρχισαν να επενδύουν περισσότερο στη μόρφωσή τους, καταφέροντας πιο εύκολα να αποφοιτήσουν από την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αποκτώντας το ίδιο μορφωτικό επίπεδο με τους γηγενείς κι άρα μπορούσαν να διεκδικήσουν τις ίδιες θέσεις εργασίας. Κανείς δεν απασχολείται πάνω σε αυτό που σπούδασε και οι περισσότεροι ακολούθησαν άλλου τύπου επαγγέλματα (πωλητές, ταμίες, υπάλληλοι σε τηλεφωνικά κέντρα, υπάλληλοι γραφείου). Ναι μεν εφαρμόζεται ευελιξία στα παιδιά της δεύτερης γενιάς, αλλά στο ίδιο βαθμό με τους γηγενείς. Δεν διαφοροποιούνται λόγω καταγωγής, κι αντιμετωπίζονται σαν ένα φθινό κι ευέλικτο εργατικό δυναμικό που επιλέγουν οι εργοδότες για την διατήρηση του κόστους σε χαμηλά επίπεδα. Δεν μπορούσε να τεθεί το θέμα της μη γνώσης της γλώσσας ούτε της μη νόμιμης παραμονής στη χώρα όπως στην περίπτωση των γονέων τους.

Όλοι βρήκαν δουλειά μέσω γνωστών ή συγγενών τους. Η εύρεση εργασίας γινόταν κατά κύριο λόγο άτυπα μετά από προσωπική αναζήτηση αλλά κυρίως μέσα από την βοήθεια φίλων και συγγενών καθώς και μέσα από τα στέκια στα οποία σύχναζαν είτε εκείνοι είτε οι γονείς τους. (Λαμπριανίδης & Λυμπεράκη, 2005:270), ενώ κάποιοι εργάστηκαν αρχικά στην ίδια δουλειά με τους γονείς τους, κάτι που βοήθησε στην ομαλότερη ένταξή τους στην αγορά εργασίας, έκανε την ένταξή τους πιο εύκολη σε σχέση με τους υπόλοιπους.. Για παράδειγμα ο Μ. και ο Α. σε μικρή ηλικία εργάστηκαν μαζί με τον πατέρα τους **«Στα 13 μου δούλεβα ως βοηθός στη δουλειά που εργαζόταν ο πατέρας μου»**, λέει ο Μ. **«Πήγα και βοήθησα τον πατέρα**

μου που ήταν σε μια βιοτεχνία ρούχων οπότε δεν χρειάστηκε να ψάξω παραπάνω» είπε ο Α. Το γεγονός ότι και η πρώτη και η δεύτερη γενιά βρίσκει δουλειά μέσα από δίκτυα γνωστών ομοεθνών ή κατά τύχη κι όχι από οργανωμένα γραφεία τα οποία θα πρέπει να έχουν συσταθεί γι' αυτό το λόγο, καθιστά εμφανή την έλλειψη πολιτικής για την απασχόληση των μεταναστών (Κασιμάτη, 1998: 369)

Σημαντικό ρόλο παίζει και το κοινωνικό κεφάλαιο που φέρουν από τους γονείς τους, οι οποίοι είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στην χώρα καταγωγής ασκούσαν επαγγέλματα της πρωτοβάθμιας αγοράς εργασίας τα οποία δεν σχετίζονται με αυτά που κάνουν εδώ. Παρατηρείται ότι οι γονείς τους όπως και η πλειονότητα των ατόμων της πρώτης γενιάς, καταλαμβάνουν θέσεις εργασίας που είναι κουραστικές, κακοπληρωμένες, επισφαλείς και χωρίς προοπτικές. (Λυμπεράκη & Πελαγίδης, 2000:27) Αν και απασχολούνταν σε τέτοιου τύπου θέσεις εργασίας το μορφωτικό τους επίπεδο ήταν υψηλό. Οι περισσότεροι είναι εξειδικευμένοι, απόφοιτοι πανεπιστημίου και ανήκουν σε παραγωγικές ηλικίες. Κάτι που προέκυψε και από την εμπειρική συνέντευξη, αλλά και από την βιβλιογραφία είναι το γεγονός ότι δεν υπήρχαν αναλόγιστα μεταξύ των ατόμων πρώτης γενιάς από την Αλβανία, κάτι που οφειλόταν στο αυστηρό εκπαιδευτικό σύστημα της Αλβανίας, όπου υπήρχε οκτάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση. (Λαμπριανίδης & Λυμπεράκη, 2005: 176)

Πολλοί από τους γονείς των ερωτωμένων, στην Αλβανία εργάζονταν στον δημόσιο τομέα. *«Ο πατέρας μου ήταν αρχηγός του πυροσβεστικού σώματος στους Άγιους Σαράντα και η μητέρα μου δεν εργαζόταν»*, *«Ο πατέρας μου τοναδόρος και η μητέρα μου δασκάλα»*, *«Στην Αλβανία η μαμά ήταν δημόσια υπάλληλος και συγκεκριμένα λογίστρια, ενώ ο μπαμπάς στρατιωτικός»* αναφέρουν ο Α, η Ι. και ο Λ. αντίστοιχα. Στην Αλβανία η κατανομή της εργασίας είχε κοινοτικό χαρακτήρα και καθοριζόταν από τις βασικές ανάγκες του χωριού. (Ψημμένος, 2004: 141) Γενικά λόγω του σοσιαλιστικού καθεστώτος που επικρατούσε απασχολούνταν πολλά άτομα στο δημόσιο τομέα της χώρας. Παράλληλα εκείνη την περίοδο ο αγροτικός πληθυσμός μετατράπηκε σε εργατικά χέρια και η σκληρή δουλειά που έκαναν κάποιοι δεν αποτελούσε στίγμα μέσα στην κοινότητα.

Ερχόμενοι εδώ άρχισαν να κάνουν όποια εργασία ήταν διαθέσιμοι για να καταφέρουν να επιβιώσουν. Η πλειονότητα των μητέρων των ερωτωμένων απασχολήθηκε και εξακολουθεί να εργάζεται στον κλάδο της οικιακής εργασίας. Εφτά

στους δέκα ερωτώμενους απάντησαν ότι η μητέρα τους εργάζεται σε σπίτια ιδιωτών σαν καθαρίστρια με εξαίρεση τον Α. που η μητέρα του είναι καθαρίστρια σε κατάστημα. *«Η μητέρα μου είναι καθαρίστρια (part time) σε ένα κατάστημα»*. Επίσης τέσσερις στους δέκα αναφέρουν ότι ο πατέρας τους είναι άνεργος: *«Ο πατέρας μου είναι οικοδόμος αλλά τα τελευταία 4 χρόνια είναι άνεργος»*. Αυτό οφείλεται στο ότι ο οικοδομικός τομέας όπου συνήθισαν να απασχολούνται οι άντρες της πρώτης γενιάς παρήκμασε τα τελευταία χρόνια με αποτέλεσμα να μην έχει ζήτηση.¹⁶ Ο Θ. είναι ο μοναδικός από τους ερωτώμενους ο οποίος είπε πως η μητέρα του γύρισε πλέον στην Αλβανία γιατί δεν έβρισκε δουλειά. *«Η μητέρα μου ήταν οικιακή βοηθός. Τα τελευταία 3 χρόνια όμως αναγκάστηκε να επιστρέψει στην Αλβανία γιατί δεν έβρισκε δουλειά»*. Είναι γεγονός πως το τελευταίο διάστημα πολλοί μετανάστες και κυρίως άτομα από την Αλβανία πρώτης γενιάς επιστρέφουν πίσω κι αυτό φαίνεται μέσα από την ραγδαία συρρίκνωση του πληθυσμού, όπως κατέγραψε η ΕΛΣΤΑΤ και από την μείωση του αριθμού των ασφαλισμένων από το ΙΚΑ.¹⁷

¹⁶ Η ραγδαία μείωση των θέσεων εργασίας για αλλοδαπούς εν πολλοίς αποδίδεται στην κατάρρευση της οικοδομικής δραστηριότητας. Και αυτό το συμπέρασμα είναι πλέον μετρήσιμο. Ο αριθμός των ασφαλισμένων αλλοδαπών στα οικοδομοτεχνικά επαγγέλματα μειώθηκε κατά 69,42% το διάστημα 2009-2013 (περίπου όσο και η οικοδομική δραστηριότητα). Το ΙΚΑ ασφάλιζε περίπου 116.893 εργαζόμενους στον κλάδο της οικοδομής το 2009 και από αυτούς, το 45% ή 52.621 άτομα ήταν αλλοδαποί. Το 2013 είχε απομείνει μόνο το 1/3 των ασφαλισμένων στον χώρο της οικοδομής και οι θέσεις των αλλοδαπών περιορίστηκαν από 52.621 σε μόλις 16.089 άτομα. Δραματική μείωση καταγράφεται και στον αριθμό των επιχειρήσεων του κλάδου της οικοδομής. Οι «εργοδότες» ήταν 43.808 στο τέλος του 2009 και μειώθηκαν σε μόλις 16.046 στο τέλος του 2013. (*«Εγκαταλείπουν άρον-άρον την Ελλάδα οι οικονομικοί μετανάστες: Μειώνονται πληθυσμός, καταθέσεις και ασφαλισμένοι, www.iefimerida.gr, πρόσβαση στις 30/08/14.*)

¹⁷ Οι αλλοδαποί που εμφανίζονται στις αναλυτικές περιοδικές δηλώσεις του ΙΚΑ περιορίστηκαν τον Δεκέμβριο του 2013 σε 159.676 άτομα (99.826 άνδρες και 59.850 γυναίκες). Τον Δεκέμβριο του 2009 ήταν 237.470 άτομα (160.901 άνδρες και 76.569 γυναίκες). Δηλαδή, μέσα στην 4ετία χάθηκαν 77.794 θέσεις μισθωτής εργασίας. Η απώλεια τόσων μισθών δικαιολογεί και τη φυγή περισσότερων των 133 χιλιάδων ανθρώπων. Η μεγαλύτερη μείωση εντοπίζεται στους εργαζομένους αλβανικής καταγωγής. Στο τέλος του 2009 ήταν 121.902 άτομα και στο τέλος του 2013 περιορίστηκαν σε 85.893 άτομα. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο τέλος του 2013 οι Έλληνες αντιπροσώπευαν το 90,15% του συνολικού αριθμού των ασφαλισμένων στο ΙΚΑ έναντι 87,17% στο τέλος του 2009. (*«Εγκαταλείπουν άρον-άρον την Ελλάδα οι οικονομικοί μετανάστες: Μειώνονται πληθυσμός, καταθέσεις και ασφαλισμένοι, www.iefimerida.gr, πρόσβαση στις 30/08/14.*)

Όλοι απέδωσαν την μη εύρεση εργασίας που να αντιστοιχεί στις σπουδές τους στην οικονομική κρίση που έκανε την ήδη κλειστή αγορά εργασίας ακόμα πιο δύσβατη και απρόσιτη. *«Δυστυχώς το επάγγελμά μας λόγω κρίσης δεν έχει καθόλου ζήτηση»*, είπε η Ε. και στο ίδιο επίπεδο κινείται και η Θ. *«Η οικονομική κρίση και ο κορεσμός του γνωστικού μου αντικειμένου είναι δύο σημαντικοί λόγοι που δεν βρίσκω δουλειά σε αυτό που σπούδασα»*. Παρατηρείται ένας περίεργος συνδυασμός σχετικά υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου και μορφωτικού επιπέδου των μεταναστών και απασχόληση σε επαγγέλματα που χαρακτηρίζονται από χαμηλές απαιτήσεις εξειδίκευσης και δεξιοτήτων. Η οικονομική κρίση και η λειτουργία της οικονομίας οδήγησαν σε μια αποδιάρθρωση της αγοράς εργασίας και σε ακόμη πιο έντονη αναντιστοιχία δεξιοτήτων και θέσεων εργασίας.

Δύο ερωτώμενοι οι οποίοι είναι απόφοιτοι ιδιωτικών ΙΕΚ τόνισαν την απαξίωση του πτυχίου τους από την ελληνική αγορά εργασίας. *«Το ΙΕΚ αντιμετωπίζεται λες και έχεις βγάλει μόνο Λύκειο σ' αυτή τη χώρα»*, *«Όλοι ζητούν κάποιον που να είναι απόφοιτος ΑΕΙ ή ΤΕΙ και με 5 χρόνια προϋπηρεσία. Εγώ είμαι απόφοιτος ΙΕΚ και όσο έψαχνα δεν είχα προϋπηρεσία, μα που να την έβρισκα 20 χρονών;; Επίσης το ότι είσαι απόφοιτος ΙΕΚ αντιμετωπίζεται κάπως διαφορετικά, είναι σαν να μην έχεις τίποτα»* αναφέρουν ο Μ. και ο Α. αντίστοιχα. Ταυτόχρονα ο Μ. ανέφερε ότι η δυσκολία εύρεσης εργασίας σχετίζεται και με την ύπαρξη συγκεκριμένων δικτύων στην ελληνική αγορά εργασίας, τα οποία βασίζονται στις γνωριμίες και στην επιλογή εργατικού δυναμικού μέσω γνωστών, με αποτέλεσμα κάποιες θέσεις εργασίας να καταλαμβάνονται από συγκεκριμένα άτομα και το ανθρώπινο δυναμικό να ανατροφοδοτείται μέσα από τους ίδιους πόρους. Αυτό αποτελεί πρωτοτυπία της ελληνικής αγοράς εργασίας που δεν βασίζεται στην αξιοκρατική αξιοποίηση των εργαζομένων. *«Το μέσο υπερνικά κάθε γνώση στην Ελλάδα»*, είπε χαρακτηριστικά.

Σχεδόν όλοι απασχολούνται νόμιμα απλά σε ορισμένες περιπτώσεις η απασχόληση είναι νόμιμη αλλά όχι σε όλες τις διαστάσεις.¹⁸ Η Ελλάδα διαθέτει ένα

¹⁸ Η αδήλωτη απασχόληση παραπέμπει στην έλλειψη νομιμότητας. Μπορεί κάποιος να απασχολείται νόμιμα σε κάποια πτυχή ενώ σε κάποια άλλη να μην είναι, είναι μια ευρύτερη έννοια σε σχέση με την μαύρη απασχόληση. Ο κοινοτικός ορισμός λέει ότι ως αδήλωτη εργασία νοούνται όλες οι αμειβόμενες δραστηριότητες που είναι νόμιμες ως προς την φύση τους αλλά δεν δηλώνονται στις δημόσιες αρχές λαμβανομένου υπόψη των διαφορετικών ρυθμίσεων που εφαρμόζονται στα διαφορετικά κράτη.

από τα μεγαλύτερη μεγέθη παραοικονομίας κι έναν πολύ μεγάλο αριθμό αδήλωτων απασχολούμενων κυρίως αλλοδαπών. Στην προκειμένη περίπτωση υπάρχουν κάποιοι που απασχολούνται άτυπα χωρίς να έχουν υπογράψει σύμβαση, άλλοι απασχολούνται νόμιμα σε όλες τις διαστάσεις της εργασιακής σχέσης που έχουν συνάψει και κάποιοι είναι νόμιμοι μόνο ως προς ορισμένες διαστάσεις. Πιο συγκεκριμένα ο Α. απασχολείται άτυπα *«Εργάζομαι σε φαρμακείο ως βοηθός γενικών καθηκόντων, 7 ώρες την ημέρα, 6 ημέρες την εβδομάδα, αλλά δυστυχώς απασχολούμαι άτυπα χωρίς να έχω υπογράψει κάποια σύμβαση»*, η Ι. απασχολείται νόμιμα αν κι αρχικά δεν ήταν δηλωμένη *«Εργάζομαι σε ναυτιλιακή εταιρεία, 8,5 με 9 ώρες περίπου και έχω υπογράψει την εθνική συλλογική και όχι την κλαδική του ναυτιλιακού τομέα. Το πρώτο διάστημα (7 μήνες) ήμουν αδήλωτη βέβαια»* και ο Λ. ναι μεν έχει υπογράψει σύμβαση αλλά ο εργοδότης δεν του καταβάλλει όλα τα ένσημα που δικαιούται. *«Στο εστιατόριο έχω υπογράψει πενθήμερη σύμβαση για δωρο και παίρνω όσα ένσημα χρειάζονται για το ΙΚΑ, για να ασφαλιστώ, οι υπόλοιπες μέρες είναι χωρίς ασφάλιση»*

Παρατηρείται μια ιδιόμορφη κατάσταση όσον αφορά την νόμιμη διάσταση της εργασίας στην Ελλάδα. Η χώρα μας είναι στην δεύτερη θέση μετά την Βουλγαρία στην Ε.Ε. που απασχολεί παράνομα εργατικό δυναμικό, και την τελευταία τετραετία έχουμε εκτίναξη από το 22% σε 40%. Η έλλειψη ελεγκτικών μηχανισμών είναι αυτή που εννοεί το φαινόμενο της ανασφάλιστης εργασίας. Το τελευταίο εξάμηνο διενεργούνται μαζικοί έλεγχοι των επιχειρήσεων για την μείωση των ποσοστών της ανασφάλιστης απασχόλησης γηγενών και μη, με την καταβολή υψηλών προστίμων και τα ποσοστά δείχνουν σταδιακή μείωση.

2.2 Ανάλυση δεύτερης υπόθεσης εργασίας

Η δεύτερη υπόθεση εργασίας που τέθηκε είναι μια συνέχεια της πρώτης και πιο συγκεκριμένα υποστηρίζει πως η ελλιπής ένταξή τους στην αγορά εργασίας και η λειτουργία του κρατικού μηχανισμού, αποτελούν τροχοπέδη στην ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία, καθώς εντάσσονται μονομερώς σε αυτή. Και οι δέκα ερωτώμενοι

(Καυφάλης, *Αδήλωτη Απασχόληση και μετανάστευση: «Νομιμοποίηση» των μεταναστών μέσα από την εργασία τους ή νομιμοποίηση της εργασίας τους;* από Μουσιδής & Παπαδοπούλου, 2011:83)

κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων έδωσαν έμφαση στις τεράστιες δυσκολίες που αντιμετώπιζαν εκείνοι και η οικογένειά τους στο να αποκτήσουν τα απαραίτητα έγγραφα νομιμοποίησης για την παραμονή τους στη χώρα.

Η νομιμοποίηση αποδεικνύεται μια επίπονη διαδικασία καθώς οι νόμοι χαρακτηρίζονται από πολλά κενά και δεν διευκολύνονται οι διαδικασίες, οι ίδιες οι υπηρεσίες αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στην εφαρμογή των νόμων (Παπαδοπούλου & Συμεωνάκη & Μπάγκαβος, 2007: 137). Οι δημόσιες υπηρεσίες χαρακτηρίζονται από φυλετικές διακρίσεις, δυσλειτουργία κι επιλεκτική εξυπηρέτηση των εξυπηρετούμενων με τους μετανάστες να έρχονται τελευταίοι σε προτίμηση. Μεγαλύτερα προβλήματα εντοπίζονται στις διαδικασίες νομιμοποίησης παρά στη συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας. Συχνά αναγκάζονται να μην κοιμούνται την προηγούμενη μέρα διότι σχηματίζουν ουρές στις αρμόδιες υπηρεσίες τις πρώτες πρωινές ώρες μετά τα μεσάνυχτα, περιμένοντας την σειρά τους με την ελπίδα ότι θα καταφέρουν να εξυπηρετηθούν μέχρι το μεσημέρι. *« Στις αρμόδιες υπηρεσίες που έπρεπε κάθε χρόνο να πηγαίνουμε καθώς και σε άλλες υπηρεσίες είχε και έχει απίστευτο κόσμο, ο οποίος πηγαίνει από τις 6 το πρωί για να πιάσει σειρά όταν τα γραφεία ανοίγουν στις 8-8.30. Πέρα από τον κόσμο οι υπάλληλοι που εργάζονται σε αυτές τις υπηρεσίες ας πούμε ότι δεν είναι και ιδιαίτερα ευγενικοί με τον κόσμο. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και οι εξαιρέσεις στον κανόνα. Άνθρωποι που χαίρεσαι να μιλάς μαζί τους και οι οποίοι είναι εξυπηρετικότατοι. Μεγάλο μερίδιο ευθύνης έχει και το κράτος με την απίστευτη γραφειοκρατία που υποβάλλει όχι μόνο στους μετανάστες αλλά και στους Έλληνες»* είπε ο Α.

Οι διαδικασίες απαιτούσαν χρηματικά και ψυχικά αποθέματα κι ίσως να έπαιξαν ρόλο στην διαρροή που υπήρξε από το πρώτο στάδιο νομιμοποίησης που ήταν η έκδοση της λευκής κάρτας στο δεύτερο στάδιο που ήταν η έκδοση της πράσινης κάρτας. (Καβουνίδη & Γναρδέλλης & Αλεξιάς, 2003:105) *«Αναγκάστηκα να μάθω όλους τους νόμους που με 'αφορούσαν απ' έξω και ανακατωτά. Πολλές φορές συναντούσα υπαλλήλους που δεν ήξεραν τι ισχύει νομικά και αναγκαζόμουν να κουβαλώ ΦΕΚ και εγκυκλίους μαζί μου. Βέβαια, δεν τους αδικώ γιατί οι νόμοι (ή μάλλον οι εγκυκλίτοι) άλλαζαν σχεδόν ανά τρίμηνο. Διευκρινίσεις επί διευκρινίσεων, μπαλώματα»* είπε ο Θ.

Επίσης η νομιμοποίηση σχετιζόταν άμεσα με έναν συγκεκριμένο αριθμό ενσήμων που έπρεπε να έχουν έτσι ώστε να ανανεωθεί η άδεια παραμονής τους. Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα για την ανανέωση των αδειών διαμονής υπήρξε η αδυναμία συμπλήρωσης του απαιτούμενου ανά ασφαλιστικό φορέα αριθμού ενσήμων λόγω των διακεκομμένων χρονικών διαστημάτων απασχόλησης. Το πρόβλημα όμως δεν εντοπιζόταν στην αδυναμία συμπλήρωσης, αλλά απόδειξης του απαιτούμενου κάθε φορά αριθμού ενσήμων. Ναι μεν οι μέρες εργασίας πραγματοποιούνταν αλλά υπήρχε μια πρακτική των εργοδοτών να μην είναι συνεπείς ως προς τις κοινωνικοασφαλιστικές του υποχρεώσεις, άρα πολλές φορές η άδεια παραμονής έληγε ¹⁹. *«Από την στιγμή που νομιμοποιήθηκε ο πατέρας μου και είχε αυτός άδεια παραμονής δεν ήταν αρκετά δύσκολο να τα αποκτήσουμε αφού ήμασταν σαν οικογένεια υπό την προστασία του. Αυτό μέχρι τότε σταμάτησε να εργάζεται. Από κει και πέρα δεν μπορούσε να μας έχει υπό την νομική προστασία του και ουσιαστικά κάνουμε αυτοτελή χαρτιά. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να εργάζεσαι και να έχεις τα κατάλληλα ένσημα ώστε να μπορέσεις να ανανεώσεις την άδεια παραμονής σου. Αν για τον ένα λόγο η τον άλλον δεν έχεις αυτά τα ένσημα τότε το ελληνικό κράτος σε απελάσει, ακόμα και αν είσαι 20 χρόνια εδώ»* δήλωσε ο Λ.

Ένα άλλο ζήτημα που έχει ταλανίσει τα παιδιά της δεύτερης γενιάς είναι αυτό της ιθαγένειας, το οποίο αποτελεί πρωτοτυπία της ελληνικής κοινωνίας.²⁰ Η ιθαγένεια ορίζεται ως η νομική σχέση η οποία συνδέει ένα φυσικό πρόσωπο με ένα κράτος.²¹

¹⁹ Χρειάζονταν ένσημα (απόσπασμα ατομικού λογαριασμού ασφάλισης ή βεβαίωση εργοδότη) από την ημερομηνία έκδοσης της άδειας εργασίας μμέχρι την ημερομηνία υποβολής των δικαιολογητικών για την ανανέωση της άδειας εργασίας χωρίς κενό (τουλάχιστον 20 ένσημα το μήνα ή 180 ένσημα για τους πρώτους 10 μήνες). Αν όμως έχουν απασχοληθεί μικρότερο χρονικό διάστημα κατά τη διάρκεια της άδειας παραμονής τους, θα πρέπει να αποδείξουν απολύτως τεκμηριωμένα το λόγο για τον οποίο δεν εργάστηκαν το συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. (Καυάλης, *Αδήλωτη Απασχόληση και μετανάστευση: «Νομιμοποίηση» των μεταναστών μέσα από την εργασία τους ή νομιμοποίηση της εργασίας τους;* από Μωυσίδης & Παπαδοπούλου, 2011:90)

²⁰ Στην Ελλάδα (αλλά και σε Ισπανία, Λιθουανία, Ιταλία) έχουν δοθεί ελάχιστοι τίτλοι ιθαγένειας και η πλειονότητα όσων απέκτησαν την ιθαγένεια είναι πάνω από 40 ετών, ενώ στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες φτάνει μέχρι τα 39 έτη, κάτι που δείχνει την δυσκολία απόκτησης ιθαγένειας και την αποδοχή τους μόνο σε ορισμένους που έχουν χρόνια παραμονής στη χώρα.

²¹ Σύμφωνα με τον Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας (ν.3284/2004, ΦΕΚ 217 Α') η ελληνική ιθαγένεια αποκτάται με πέντε τρόπους. Στο άρθρο 1 του Κώδικα ορίζεται ότι: α. το τέκνο Έλληνα ή Ελληνίδας αποκτά από την γέννησή του την ελληνική ιθαγένεια., β. την ελληνική ιθαγένεια αποκτά από την

Όλοι οι ερωτώμενοι διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα όμως κανείς εκτός από έναν δεν έχει πάρει την ελληνική ιθαγένεια. Ο Θ. αναφέρει πως: *«Πολύ πρόσφατα (εννοώ πριν από λίγους μήνες) έλαβα και την ελληνική ιθαγένεια Με τον Ν.3838/2010 για όσους είχαν σπουδάσει στην Ελλάδα δεν έπαιρνε πάρα πολύ καιρό, πάνω κάτω μου πήρε 18 μήνες. Πριν την ιθαγένεια είχα την άδεια παραμονής. Μπορεί ο νόμος αυτός να πάγωσε και να είχε κάποια τεχνικά θέματα, αλλά θεωρώ πως για το ελληνικό κράτος ήταν πολύ προοδευτικός, θα το χαρακτήριζα τον δεύτερο πιο προοδευτικό νόμο μετά από αυτόν περί διαζυγίου το 1980».*²² Όμως αυτός ο νόμος έχει παγώσει κι έκτοτε δεν έχει υπάρξει κάποια εξέλιξη, με αποτέλεσμα πολλά παιδιά να έχουν κάνει αίτηση αλλά να μην έχει κάποια αποτέλεσμα. *«Προσπαθούμε να αποκτήσουμε την ελληνική ιθαγένεια εδώ και 4 χρόνια αλλά χωρίς αποτέλεσμα»* είπε ο Λ.

Η γνώμη που έχει η πλειονότητα των ερωτωμένων για τις δημόσιες υπηρεσίες είναι η χειρότερη και αποδίδεται στο τεράστιο χρηματικό αλλά κυρίως ψυχολογικό κόστος που προκύπτει κάθε φορά που εξυπηρετούνταν από μια κρατική υπηρεσία. *«Δυσλειτουργία, κωλοσιεργία, έλλειψη επιμόρφωσης των υπαλλήλων για να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της δουλειάς, ενίοτε και συμπεριφορά απαξίωσης προς τους πολίτες. Τα αναφέρω γενικά και τι πιστεύω ότι ισχύει στις περισσότερες περιπτώσεις που έχω έρθει αντιμέτωπη. Σε υπηρεσίες που αφορούν εξυπηρέτηση αλλοδαπών σαφώς έχει υπάρξει και ρατσιστική αντιμετώπιση. Πρέπει να αναφέρω για να μην αδικήσω και όσους πραγματικά είναι αξιόλογοι για τις συγκεκριμένες θέσεις ότι και σε αρκετές περιπτώσεις καταβάλλονται προσπάθειες από τους υπαλλήλους με κάποιο τρόπο να διευκολύνουν την περαίωση της όλης*

γέννησή του και όποιος γεννιέται σε ελληνικό έδαφος εφόσον δεν αποκτά με τη γέννησή του αλλοδαπή ιθαγένεια ή είναι άγνωστης ιθαγένειας.» (Καψάλης, 2007: 23)

²² Ο νόμος 3835/2010 απέκτησε κάποιες τροποποιήσεις και αναφέρει πως την ελληνική ιθαγένεια μπορεί να την αποκτήσει : «1. Τέκνο αλλοδαπών που γεννιέται και συνεχίζει να ζει στην Ελλάδα από γονείς που διαμένουν μόνιμα και νόμιμα και οι δυο στη Χώρα επί πέντε τουλάχιστον συνεχή έτη, αποκτά από τη γέννηση του την Ελληνική Ιθαγένεια, εφόσον οι γονείς του υποβάλουν κοινή σχετική δήλωση και αίτηση εγγραφής του τέκνου στο δημοτολόγιο του δήμου της μόνιμης κατοικίας του, μέσα σε τρία έτη από τη γέννηση. (...) 2. Τέκνο αλλοδαπών που έχει ολοκληρώσει επιτυχώς την παρακολούθηση έξι τουλάχιστον τάξεων ελληνικού σχολείου στην Ελλάδα και κατοικεί μόνιμα και νόμιμα στη Χώρα αποκτά την Ελληνική Ιθαγένεια από τη συμπλήρωση του εξαετούς χρόνου φοίτησης με κοινή δήλωση και αίτηση εγγραφής στο δημοτολόγιο του δήμου μόνιμης κατοικίας του που υποβάλλουν οι γονείς του μέσα σε τρία έτη από τη συμπλήρωση του χρόνου αυτού.» (από www.fek.gr, πρόσβαση 30/08/14)

γραφειοκρατικής διαδικασίας», αναφέρει η Ι, *«Είναι απαρχαιωμένες. Θα πρέπει να εκσυγχρονιστούν σύμφωνα με τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη ως προς τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες και, κατ' επέκταση, την γραφειοκρατία»* δήλωσε ο Α.

Στα ίδια πλαίσια βρίσκεται και η απάντηση του Μ. ο οποίος αναφέρει πως: *«Δυστυχώς πέρασαν 7 χρόνια με τις καινούριες αλλαγές στη γραφειοκρατία της χώρας αυτής ώστε να αποκτήσω κάτι ΝΟΜΙΜΟ που έπρεπε να έχω από την ενηλικίωσή μου»*, κάτι που το αποδίδει στην τεράστια καθυστέρηση των νόμων της χώρας μας και στην μη εύρυθμη λειτουργία των υπηρεσιών στις οποίες απευθυνόταν εκείνος και η οικογένειά του. Ένα άλλο παράδειγμα που αφορά μια διαφορετική αντιμετώπιση και δεν σχετίζεται με δημόσιες υπηρεσίες αλλά με Πανεπιστημιακό ίδρυμα, παρουσιάστηκε από την Ι. *«Υπάρχει μία διάκριση σε σχέση με τους Έλληνες. Η πρώτη διάκριση έγκειται στο επίδομα ενοικίου που δικαιούνται φοιτητές από επαρχία και σπουδάζουν σε μία άλλη πόλη με την προϋπόθεση να έχουν περάσει τουλάχιστον τα μισά μαθήματα του εξαμήνου και βάση κάποιων εισοδηματικών κριτηρίων . Φυσικά τα πληρούσα όλα εκτός της ιδιότητας του Έλληνα πολίτη και τελικά δεν είχα το δικαίωμα να μου δοθεί. Μία άλλη διάκριση αφορούσε το Erasmus. Ενώ είχα τελειώσει σχολείο Ελλάδα, μπήκα στο πανεπιστήμιο μέσω πανελλαδικών εξετάσεων η αντιμετώπισή μου στα χαρτιά δεν είχε καμία διαφορά με κάποιον που έχει έρθει να σπουδάσει στην Ελλάδα από το εξωτερικό κι όχι μέσω πανελλαδικών. Έχουμε και οι δύο σε αυτήν την περίπτωση τον ίδιο τύπο άδειας παραμονής και συνεπώς δεν μπορούμε να συμμετέχουμε Erasmus.»*

Πέρα από την απαράδεκτη στάση του κρατικού μηχανισμού προς τα άτομα μεταναστευτικής προέλευσης, οι ερωτώμενοι δεν αναφέρθηκαν σε άλλου είδους συμπεριφορές με εξαίρεση την Ι. η οποία περιέγραψε δύο περιστατικά. *«Υπάρχουν κάποια στερεότυπα με βάση την εθνική ταυτότητα του καθενός πως οι περισσότεροι που ανήκουμε σε μια συγκεκριμένη αυτόματα διαθέτουμε και συγκεκριμένο τύπο συμπεριφοράς. Μου είχε προσδώσει τον χαρακτηρισμό ότι είμαι «μαγκωμένη» και τους περισσότερους Αλβανούς που ξέρει η συγκεκριμένη είναι έτσι. Αυτόματα μου προσέδωσε έναν χαρακτηρισμό με βάση την εθνική μου ταυτότητα και όχι ότι ο χαρακτήρας μου μπορεί να είναι έτσι. Αν μπορείς να το πεις αυτό προκατάληψη. Στη διάρκεια της εργασιακής μου πορείας στην εταιρία δεν έχει εννοηθεί κάποια άλλη είδους προκατάληψη. υπήρχε μία μόνο περίπτωση όταν είχα πάρει τηλ. και με απέκλεισαν επειδή στη συγκεκριμένη θέση εργασίας (σε μια βιβλιοθήκη) δεν*

έπαιρναν αλλοδαπούς. Αυτό ακριβώς μου είχαν πει. Ούτε καν μου έδωσαν τη δυνατότητα να με δουν από κοντά. Δυστυχώς από ότι έχω καταλάβει θα ήταν περισσότερο προκατειλημμένη αν ανήκα στη 2^η γενιά μεταναστών από ανατολικές χώρες. Εδώ η προκατάληψη έχει μεταβεί πλέον σε άλλη μεταναστευτική ομάδα».

Το δεύτερο παράδειγμα αναφέρθηκε από τον Μ. ο οποίος περιγράφει πως ναι μεν στην δουλειά του υπάρχουν τυπικές σχέσεις με τον εργοδότη του, αλλά όταν εντάχθηκε στην ομάδα και έπρεπε να φορέσει ένα καρτελάκι στην μπλούζα του με το όνομά του όπως προβλέπει ο κανονισμός της εταιρείας, του έδωσαν ένα καρτελάκι με το όνομά του γραμμένο με αγγλικούς χαρακτήρες ενώ είχε ελληνική ταυτότητα. Αισθάνθηκε άσχημα και ένιωσε θυμό όπως λέει γιατί αυτό αυτόματα τον διαχώρισε από τους υπόλοιπους: *«Ένιωσα τόσο θυμό, και ενώ είχα ελληνική ταυτότητα δεν νοείται να μην ήταν γραμμένο το όνομά μου στα ελληνικά όπως όλων των παιδιών. Αρνήθηκα να το βάλω στην αρχή, αλλά μετά το έβαλα κάνοντας υπομονή μέχρι να έρθει το καινούριο, αφού πρώτα έδωσα την ταυτότητά μου για να προωθηθεί στα γραφεία της εταιρείας και να έρθει καινούριο καρτελάκι. Αν ο πελάτης δει το όνομά μου στα αγγλικά ενώ όλων είναι στα ελληνικά, αμέσως θα σκεφτεί αυτός είναι ξένος κι αμέσως εγώ νιώθω πως διαχωρίζομαι από όλους ενώ στην τελική δεν υπάρχει καμία διαφορά»*

Τέλος όσον αφορά το μέλλον τους στην Ελλάδα και το αν μπορεί να αλλάξει η στάση του κρατικού μηχανισμού απέναντι τους και να τους αντιμετωπίζει σαν ισότιμα μέλη της ελληνικής κοινωνίας, είναι επιφυλακτικοί ως προς τα επίπεδα βελτίωσης που μπορεί να έχει η υπάρχουσα κατάσταση. *«Όπως ανέφερα και προηγουμένως ελπίζω σε μία σταδιακή βελτίωση. Ήρθα στην Ελλάδα 9 χρονών και τώρα είμαι 27 χρονών, σε λίγα χρόνια θέλω να δημιουργήσω οικογένεια, αδυνατώ να πιστέψω ότι θα αντιμετωπίζω αυτό το τέρας της γραφειοκρατίας και των κριτηρίων και να συνεχίζω να δικαιολογώ την αυτονόητη παραμονή μου εδώ», «Φυσικά και μπορεί να αλλάξει η κατάσταση, αλλά χρειάζονται ριζικές αλλαγές και φυσικά, αλλαγή νοοτροπίας των Ελλήνων», «Πιστεύω θα αλλάξει μόνο αν αλλάξει γενικά το σύστημα. Αυτό που φοβάμαι είναι μόνο ο φόβος των Ελλήνων και η αίσθηση της απειλής που κυριαρχεί τα τελευταία χρόνια. Αν εντείνεται αυτό, εντείνονται και οι κακές συμπεριφορές, δεν θα τις ανεχόμουν όμως»* δήλωσαν η Ι., η Ε. και η Μ. αντίστοιχα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την παραπάνω ανάλυση, συμπεραίνουμε ότι τα παιδιά δεύτερης γενιάς από την Αλβανία διαθέτουν υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο αλλά απασχολούνται σε επαγγέλματα της δευτερεύουσας αγοράς εργασίας. Τα άτομα της δεύτερης γενιάς αλβανικής προέλευσης αποτελούν ένα μεγάλο και σημαντικό μέρος του πληθυσμού της χώρας, συνεπώς και του ενεργού πληθυσμού που συμμετέχει στην αγορά εργασίας. Είναι άτομα που διαθέτουν ένα άκρως ικανοποιητικό μορφωτικό επίπεδο που διαμόρφωσαν μέσα από την φοίτησή τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και εισέρχονται στην αγορά εργασίας με ίδια εφόδια και παρόμοιες δεξιότητες με τους γηγενείς, ακολουθώντας επαγγέλματα που ανήκουν στο δευτερεύον τμήμα της αγοράς εργασίας, όπως και οι γηγενείς.

Η ελληνική αγορά εργασίας διαθέτει μια σειρά από ιδιόμορφα χαρακτηριστικά που σχετίζονται άμεσα με την ελληνική οικονομία, όπως είναι η ύπαρξη ενός διευρυμένου ανεπίσημου τομέα απασχόλησης που στηρίζεται σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και η εφαρμογή ευέλικτων μορφών απασχόλησης οι οποίες υπήρχαν εξαρχής στην ελληνική αγορά εργασίας αλλά εφαρμόζονται κατά κόρον το τελευταίο διάστημα με πρόσχημα την οικονομική κρίση. Το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι η αδυναμία ταύτισης προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Έχουμε την ύπαρξη ενός υψηλά καταρτισμένου εργατικού δυναμικού, με υψηλό μορφωτικό επίπεδο και αυξημένες δεξιότητες στο οποίο συμπεριλαμβάνονται και τα άτομα δεύτερης γενιάς από την Αλβανία που οδηγείται σε θέσεις εργασίας κυρίως της δευτερεύουσας αγοράς, οι οποίες δεν έχουν καμία σχέση με τις σπουδές τους και δεν ανταποκρίνονται στο μορφωτικό τους επίπεδο. Τα άτομα της δεύτερης γενιάς απασχολούνται στον κλάδο των ξενοδοχείων, των κατασκευών, της εστίασης, συνήθως νόμιμα αλλά όχι και ως προς όλες τις διαστάσεις των εργασιακών σχέσεων που δημιουργούν με τον εκάστοτε εργοδότη.

Η υποβαθμισμένη συμμετοχή στην αγορά εργασίας οδηγεί σε μια πλημμυρή ένταξη στην κοινωνία υποδοχής και όχι σε ουσιαστική κοινωνική τους ενσωμάτωση. Η κοινωνική ένταξη και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι δύο καταστάσεις που συνυπάρχουν και υφίστανται ταυτόχρονα. Μπορεί κάποιος να εντάσσεται στην κοινωνία ενώ παράλληλα κάποιος άλλος υφίστανται αποκλεισμό. Η αγορά εργασίας καθώς και το εκπαιδευτικό σύστημα είναι δύο από τους κυριότερους μηχανισμούς

ένταξης κι αποκλεισμού στην κοινωνία υποδοχής. Τα παιδιά της δεύτερης γενιάς από την Αλβανία, από την μια μεριά εντάσσονται πλήρως στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα καθώς φοιτούν σε αυτό αν και με μειονεκτήματα λόγω έλλειψης γνώσης της ελληνικής γλώσσας και παράλληλα λόγω της διατήρησης των πολιτισμικών στοιχείων της χώρας υποδοχής το οποίο τους οδηγεί σε μια πολιτισμική σύγχυση. Από την άλλη μεριά εντάσσονται στην αγορά εργασίας χωρίς να αναγνωρίζονται οι δεξιότητες και το μορφωτικό επίπεδο που απέκτησαν στην χώρα υποδοχής μέσα από την συμμετοχή τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Η μη ουσιαστική ενσωμάτωση τους στην αγορά εργασίας τους οδηγεί και σε μονομερή ένταξη στην ελληνική κοινωνία. Ναι μεν έχουν μεγαλύτερη κι ευκολότερη ένταξη από τους γονείς τους οι οποίοι δεν γνώριζαν την γλώσσα, δεν έμεναν νόμιμα και οι θέσεις εργασίας που ακολουθούσαν ήταν αδήλωτες, κακοπληρωμένες και χωρίς κανένα εργασιακό δικαίωμα, αλλά δεν συντελείται ουσιαστική ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία.

Από την εμπειρική έρευνα που πραγματοποιήθηκε επαληθεύτηκαν οι υποθέσεις εργασίας που τέθηκαν στην αρχή της εργασίας. Είναι γεγονός πως τα παιδιά τη δεύτερης γενιάς δεν απασχολούνται σε θέσεις που αντιστοιχούν στο εκπαιδευτικό τους επίπεδο. Οι θέσεις εργασίας που ακολουθούν οι ερωτώμενοι δεν σχετίζονται με τις σπουδές τους και το μορφωτικό επίπεδο που διαμόρφωσαν μέσα από την φοίτησή τους στο ελληνικό σχολείο και δυσκολεύονται αρκετά στο να βρουν μια θέση που να καλύπτει τα προσόντα και τις δεξιότητές τους. Επίσης οι δομές και η λειτουργία της αγοράς εργασίας και του κρατικού μηχανισμού δυσκολεύουν την ουσιαστική τους ενσωμάτωση στους κόλπους της ελληνικής κοινωνίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα πέρα από τον εγκλωβισμό τους σε θέσεις εργασίας της δευτερεύουσας αγοράς εργασίας είναι και οι διαδικασίες νομιμοποίησης οι οποίες απαιτούν τεράστιο οικονομικό αλλά και ψυχολογικό κόστος καθώς είναι χρονοβόρες ενώ παράλληλα χαρακτηρίζονται από τρομερή γραφειοκρατία και κακή εξυπηρέτηση από τις αρμόδιες υπηρεσίες οι οποίες είναι επανδρωμένες με υπαλλήλους που δεν είναι επαρκώς ενήμεροι για την υπάρχουσα κατάσταση, τα οποία είναι δείγματα μιας ελλιπούς μεταναστευτικής πολιτικής.

Η απασχόληση των ατόμων δεύτερης γενιάς από την Αλβανία στην δευτερεύουσα αγορά εργασίας δεν βασίζεται σε πολιτισμικά κριτήρια ή σε ρατσιστικά κατάλοιπα της κοινωνίας υποδοχής αλλά στα ιδίομορφα χαρακτηριστικά μιας δύσβατης αγοράς εργασίας που δυσλειτουργεί, δεν αναγνωρίζει τις εργασιακές και όχι

μόνο δεξιότητες των εργαζομένων και αδυνατεί να αξιοποιήσει το ιδιαίτερα καταρτισμένο εργατικό δυναμικό που διαθέτει. Η σημερινή αγορά εργασίας έχει ανάγκη από ένα φθινό, ευέλικτο εργατικό δυναμικό, χωρίς δικαιώματα το οποίο θα ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της οικονομίας και της αγοράς. Η υποβάθμιση της εργασίας και των δεξιοτήτων των εργαζομένων είναι τάσεις μιας αγοράς που έχει αποδιαρθρωθεί και αδυνατεί να συγχρονίσει την προσφορά με την ζήτηση της εργασίας. Έτσι δημιουργείται ένα εργατικό δυναμικό με πολλές δεξιότητες, το οποίο δεν αξιοποιείται όπως χρειάζεται. Νέοι γηγενείς αλλά και νέοι της δεύτερης γενιάς μεταναστών από την Αλβανία υφίστανται τις ίδιες δυσκολίες ως προς την ταύτιση των δεξιοτήτων τους με την θέση απασχόλησης που έχουν.

Αυτό που θα πρέπει να γίνει είναι, αφενός άμεση βελτίωση των προγραμμάτων στήριξης των μαθητών μεταναστευτικής προέλευσης δεύτερης γενιάς για πιο ομαλή ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα (πχ πολύ σημαντικό είναι η εφαρμογή νόμου για υποχρεωτική φοίτηση στον νηπιαγωγείο). Επίσης σημαντική θα ήταν η λήψη μέτρων που θα ενθαρρύνει την συμμετοχή των νέων δεύτερης γενιάς στην αγορά εργασίας και πολιτικών οι οποίες θα αξιοποιούν τα προσόντα και τις δεξιότητες τους, κάτι που θα βοηθήσει στην επαγγελματική τους κινητικότητα, συνεπώς στην πλήρη ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία. Τέλος θα πρέπει να απλοποιηθούν οι διαδικασίες που αφορούν τα διαδικασίες νομιμοποίησης και ανανέωσης των αδειών παραμονής και να αναθεωρηθεί ο νόμος περί ιθαγένειας για να εξαλειφθούν όλα τα εμπόδια που τίθενται ως προς την πλήρη κοινωνική τους ένταξη στην χώρα υποδοχής.

ΠΗΓΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

Α' Νόμοι

- Νόμος 1975/1991
- Νόμος 3835/2010
- Κώδικας Ελληνικής Ιθαγένειας

Β' Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

- Πολυχρονιάδης Μπάμπης «Γεννάνε και δεν χανόμαστε», 27.09.2009. Στο: www.enet.gr (Πρόσβαση στις 30/08/14)
- *Εγκαταλείπουν άρον-άρον την Ελλάδα οι οικονομικοί μετανάστες: Μειώνονται πληθυσμός, καταθέσεις και ασφαλισμένοι*, 15.08.2014. Στο: www.iefimerida.gr (Πρόσβαση στις 30/08/14)
- *Πόσες επιχειρήσεις είχαν τον Ιούνιο ανασφάλιστους εργαζόμενους*, 31.07.2014 Στο: www.iefimerida.gr (Πρόσβαση 30/08/14)
- www.fek.gr (Πρόσβαση στις 30/08/14)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αμίτσης Γ. & Λαζαρίδη Γ. (2001). *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Έμκε-Πουλοπούλου Η. (2007). *Η μεταναστευτική πρόκληση*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Δεδουσόπουλος Α. & Πετρινιώτη Ξ. & Ρομπόλης Σ. & Κουζής Γ. (επιμ.) (2002). *Επετηρίδα Εργασίας 2002*, Αθήνα: Ινστιτούτο Ανθρωπίνων Πόρων και Αστικού Περιβάλλοντος.
- *Εργασία 2002 : εξελίξεις, αναλύσεις, τεκμηρίωση, αφιέρωμα: εργασιακές σχέσεις* (2002). Αθήνα: Ινστιτούτο Αστικού Περιβάλλοντος και Ανθρώπινου Δυναμικού. Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Ευστράτογλου Α & Κύρου Α. & Μαρσέλου Α. (2011). *Απασχόληση κι επαγγέλματα στην Ελλάδα στις απαρχές τους 21^{ου} αιώνα*, Αθήνα : Μελέτες ΙΝΕ ΓΣΕΕ.

- Θεοδωρόπουλος Χ. & Συκιώτου Α. (1994). *Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους : η διεθνής και η εθνική διάσταση*, Αθήνα: Εστία.
- Καβουνίδη Τ.& Γναρδέλλης Χ.&Αλεξιάς Γ. (2003). *Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών*, Αθήνα: Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική-Πληροφορική Α.Ε.
- Καβουνίδη Τ. & Χολέζας Ι. (2013). *Οι διαδρομές των νέων μεταναστευτικής προέλευσης στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας*, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- Καμινιώτη Ο. & Χλέτσος Μ.(2004). *Ζήτηση ειδικοτήτων & δεξιοτήτων στην ελληνική αγορά εργασίας : αποτελέσματα έρευνας στις ιδιωτικές επιχειρήσεις*, Αθήνα: Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική - Πληροφορική Α.Ε.
- Κασιμάτη Κ. (1984). *Μετανάστευση και παλινόστηση: Η προβληματική της δεύτερης γενιάς*, Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Κασιμάτη Κ. (1998). *Κοινωνικός αποκλεισμός, η ελληνική εμπειρία*, Αθήνα: Gutenberg ΚΕΚΜΟΚΟΠ.
- Κασιμάτη Κ. (2003). *Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης : η περίπτωση των Αλβανών και Πολωνών μεταναστών*, Αθήνα: Gutenberg ΚΕΚΜΟΚΟΠ.
- Καψάλης Α. (2007). *Αδήλωτη Απασχόληση και «νομιμοποίηση των μεταναστών: Η πρόκληση της μεταναστευτικής πολιτικής*, Αθήνα :Μελέτες ΙΝΕ ΓΣΕΕ.
- Κόντης Α. (2011). *Η εργασία ως παράγων ανάπτυξης: μετανάστευση, οικονομία, τεχνολογία*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Κυριαζή Ν. (2009). *Η κοινωνιολογική έρευνα: κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λαμπριανίδης Λ.&Λυμπεράκη Α. (2005). *Αλβανοί μετανάστες στην Θεσσαλονίκη*, Αθήνα: Πατάκη.
- Λιανός Θ. & Καβουνίδη Τ. (2012). *Μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα κατά τον 20^ο αιώνα*, Αθήνα: Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.
- Λυμπεράκη Α. & Πελαγίδης Θ. (2000). *Ο «φόβος του ξένου» στην αγορά εργασίας: ανοχές και προκαταλήψεις*, Αθήνα: Πόλις.
- Mason J. (2003). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

- Μαρβάκης Α.& Παρσάνογλου Δ. & Παύλου Μ. (2009). *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μπάγκαβος Χ. & Παπαδοπούλου Δ.(2006). *Μετανάστευση κι ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Αθήνα: Gutenberg.
- Μουσιδής Α. & Παπαδοπούλου Δ. (2011). *Η κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα: εργασία, εκπαίδευση, ταυτότητες*, Αθήνα: Κριτική.
- *Ο χάρτης της κρίσης. Το τέλος της αυταπάτης* (2010). Αθήνα: Τόπος.
- Οδηγός καλών πρακτικών (2011). *Ένταξη των παιδιών των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. «Δεύτερη Γενιά»*, Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Παπαγεωργίου Β. (2011). *Από την Αλβανία στην Ελλάδα : τόπος και ταυτότητα, διαπολιτισμικότητα και ενσωμάτωση : μία ανθρωπολογική προσέγγιση της μετανάστευσης*, Αθήνα: Νήσος.
- Παπαδοπούλου Δ. & Συμεωνάκη Μ. & Μπάγκαβος Χ. (2007). *Μετανάστευση και παροχή υπηρεσιών σε μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα: Μελέτες ΙΝΕ ΓΣΕΕ.
- Παπαδοπούλου Δ. (2012). *Κοινωνιολογία του κοινωνικού αποκλεισμού στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα: Τόπος.
- Πετρινώτη Ξ. (1989). *Αγορές εργασίας : οικονομικές θεωρίες και έρευνες* , Αθήνα: Παπαζήσης.
- Ρυλμόν Λ. Π (1993). *Αλλοδαποί εργαζόμενοι και αγορά εργασίας στην Ελλάδα*, Αθήνα: Μελέτες ΙΝΕ ΓΣΕΕ.
- Schnapper D. (2008). *Η κοινωνική ενσωμάτωση: Μια σύγχρονη προσέγγιση*, Αθήνα: Κριτική.
- Σπυρόπουλος Π.Γ. (1998). *Εργασιακές σχέσεις : εξελίξεις στην Ελλάδα, την Ευρώπη και τον διεθνή χώρο*, Αθήνα: Σάκκουλας.
- Στυλιανούδη Μ.-Γ. Λ. (2009) , *Ελληνική Κοινωνία*, Αθήνα : Ακαδημία Αθηνών, Κέντρον Ερεύνης της Ελληνικής Κοινωνίας.
- Τσομπάνογλου Γ.Ο. & Κορρές Γ. & Γιαννοπούλου Ι. (2005). *Κοινωνικός αποκλεισμός και πολιτικές ενσωμάτωσης*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Φούσκας Θ. (2010). *Κοινωνιολογία, μετανάστευση και εργασία: «κοινότητες» μεταναστών και εργασιακή αντιπροσώπευση: οι επιπτώσεις της εργασίας και της απασχόλησης των μεταναστών στη συμμετοχή τους σε πέντε εργασιακούς συλλόγους μεταναστών στην Αθήνα*, Αθήνα: Παπαζήσης.

- Ψημμένος Ι. (2004), *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια: Κοινωνικός αποκλεισμός στην Αθήνα*, Αθήνα : Παπαζήσης.
- Ψημμένος Ι. (2013), *Εργασία και κοινωνικές ανισότητες : προσωπικές υπηρεσίες και υπηρετικό δυναμικό*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

- Braverman H. (1974). *Labor and Monopoly Capital: The Degradation of Work in the twentieth Century*, New York: Monthly Review Press.
- Gans, Herbert J. (1992). “*Second-Generation Decline: Scenarios for the Economic and Ethnic Futures of the post-1965 American Immigrants*” *Ethnic and Racial Studies* 15(2).
- King R (2000). *Southern Europe in the Changing Global Map of Migrants* Machmillan Press.
- Portes A. & Rumbaut R. G. (2001). *Legacies: The story of the Immigrant Second Generation*, Berkley: University of California Press and Russell Sage Foundation.
- Portes A. & Rumbaut R.G (2005). *The second generation in Early Adulthood. The second generation and the children of immigrants*, *Ethnic and Racial Studies*.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Οδηγός συνέντευξης

1. Πότε ήρθατε στην Ελλάδα και πως;
2. Ποιοι οι λόγοι που οδήγησαν την οικογένειά σας στην μετανάστευση;
3. Γιατί οι γονείς σας επέλεξαν την Ελλάδα;
4. Με ποιον τρόπο αναζητήσατε την πρώτη σας εργασία; (δίκτυα, γνωστοί, συγγενείς)
5. Δυσκολευτήκατε μέχρι να βρείτε κάποια θέση εργασίας;
6. Ποια ήταν η πρώτη σας εργασία;
7. Αυτή την περίοδο εργάζεστε;
8. Πόσες ώρες την ημέρα εργάζεστε;
9. Έχετε υπογράψει κάποια σύμβαση;
10. Είστε ικανοποιημένος από την αμοιβή σας;
11. Είστε ασφαλισμένος σε κάποιο φορέα;
12. Οι συνάδελφοί σας είναι Έλληνες; Υπάρχουν διαφορές μεταξύ σας; (στην αμοιβή, στις ώρες απασχόλησης, στον τρόπο αντιμετώπισης από τον εργοδότη)
13. Ποια η σχέση σας με τους εργοδότες σας;
15. Οι σπουδές σας πώς πήγαν;
16. Έχετε αναζητήσει κάποια θέση εργασίας που να αντιστοιχεί στο εκπαιδευτικό σας επίπεδο;
17. Γιατί πιστεύετε πως δεν βρίσκετε εργασία πάνω στο αντικείμενο σπουδών σας;
18. Οι γονείς σας τι δουλειά κάνουν;
19. Στην Αλβανία τι δουλειά έκαναν;
20. Ποια έγγραφα που χρειάζεται το ελληνικό κράτος διαθέτετε;
21. Δυσκολευτήκατε να τα αποκτήσετε;
22. Ποια η γνώμη σας για τις υπηρεσίες του ελληνικού κράτους;

23.Θεωρείτε πώς η κατάσταση που έχετε βιώσει στην Ελλάδα και περιγράψατε κατά την διάρκεια της συνέντευξης μπορεί να διορθωθεί;

24.Τι αναμένετε σχετικά με το μέλλον σας στην Ελλάδα; Τι σκέψεις κάνετε;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

1^η συνέντευξη

1.Πότε ήρθατε στην Ελλάδα και πως;

Ήρθαμε το 1997 με την οικογένειά μου νόμιμα

2.Ποιοι οι λόγοι που οδήγησαν την οικογένειά σας στην μετανάστευση;

Οι λόγοι ήταν οικονομικοί κυρίως γιατί στην Αλβανία η κατάσταση ήταν πολύ άσχημη

3.Γιατί οι γονείς σας επέλεξαν την Ελλάδα;

Λόγω της κοντινής απόστασης αλλά και της ύπαρξης συγγενών που θα μας βοηθούσαν να προσαρμοστούμε και να βρουν δουλειά οι γονείς μου

4.Με ποιον τρόπο αναζητήσατε την πρώτη σας εργασία; (δίκτυα, γνωστοί, συγγενείς)

Μέσω γνωστών και συγγενών κυρίως και την πρώτη μου δουλειά την βρήκα μέσα από ένα γνωστό που δούλευε κι αυτός εκεί. Ήταν σε εκθέσεις επίπλων ή ρούχων. Φτιάχναμε τους χώρους και τους καθαρίζαμε, στα δεκαέξι μου δούλεψα εκεί για να βγάλω το χαρτζιλίκι μου και φυσικά ήταν αδήλωτη.

5.Δυσκολευτήκατε μέχρι να βρείτε κάποια θέση εργασίας;

Όχι γιατί πολλοί γνωστοί μου με βοήθησαν να βρω, εκεί που ήταν κι εκείνοι με πρότειναν και πήγαινα. Έκανα ότι υπήρχε για να βγάλω χρήματα.

6.Ποια ήταν η πρώτη σας εργασία;

Όπως είπα και πριν ήταν σε εκθέσεις επίπλων ή ρούχων. Μετά ήμουν σερβιτόρος σε διάφορα κλαμπ και σε χώρους catering και μετά ήμουν σε συνεργείο καθαρισμού

7.Αυτή την περίοδο εργάζεστε;

Όχι μέχρι πρόσφατα εργαζόμουν σε μια εταιρεία κι δούλευα πάνω σε λογιστικά θέματα που πάνω κάτω είχαν σχέση με τις σπουδές μου.

8.Πόσες ώρες την ημέρα εργάζεστε;

Εργαζόμουν 6 ώρες στην εταιρεία

9.Έχετε υπογράψει κάποια σύμβαση;

Ναι είχα υπογράψει σύμβαση ορισμένου χρόνου που τώρα έληξε

10.Είστε ικανοποιημένος από την αμοιβή σας;

Ήταν ο μνημονιακός μισθός οπότε όχι δεν ήμουν ικανοποιημένος

11.Είστε ασφαλισμένος σε κάποιο φορέα;

Πλέον όχι δεν είμαι ασφαλισμένος γιατί δεν εργάζομαι

12. Οι συνάδελφοί σας είναι Έλληνες; Υπάρχουν διαφορές μεταξύ σας; (στην αμοιβή, στις ώρες απασχόλησης, στον τρόπο αντιμετώπισης από τον εργοδότη)

Ναι ήταν Έλληνες, όσοι ήταν στην ηλικία μου έπαιρναν κι αυτοί τον ίδιο μισθό που ισχύει για εργαζόμενους από τα 25 κι άνω

13.Ποια η σχέση σας με τους εργοδότες σας;

Πάντα είχα τυπικές σχέσεις. Όταν δούλευα στην καφετέρια με εκμεταλλεύτηκαν, γιατί δεν μου έδωσαν τα χρήματα που μου χρωστούσαν αλλά δεν φταίει ο εργοδότης, αλλά το σύστημα της «νύχτας», που δεν πλήρωναν κανέναν σε τέτοια μαγαζιά και υπάρχει μεγάλη εκμετάλλευση.

14.Πιστεύετε ότι είναι προκατειλημμένοι μαζί σας εξαιτίας της καταγωγής σας;

Όχι όλοι, ανάλογα. Ορισμένοι ήταν πάντως. Για παράδειγμα στους χώρους catering δεν ήθελαν να λέμε ότι είμαστε από την Αλβανία

15.Οι σπουδές σας πώς πήγαν;

Όχι καλά, από την αρχή κατάλαβα ότι δεν πρόκειται να γίνω κάπου στέλεχος, από την αρχή ξέρεις ότι θα προτιμήσουν άλλους κι ότι θα περιοριστώ σε εργασίες που κάνουν όλοι και δεν θέλουν να έχεις και ιδιαίτερα προσόντα. Οπότε δεν προσπάθησα και πολύ

16.Έχετε αναζητήσει κάποια θέση εργασίας που να αντιστοιχεί στο εκπαιδευτικό σας επίπεδο;

Ναι και ήταν η τελευταία που έκανα στην εταιρεία που είπα και πιο πριν

17.Γιατί πιστεύετε πως δεν βρίσκετε εργασία πάνω στο αντικείμενο σπουδών σας;

Η οικονομική ύφεση παίζει μεγάλο ρόλο σε αυτό, δεν υπάρχουν διαθέσιμες θέσεις και ζήτηση. Πάντα ήταν δύσκολο να βρεις δουλειά πάνω σε αυτά που σπούδασες και τώρα έχει γίνει ακόμα πιο δύσκολο. Γι' αυτό υπάρχει τέτοια ανεργία

18.Οι γονείς σας τι δουλειά κάνουν?

Ο πατέρας μου είναι λαχειοπώλης και η μητέρα μου καθαρίστρια

19.Στην Αλβανία τι δουλειά έκαναν;

Ο πατέρας μου ήταν αρχηγός του πυροσβεστικού σώματος στους Άγιους Σαράντα και η μητέρα μου δεν εργαζόταν

20.Ποια έγγραφα που χρειάζεται το ελληνικό κράτος διαθέτετε;

Έχω κάρτα παραμονής 10 ετών

21.Δυσκολευτήκατε να τα αποκτήσετε;

Ναι πάρα πολύ, αναμονές σε ουρές χιλιομέτρων, πρωινά από τις πέντε το πρωί για να πιάσεις ουρά, για να πάρεις τις άδειες παραμονής δίνεις πάρα πολλά λεφτά. Έδωσα 600 ευρώ για να πάρω την τελευταία μου άδεια συν 300 ευρώ για να πάρω την ελληνική υπηκοότητα αλλά ο νόμος βγήκε αντισυνταγματικός

22.Ποια η γνώμη σας για τις υπηρεσίες του ελληνικού κράτους;

Είναι απάνθρωπες κι ελλείπεις και δεν διευκολύνουν κανέναν, ούτε και τους Έλληνες

23.Θεωρείτε πώς η κατάσταση που έχετε βιώσει στην Ελλάδα και περιγράψατε κατά την διάρκεια της συνέντευξης μπορεί να διορθωθεί;

Δύσκολο καθώς η οικονομική κρίση εντείνει τις αντιθέσεις και κάνει τους ανθρώπους πιο αντιδραστικούς και το κράτος πιο εκμεταλλευτικό. Δεν υπάρχει νοοτροπία για αλλαγή

24.Τι αναμένετε σχετικά με το μέλλον σας στην Ελλάδα; Τι σκέψεις κάνετε;

Δύσκολο, καθώς τα πράγματα γίνονται πιο άσχημα και το να συνεχίσω να μένω στην Ελλάδα είναι απίθανο. Σκέφτομαι τον τελευταίο καιρό πολύ έντονα να πάω στο Βέλγιο που έχω θείους γιατί εδώ δεν βλέπω καμιά προοπτική

2^η συνέντευξη

1.Πότε ήρθατε στην Ελλάδα και πως;

Ήρθαμε με τη μητέρα μου το 1991,εκείνη έφυγε τον Ιούλιο του 2011 για την Αλβανία

2.Ποιοι οι λόγοι που οδήγησαν την οικογένειά σας στην μετανάστευση;

Οι γονείς μου χώρισαν και η μητέρα μου δε μπορούσε να βρει δουλειά και έτσι αποφάσισε να δοκιμάσει τη τύχη της στην Ελλάδα.

3.Γιατί οι γονείς σας επέλεξαν την Ελλάδα;

Ήταν η πιο εύκολη λύση τη δεδομένη στιγμή. Υπήρχε και η επιλογή της Ιταλίας αλλά ήταν πιο δύσκολο να μεταναστεύσεις και κυρίως δε γνωρίζαμε κανέναν εκεί τότε.

4.Με ποιον τρόπο αναζητήσατε την πρώτη σας εργασία; (δίκτυα, γνωστοί, συγγενείς).

Μέσω ενός γνωστού που ο αδερφός του εργαζόταν εκεί.

5.Δυσκολευτήκατε μέχρι να βρείτε κάποια θέση εργασίας;

Αρκετά. Έπρεπε να στείλω αρκετά βιογραφικά. Βέβαια τότε δεν είχε αρχίσει η κρίση ακόμα. Αλλά νομίζω πως πάντα ήταν δύσκολο να βρεις δουλειά.

6.Ποια ήταν η πρώτη σας εργασία;

Ήταν σε ένα τηλεφωνικό κέντρο.

7.Αυτή την περίοδο εργάζεστε;

Όχι και ετοιμάζομαι να κάνω το διδακτορικό μου στην Αμερική (Phd in economics)

8.Πόσες ώρες την ημέρα εργάζεστε;

Εργαζόμουν συνήθως 4 ώρες την ημέρα και μερικές φορές και 8, ανάλογα αν υπήρχε δουλειά

9.Έχετε υπογράψει κάποια σύμβαση;

Ναι, ήμουν part-time, είχα υπογράψει σύμβαση αορίστου χρόνου μερικής απασχόλησης

10.Είστε ικανοποιημένος από την αμοιβή σας;

Αρκετά μπορώ να πω. Ξεκίνησα πριν τελειώσω τη σχολή και όταν πήρα το πτυχίο μου είχα και μια αύξηση. Πληρωνόμουν με τον τότε κατώτατο μισθό αλλά οι συνθήκες εργασίας ήταν αρκετά ικανοποιητικές.

11.Είστε ασφαλισμένος σε κάποιο φορέα;

Αυτή τη στιγμή όχι. Τότε ήμουν ασφαλισμένος στο ΙΚΑ.

12. Οι συνάδελφοί σας είναι Έλληνες; Υπάρχουν διαφορές μεταξύ σας; (στην αμοιβή, στις ώρες απασχόλησης, στον τρόπο αντιμετώπισης από τον εργοδότη)

Όχι, δεν διαπίστωσα καμία διαφορά στην αμοιβή.

13.Ποια η σχέση σας με τους εργοδότες σας;

Νομίζω ήταν αρκετά καλή. Ήταν αρκετά ευέλικτοι στις άδειες (φοιτητικές και μη). Γενικά τα όποια προβλήματα αντιμετωπίζονταν με συνεννόηση.

14.Πιστεύετε ότι είναι προκατειλημμένοι μαζί σας εξαιτίας της καταγωγής σας;

Δεν έχω αντιληφθεί κάτι τέτοιο. 2,5 χρόνια ήμουν βέβαια με τον ίδιο εργοδότη, αλλά δεν νομίζω να υπήρχε τέτοιου είδους προκατάληψη

15.Οι σπουδές σας πώς πήγαν;

Τελείωσα το πτυχίο και το μεταπτυχιακό μου στην ΑΣΟΕΕ και τώρα συνεχίζω το διδακτορικό μου στην Αμερική.

16.Έχετε αναζητήσει κάποια θέση εργασίας που να αντιστοιχεί στο εκπαιδευτικό σας επίπεδο;

Πριν φύγω από την Ελλάδα έψαξα είναι η αλήθεια. Τότε ήταν ακριβώς η αρχή της κρίσης και ήδη ήταν αρκετά δύσκολο να βρεις κάτι αξιόλογο.

17.Γιατί πιστεύετε πως δεν βρίσκετε εργασία πάνω στο αντικείμενο σπουδών σας;

Θεωρώ ότι το δίκτυο είναι πολύ σημαντικό. Ειδικά όταν οι δουλειές είναι περιορισμένες.

18.Οι γονείς σας τι δουλειά κάνουν;

Η μητέρα μου ήταν οικιακή βοηθός. Τα τελευταία 3 χρόνια όμως αναγκάστηκε να επιστρέψει στην Αλβανία γιατί δεν έβρισκε δουλειά.

19. Στην Αλβανία τι δουλειά έκαναν;

Ήταν ηλεκτροτεχνικός. Είχε τελειώσει τεχνική σχολή.

20. Ποια έγγραφα που χρειάζεται το ελληνικό κράτος διαθέτετε;

Άδεια διαμονής 10ετούς διάρκειας. Πολύ πρόσφατα (εννοώ πριν από λίγους μήνες) έλαβα και την ελληνική ιθαγένεια Με τον Ν.3838/2010 για όσους είχαν σπουδάσει στην Ελλάδα δεν έπαιρνε πάρα πολύ καιρό, πάνω κάτω μου πήρε 18 μήνες. Πριν την ιθαγένεια είχα την άδεια παραμονής. Μπορεί ο νόμος αυτός να πάγωσε και να είχε κάποια τεχνικά θέματα, αλλά θεωρώ πως για το ελληνικό κράτος ήταν πολύ προοδευτικός, θα το χαρακτήριζα τον δεύτερο πιο προοδευτικό νόμο μετά από αυτόν περί διαζυγίου το 1980

21. Δυσκολευτήκατε να τα αποκτήσετε;

Ήμουν και στις δύο περιπτώσεις πού ανέφερα από τους ωφελημένους αλλά μάλλον τυχερός θα έλεγα. Στη μεν πρώτη περίπτωση οι υπηρεσίες μου έλεγαν ότι δε τη δικαιούμαι, στη δεύτερη την πήρα οριακά και ήμουν από τους τελευταίους που έλαβα την υπηκοότητα αφού μετά ο νόμος πάγωσε (και έκτοτε παραμένει παγωμένος).

22. Ποια η γνώμη σας για τις υπηρεσίες του ελληνικού κράτους;

Δεν είμαι ικανοποιημένος. Αυτό φαντάζομαι δεν είναι πρωτότυπη απάντηση αλλά από πολύ μικρός λόγω της όλης κατάστασης με τα χαρτιά μου αναγκάστηκα να συναναστραφώ πάρα πολύ με όλες τις σχετικές υπηρεσίες. Και φυσικά αναγκάστηκα να μάθω όλους τους νόμους που με 'αφορούσαν απ' έξω και ανακατωτά. Πολλές φορές συναντούσα υπαλλήλους που δεν ήξεραν τι ισχύει νομικά και αναγκαζόμουν να κουβαλώ ΦΕΚ και εγκυκλίους μαζί μου. Βέβαια, δεν τους αδικώ γιατί οι νόμοι (ή μάλλον οι εγκυκλίοι) άλλαζαν σχεδόν ανά τρίμηνο. Διευκρινίσεις επί διευκρινίσεων, μπαλώματα

23. Θεωρείτε πώς η κατάσταση που έχετε βιώσει στην Ελλάδα και περιγράψατε κατά την διάρκεια της συνέντευξης μπορεί να διορθωθεί;

Θεωρώ ότι το πιο σημαντικό θέμα είναι η ιθαγένεια. Τη θεωρώ τη φυσική ροή των πραγμάτων για όλους τους μετανάστες δεύτερης (που γεννήθηκαν Ελλάδα) και μιάμισης (που ήρθαν στην Ελλάδα πολύ μικροί) γενιάς. Είχα πιστέψει και συνεχίζω να πιστεύω ότι ο νόμος 3838/2010 ήταν τομή για τα δικαιώματα όλων αυτών των παιδιών

(και ενήλικων πλέον) και θέλω να πιστεύω ότι σύντομα θα επανέλθει ένας αντίστοιχος νόμος. Μια τέτοια ρύθμιση θα έκανε πραγματικά τεράστια διαφορά. Και από θέμα ασφάλειας και επαγγελματικών δυνατοτήτων αλλά κυρίως κοινωνικής ενσωμάτωσης.

24. Τι αναμένετε σχετικά με το μέλλον σας στην Ελλάδα; Τι σκέψεις κάνετε;

Είμαι πολύ αισιόδοξος και αυτό είναι η πρώτη φορά που το λέω. Αυτό δε το έχω πει ποτέ πριν τόσο σθεναρά-ούτε όταν ήμουν φοιτητής, πολύ πριν τη κρίση δηλαδή. Όσο θυμάμαι τον εαυτό μου, ποτέ η Ελλάδα δεν ήταν μια χώρα που είχε ιδιαίτερα υψηλή απόδοση να έχεις σπουδάσει (σχετικά με τους μισθούς ανειδίκευτων εργατών). Πιστεύω σιγά σιγά τα πράγματα θα αλλάξουν. Υπάρχει πολύ καλό ανθρώπινο δυναμικό στην Ελλάδα που είναι έτοιμο να επιχειρήσει και να καινοτομήσει. Ίσως χρειαζόταν μια έκρηξη σαν αυτή που ζήσαμε για να απελευθερωθεί. Τώρα θα φύγω για Αμερική. Δε γνωρίζω αν στο μέλλον θα επιστρέψω Ελλάδα μόνιμα αλλά δε σας κρύβω ότι το επιθυμώ. Η Ελλάδα είναι η πατρίδα μου άλλωστε.

3^η συνέντευξη

1.Πότε ήρθατε στην Ελλάδα και πως;

Μόνιμα το 1994, αλλά κατά καιρούς και πιο πριν. Είχε έρθει ο πατέρας μου πριν πέσει το καθεστώς, ζητώντας άσυλο και του δόθηκαν πράσινη κάρτα κτλ. και έτσι ήρθαμε όλοι νόμιμα αργότερα.

2.Ποιοι οι λόγοι που οδήγησαν την οικογένειά σας στην μετανάστευση;

Κυρίως ιδεολογικοί, μιας και οι γονείς μου ήταν καλά οικονομικά στην Αλβανία ήταν οδοντίατρος η μαμά μου και αξιωματικός ο πατέρας μου, αλλά ήθελε ο πατέρας μου να ξεφύγει από αυτά τα κλειστά σύνορα.

3.Γιατί οι γονείς σας επέλεξαν την Ελλάδα;

Λόγω της εγγύτητας υποθέτω και γιατί η μητέρα μου είναι ελληνόφωνη.

4.Με ποιον τρόπο αναζητήσατε την πρώτη σας εργασία; (δίκτυα, γνωστοί, συγγενείς)

Εφημερίδες, sites εύρεσης εργασίας.

5.Δυσκολευτήκατε μέχρι να βρείτε κάποια θέση εργασίας;

Λόγω του ότι έψαχα το 2010, δυσκολεύτηκα όσο και οι υπόλοιποι θεωρώ

6.Ποια ήταν η πρώτη σας εργασία;

Αυτή που έχω ακόμα, καθηγήτρια αγγλικών σε φροντιστήριο και ιδιαίτερα.

7.Αυτή την περίοδο εργάζεστε;

Ναι στο φροντιστήριο που είπα και πριν και σε κάποια ιδιαίτερα που κάνω

8.Πόσες ώρες την ημέρα εργάζεστε;

8-10, σύνολο και των δύο μερών της δουλειάς μου, 6 μέρες την εβδομάδα.

9.Έχετε υπογράψει κάποια σύμβαση;

Με το φροντιστήριο ναι, αορίστου χρόνου πλήρους απασχόλησης

10.Είστε ικανοποιημένος από την αμοιβή σας;

Όσο θα μπορούσε κανείς σήμερα στην Ελλάδα, ναι είμαι.

11.Είστε ασφαλισμένος σε κάποιο φορέα;

Ναι είμαι ασφαλισμένη στο ΙΚΑ

12. Οι συνάδελφοί σας είναι Έλληνες; Υπάρχουν διαφορές μεταξύ σας; (στην αμοιβή, στις ώρες απασχόλησης, στον τρόπο αντιμετώπισης από τον εργοδότη).

Οι συνάδελφοι μου είναι Έλληνες και ξένοι λόγω των ξένων γλωσσών. Δεν έχω παρατηρήσει κάποια διαφορά, μάλιστα όσο περνούν τα χρόνια αναλαμβάνω και περισσότερα. Οι σχέσεις μου με τους συναδέλφους είναι καλές.

13.Ποια η σχέση σας με τους εργοδότες σας;

Καλή και τυπική στα πλαίσια της δουλειάς.

14.Πιστεύετε ότι είναι προκατειλημμένοι μαζί σας εξαιτίας της καταγωγής σας;

Θεωρώ πως όχι

15.Οι σπουδές σας πώς πήγαν;

Καλά, τέλειωσα το τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών του Παντείου, κι έκανα και ένα μεταπτυχιακό στο ίδιο.

16.Έχετε αναζητήσει κάποια θέση εργασίας που να αντιστοιχεί στο εκπαιδευτικό σας επίπεδο;

Ναι αλλά δεν έχω βρει κάτι

17.Γιατί πιστεύετε πως δεν βρίσκετε εργασία πάνω στο αντικείμενο σπουδών σας;

Διότι είναι ένας τομέας που γενικά υπάρχουν δυσκολίες αυτό τον καιρό. Μόνο αν έφευγα εξωτερικό θα μπορούσα να κάνω κάτι

18.Οι γονείς σας τι δουλειά κάνουν;

Η μητέρα μου οδοντίατρος, ο πατέρας μου δεν εργάζεται προς το παρόν.

19.Στην Αλβανία τι δουλειά έκαναν;

Οδοντίατρος η μητέρα μου και ο πατέρας μου αξιωματικός στο πυροβολικό

20.Ποια έγγραφα που χρειάζεται το ελληνικό κράτος διαθέτετε;

Από προ-πέρσι έχω την ελληνική ταυτότητα

21. Δυσκολευτήκατε να τα αποκτήσετε;

Αρκετά, έζησα δηλαδή στην Ελλάδα μόνιμα και νόμιμα από το 1994, την απέκτησα το 2011, αφότου είχαμε μια κάρτα ομογενούς, και τρέχοντας από υπηρεσία σε υπηρεσία, φαντάζομαι τη δυσκολία όσων δεν έχουν ούτε την κάρτα ομογενούς, αν εγώ έκανα τόσα χρόνια με αυτό το 'πλεονέκτημα'

22. Ποια η γνώμη σας για τις υπηρεσίες του ελληνικού κράτους;

Η χειρότερη. Γενικά έχουν θέματα συμπεριφοράς προς όλους αλλά πιστεύω με τους μετανάστες τα κάνουν ακόμα πιο δύσκολα. μου έχουν μιλήσει ρατσιστικά, έχω αντιμιλήσει, δεν βγάζεις και πολύ άκρη. Προσπαθείς, αλλά σε απωθεί όλο αυτό να θέλεις να γίνεις μέλος αυτής της κοινωνίας. Πραγματικά οι υπηρεσίες και η γραφειοκρατία σε κάνουν να διώχνεις και το ελληνικό κράτος και τους Έλληνες μαζί μακριά.

23. Θεωρείτε πώς η κατάσταση που έχετε βιώσει στην Ελλάδα και περιγράψατε κατά την διάρκεια της συνέντευξης μπορεί να διορθωθεί;

Το ελπίζω, πιστεύω θα αλλάξει μόνο αν αλλάξει γενικά το σύστημα, νέο αίμα. Από τους συνομηλικούς μου, ίσως να είμαι και τυχερή, δεν έχω αντιμετωπίσει πρόβλημα. Με τις αρχές είναι πάντα το θέμα και τους συντηρητικούς. Θέλω να πιστεύω θα αλλάξει.

24. Τι αναμένετε σχετικά με το μέλλον σας στην Ελλάδα; Τι σκέψεις κάνετε;

Θα ήθελα να παραμείνω εδώ, να χτίσω εδώ το μέλλον μου, όπως το έχω αρχίσει. Αν δω και δυσκολεύουν ακόμα πιο πολύ όμως θα φύγω. Πιστεύω δεν θα χρειαστεί. Αυτό που φοβάμαι είναι μόνο ο φόβος των Ελλήνων και η αίσθηση της απειλής που κυριαρχεί τα τελευταία χρόνια. Αν εντείνεται αυτό, εντείνονται και οι κακές συμπεριφορές, δεν θα τις ανεχόμουν όμως.

4^η συνέντευξη

1.Πότε ήρθατε στην Ελλάδα και πως;

Μάρτιος 97'. Πρώτα είχε έρθει ο πατέρας μου και στη συνέχεια ακολουθήσαμε τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Οπότε είχαμε ήδη μια βάση εδώ.

2.Ποιοι οι λόγοι που οδήγησαν την οικογένειά σας στην μετανάστευση;

Οικονομικοί κυρίως. Ο πατέρας μου ήρθε πρώτα το 90' καθώς η αλλαγή του καθεστώτος επέφερε σημαντικές αλλαγές στην αγορά εργασίας και όχι μόνο, όπως είναι γνωστό. Στο δικτατορικό καθεστώς τα πάντα ήταν κρατικά, η αλλαγή επέφερε πολλές ανακατατάξεις και μια από αυτές ήταν και η αναδυόμενη ανεργία σε αρκετές ομάδες ατόμων. Η μητέρα μου ο αδερφός μου κι εγώ ακολουθήσαμε το 97' με το δεύτερο κύμα μετανάστευσης, λόγω αναταραχών και λόγω οικογενειακών δεσμών δεν νοείτο πλέον να μην είμαστε μαζί σε ένα τόπο όλα τα μέλη της οικογένειας.

3.Γιατί οι γονείς σας επέλεξαν την Ελλάδα;

A)Λόγω εγγύτητας γεωγραφικών περιοχών. B) Υπήρχε η δυνατότητα απασχόλησης και ανεύρεσης εργασίας. Κι όταν εννοούμε απασχόληση εννοούμε σε οποιονδήποτε τομέα (δεν υπήρχαν κριτήρια επιλογής αρκεί να εξασφάλιζαν εισόδημα). Μην ξεχνάμε ότι η Ελλάδα τότε διένυε μία περίοδο ανάπτυξης και το φθηνό εργατικό δυναμικό που εισέρεε μαζικά προσφερόταν να αξιοποιηθεί σε πολλούς χειρωνακτικούς τομείς κυρίως.

4.Με ποιον τρόπο αναζητήσατε την πρώτη σας εργασία; (δίκτυα, γνωστοί, συγγενείς)

Αν εννοείς πρώτη εργασία κατά τη διάρκεια των σπουδών μου την αναζήτησα μέσω όλων των δυνατών μέσων (αγγελίες, γνωστοί). Αν εννοείς μετά το πέρας των σπουδών μου πάλι με τον ίδιο τρόπο.

5.Δυσκολευτήκατε μέχρι να βρείτε κάποια θέση εργασίας;

Νομίζω λίγοι είναι αυτοί που δε δυσκολεύονται. Κατά τη διάρκεια των φοιτητικών μου χρόνων ήταν λίγο πιο εύκολα. Ακόμα δεν είχε ξεκινήσει να εξαπλώνεται σε τέτοια μεγάλη κλίμακα ο δείκτης ανεργίας. Στη διάρκεια της αναζήτησης υπήρχε μία μόνο περίπτωση όταν είχα πάρει τηλέφωνο και με απέκλεισαν επειδή στη συγκεκριμένη θέση εργασίας (σε μια βιβλιοθήκη) δεν έπαιρναν αλλοδαπούς. Αυτό ακριβώς μου είχαν

πει. Ούτε καν μου έδωσαν τη δυνατότητα να με δουν από κοντά. Μετά την περάτωση των σπουδών μου δυσκολεύτηκα πάρα πολύ. Η οικονομική κρίση σαφώς επιδείνωσε το βαθμό δυσκολίας στην αναζήτηση εργασίας. Σχεδόν είχε παρέλθει ένα διάστημα 2 ετών μέχρι να μπορέσω να απασχοληθώ. Αυτή τη φορά κατά περιεργο λόγω δεν αντιμετώπισα παρόμοια κατάσταση.

6. Ποια ήταν η πρώτη σας εργασία;

Σερβιτόρα ως φοιτήτρια, υπάλληλος γραφείου σε ναυτιλιακή εταιρία μετά τις σπουδές

7. Αυτή την περίοδο εργάζεστε;

Ναι είμαι από τους τυχερούς

8. Πόσες ώρες την ημέρα εργάζεστε;

8 ½ με 9 ώρες περίπου

9. Έχετε υπογράψει κάποια σύμβαση;

Την εθνική συλλογική και όχι την κλαδική του ναυτιλιακού τομέα. Το πρώτο διάστημα (7 μήνες) ήμουν αδήλωτη βέβαια.

10. Είστε ικανοποιημένος από την αμοιβή σας;

Όχι δεν είμαι ικανοποιημένη

11. Είστε ασφαλισμένος σε κάποιο φορέα;

Είμαι ασφαλισμένη στο ΙΚΑ

12. Οι συνάδελφοί σας είναι Έλληνες; Υπάρχουν διαφορές μεταξύ σας; (στην αμοιβή, στις ώρες απασχόλησης, στον τρόπο αντιμετώπισης από τον εργοδότη)

Ναι είναι Έλληνες. Μισθολογικές διαφορές υπάρχουν αλλά δεν μπορώ να πω κατά πόσο οφείλεται στην καταγωγή μου ή λόγω ιδιαίτερων οικονομικών συγκυριών. Η συνάδελφος μου έχει πολλά χρόνια στην εταιρία και εισήλθε με διαφορετική σύμβαση που τότε όριζε τελείως διαφορετικά κριτήρια. Όχι βέβαια ότι δεν έχει γίνει μείωση μισθού και σε εκείνη με διάφορους θεμιτούς ή αθέμιτους τρόπους. Εγώ εισήλθα πρόσφατα με τα νέα δεδομένα που ισχύουν στην αγορά εργασίας που σαφώς δεν είναι και τόσο ευνοϊκά. Σχεδόν οι περισσότεροι εργοδότες επιλέγουν τον κατώτατο μισθό που ορίζει η συλλογική σύμβαση για να μειώσουν το κόστος παραγωγής ας πούμε. Και

για άλλους λόγους όπως αντιλαμβάνομαι προσωπικά τα πράγματα (δεν είναι βέβαια και της παρούσης να αναλύσω εδώ). Πληροφοριακά ξέρω ότι η προκάτοχος μου (Ελληνας πολίτης) στην αντίστοιχη θέση είχε ανώτερο μισθό βάση κλαδικής σύμβασης ακόμα και μετά την αισθητή μείωση μισθού που πραγματοποιήθηκε. Μετά από τόσους μήνες πάλι αδυνατώ να συμπεράνω κατά πόσο θα είχε επιδείξει διαφορετική μεταχείριση η εργοδότης μου αν είχε προσλάβει κάποιον Έλληνα ή η αποχώρηση της προκατόχου μου αποτέλεσε την ιδανική ευκαιρία να τεθούν σε άλλη βάση τα εργασιακά θέματα με βάση την ισχύουσα νομοθεσία. Ώρες απασχόλησης είναι ίδιες για όλους οπότε εδώ δεν τίθεται θέμα διαφορών. Στον τρόπο αντιμετώπισης από την εργοδότη δεν υπάρχουν διαφορές όσον αφορά τη συμπεριφορά σε γενικά πλαίσια αν μπορούμε να το οριοθετήσουμε έτσι.. Έχει την ίδια στάση προς όλους. Η σχέση μου με την άλλη συνάδελφο είναι αρκετά καλή μπορώ να πω (δεν είμαστε πολλά άτομα στην εταιρία).

13. Ποια η σχέση σας με τους εργοδότες σας;

Καλή σε γενικές γραμμές. Προφανώς και σε μια δουλειά θα υπάρχουν θέματα που σε δυσαρεστούν ή διαφωνίες είτε σε ζητήματα δουλειάς είτε απόψεων αλλά τα υπερβαίνεις διότι δεν έχεις κι άλλη επιλογή.

14. Πιστεύετε ότι είναι προκατειλημμένοι μαζί σας εξαιτίας της καταγωγής σας;

Δεν ξέρω κατά πόσο μπορεί να είναι, γιατί δε το έχω βιώσει σε τέτοιο μεγάλο βαθμό. Υπάρχουν κάποια στερεότυπα με βάση την εθνική ταυτότητα του καθενός πως οι περισσότεροι που ανήκουμε σε μια συγκεκριμένη αυτόματα διαθέτουμε και συγκεκριμένο τύπο συμπεριφοράς. Μου είχε προσδώσει τον χαρακτηρισμό ότι είμαι «μαγκωμένη» και τους περισσότερους Αλβανούς που ξέρει η συγκεκριμένη είναι έτσι. Αυτόματα μου προσέδωσε έναν χαρακτηρισμό με βάση την εθνική μου ταυτότητα και όχι ότι ο χαρακτήρας μου μπορεί να είναι έτσι. Αν μπορείς να το πεις αυτό προκατάληψη. Στη διάρκεια της εργασιακής μου πορείας στην εταιρία δεν έχει εννοηθεί κάποια άλλη είδους προκατάληψη. Δυστυχώς από ότι έχω καταλάβει θα ήταν περισσότερο προκατειλημμένη αν ανήκα στη 2^η γενιά μεταναστών από ανατολικές χώρες. Εδώ η προκατάληψη έχει μεταβεί πλέον σε άλλη μεταναστευτική ομάδα.

15. Οι σπουδές σας πώς πήγαν;

Θα αναλύσω δύο πτυχές των σπουδών μου. Πρώτον, η σχέση μου με τον

πανεπιστημιακό φορέα (συμφοιτητές, καθηγητές). Δεύτερον, η αντιμετώπιση του κρατικού φορέα σε φοιτητές 2^{ης} γενιάς μεταναστών. Όσον αφορά το πρώτο σκέλος δεν υπήρχε ιδιαίτερη προκατειλημμένη αντιμετώπιση λόγω καταγωγής, σίγουρα όχι από τους καθηγητές τουλάχιστον στα μαθήματα που παρακολούθησα προσωπικά. Είχα ακούσει διάφορα για συγκεκριμένο ακαδημαϊκό (δεν αναφέρω το όνομα για ευνόητους λόγους) που υποστήριζε συγκεκριμένες θέσεις πάνω σε ζητήματα μεταναστευτικού που δεν μπορούμε να πούμε ότι είχαν βάσιμη επιχειρηματολογία απλά αναλωνόταν σε προσωπικές πεποιθήσεις και δεν έπρεπε να τις εκφράσει στο συγκεκριμένο χώρο. Δεν μπορώ να πω κάτι εμπειρικά αλλά μόνο ότι είχα ακούσει από τον φιλικό μου περίγυρο. Η αντιμετώπιση από τους συμφοιτητές ήταν καλή. Σε έναν πανεπιστημιακό χώρο κιάλας θα ακουστούν πολλές απόψεις αλλά προσφέρεται η δυνατότητα να επιλέξεις αυτούς που θα συναναστρέφεται.

Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος υπάρχει μία διάκριση σε σχέση με τους Έλληνες. Η πρώτη διάκριση έγκειται στο επίδομα ενοικίου που δικαιούνται φοιτητές από επαρχία και σπουδάζουν σε μία άλλη πόλη με την προϋπόθεση να έχουν περάσει τουλάχιστον τα μισά μαθήματα του εξαμήνου και βάση κάποιων εισοδηματικών κριτηρίων. Φυσικά τα πληρούσα όλα εκτός της ιδιότητας του Έλληνα πολίτη και τελικά δεν είχα το δικαίωμα να μου δοθεί. Μία άλλη διάκριση αφορούσε το Erasmus. Ενώ είχα τελειώσει σχολείο Ελλάδα, μπήκα στο πανεπιστήμιο μέσω πανελλαδικών εξετάσεων η αντιμετώπισή μου στα χαρτιά δεν είχε καμία διαφορά με κάποιον που έχει έρθει να σπουδάσει στην Ελλάδα από το εξωτερικό κι όχι μέσω πανελλαδικών. Έχουμε και οι δύο σε αυτήν την περίπτωση τον ίδιο τύπο άδειας παραμονής και συνεπώς δεν μπορούμε να συμμετέχουμε Erasmus.

16. Έχετε αναζητήσει κάποια θέση εργασίας που να αντιστοιχεί στο εκπαιδευτικό σας επίπεδο;

17. Γιατί πιστεύετε πως δεν βρίσκετε εργασία πάνω στο αντικείμενο σπουδών σας;

18. Οι γονείς σας τι δουλειά κάνουν;

Ο πατέρας μου δουλεύει σε ένα εργοστάσιο με πλεκτά υφάσματα και η μητέρα μου την κλασσική δουλειά των περισσότερων γυναικών ως καθαρίστρια.

19. Στην Αλβανία τι δουλειά έκαναν;

Ο πατέρας μου τορναδόρος και η μητέρα μου δασκάλα.

20. Ποια έγγραφα που χρειάζεται το ελληνικό κράτος διαθέτετε;

Μέχρι τα 18 μου ήμουν στα χαρτιά των γονιών μου. Όταν πέρασα πανεπιστήμιο είχα την άδεια παραμονής για λόγους φοίτησης. Αυτή τη στιγμή έχω άδεια παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους- ενήλικες που φοίτησαν σε ελληνικά σχολεία τουλάχιστον 6 έτη πριν την ηλικία των 18.

21. Δυσκολευτήκατε να τα αποκτήσετε;

Μεγάλωσα στην επαρχία και προτίμησα τα χαρτιά μου να τα αφήσω εκεί οπότε το καθιστούσε πιο εύκολο να εκδοθεί η άδεια παραμονής σε σύγκριση με την Αθήνα που ακούω για απαράδεκτες καταστάσεις (παραλαβή άδειας αφού έχει λήξει, απίστευτη κωλυσιεργία). Τώρα που εργάζομαι εδώ έχω επιλέξει συνειδητά να έχω τον συγκεκριμένο τύπο άδειας (ανθρωπιστικοί λόγοι) ώστε να μην μπω στην διαδικασία των ενσήμων με επιπλέον γραφειοκρατία και που είναι πιο δύσκολη και χρονοβόρα η έκδοσή της (άδεια παραμονής για εξαρτημένη εργασία).

22. Ποια η γνώμη σας για τις υπηρεσίες του ελληνικού κράτους;

Δυσλειτουργία, κωλυσιεργία, έλλειψη επιμόρφωσης των υπαλλήλων για να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της δουλειάς, ενίοτε και συμπεριφορά απαξίωσης προς τους πολίτες. Τα αναφέρω γενικά και τι πιστεύω ότι ισχύει στις περισσότερες περιπτώσεις που έχω έρθει αντιμέτωπη. Σε υπηρεσίες που αφορούν εξυπηρέτηση αλλοδαπών σαφώς έχει υπάρξει και ρατσιστική αντιμετώπιση. Πρέπει να αναφέρω για να μην αδικήσω και όσους πραγματικά είναι αξιόλογοι για τις συγκεκριμένες θέσεις ότι και σε αρκετές περιπτώσεις καταβάλλονται προσπάθειες από τους υπαλλήλους με κάποιο τρόπο να διευκολύνουν την περαίωση της όλης γραφειοκρατικής διαδικασίας.

23. Θεωρείτε πώς η κατάσταση που έχετε βιώσει στην Ελλάδα και περιγράψατε κατά την διάρκεια της συνέντευξης μπορεί να διορθωθεί;

Σε μακροχρόνια βάση πιστεύω μπορεί να διορθωθεί. Θεωρώ ότι τα σημερινά δεδομένα δεν ευνοούν ακόμα πολιτικές για την ένταξη των αλλοδαπών, έχουν καταστήσει επίσης τη νόμιμη έλευση νέων μεταναστών ακόμα πιο δύσκολη, ώστε να ανταποκρίνεται στην αγορά εργασίας. Λόγω ιδιαζουσών οικονομικών και πολιτικών συνθηκών δυστυχώς δεν υπάρχουν επαρκείς ρυθμίσεις για να υπερκεράσουν παγιωμένες αντιλήψεις/καταστάσεις στην ελληνική κοινωνία όσον αφορά τον όρο "μετανάστη". Υπάρχει μία έξαρση του ρατσιστικού λόγου και ξеноφοβίας. Δε θέλω να πιστέψω ότι

με την πάροδο του χρόνου θα ισχύουν σε τέτοιο βαθμό αυτές οι αντιλήψεις, αλλά θα επέλθει μία σταδιακή εξομάλυνση.

24. Τι αναμένετε σχετικά με το μέλλον σας στην Ελλάδα; Τι σκέψεις κάνετε;

Όπως ανέφερα και προηγουμένως ελπίζω σε μία σταδιακή βελτίωση. Ήρθα στην Ελλάδα 9 χρονών και τώρα είμαι 27 χρονών, σε λίγα χρόνια θέλω να δημιουργήσω οικογένεια, αδυνατώ να πιστέψω ότι θα αντιμετωπίζω αυτό το τέρας της γραφειοκρατίας και των κριτηρίων και να συνεχίζω να δικαιολογώ την αυτονόητη παραμονή μου εδώ.

5^η συνέντευξη

1.Πότε ήρθατε στην Ελλάδα και πως;

Ήρθα μαζί με την μητέρα μου και τον αδερφό μου στην Ελλάδα το 1998, σε ηλικία 8 χρονών. Είχε προηγηθεί ο πατέρας μου ένα χρόνο πριν

2.Ποιοι οι λόγοι που οδήγησαν την οικογένειά σας στην μετανάστευση;

Κύριος λόγος της μετανάστευσης ήταν οι δύσκολες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες που επικρατούσαν τότε στην Αλβανία. Λόγω αυτών αποφάσισαν να αναζητήσουν καλύτερες συνθήκες σε μια άλλη χώρα

3.Γιατί οι γονείς σας επέλεξαν την Ελλάδα;

Όπως είπα ο πατέρας μου ήταν ο πρώτος που ήρθε και μετά ακολουθήσαμε η υπόλοιπη οικογένεια. Διάλεξε την Ελλάδα γιατί ήταν σχετικά η πιο κοντινή και αυτή με την πιο εύκολη πρόσβαση. Ο πατέρας μου όπως και οι περισσότεροι που μετανάστευσαν εκείνη την εποχή ήρθε παράνομα στην Ελλάδα ,με τα πόδια. Οπότε η διαδρομή αυτή με τα πόδια ήταν πιο εύκολη από μια διαδρομή με βάρκα για μια άλλη χώρα όπως πχ η Ιταλία.

4.Με ποιον τρόπο αναζητήσατε την πρώτη σας εργασία; (δίκτυα, γνωστοί, συγγενείς)

Μέσω ενός φίλου που είχε πάει το προηγούμενο καλοκαίρι, μου είπε και πήγα για χαρτζιλίκι.

5.Δυσκολευτήκατε μέχρι να βρείτε κάποια θέση εργασίας;

Πάνω στο αντικείμενο των σπουδών μου, ναι. Βασικά ακόμα δυσκολεύομαι. Σε αυτό φταίει και η ύφεση που βρίσκεται η Ελλάδα αλλά εγώ ως μετανάστης έχω ακόμα ένα εμπόδιο να υπερπηδήσω. Πριν από περίπου ένα χρόνο είχα χάσει μια θέση εργασίας λόγω του ότι δεν μπορούσα να πάρω μέρος σε ένα πρόγραμμα του ΟΑΕΔ σαν αλλοδαπός που είμαι.

6.Ποια ήταν η πρώτη σας εργασία;

Εποχιακή δουλειά σε φυλλάδια στα δεκαπέντε με δεκαέξι μου, door to door. Στα δεκαοχτώ με δεκαεννιά εργάστηκα εποχιακά πάλι σερβιτόρος και έχω κάνει και πρακτική σε μία τράπεζα.

7. Αυτή την περίοδο εργάζεστε;

Ναι τελειώνω την εποχική μου εργασία σαν εποχιακός εργαζόμενος στη Σίφνο σε εστιατόριο

8. Πόσες ώρες την ημέρα εργάζεστε;

Οχτώ αλλά ανάλογα με τις ανάγκες του εστιατορίου, δεν έχω και τις καλύτερες εντυπώσεις από αυτό γιατί είναι μια πολύ κουραστική δουλειά

9. Έχετε υπογράψει κάποια σύμβαση;

Ναι πενήνθημερη για πλήρη απασχόληση. Πέρα από την πρακτική είχα υπογράψει μια σύμβαση όταν δούλευα σαν σερβιτόρος σε ένα ψητοπωλείο. Σύμφωνα με την σύμβαση αυτή έπαιρνα ένσημα μια ημέρα την εβδομάδα ενώ δούλευα έξι μέρες. Αυτό φυσικά δεν είχε να κάνει με την καταγωγή μου καθόλου. Έτσι ήταν οι περισσότεροι εργαζόμενοι. Και τώρα παίρνω όσα ένσημα χρειάζονται για το ΙΚΑ, για να ασφαλιστώ, οι υπόλοιπες μέρες είναι χωρίς ασφάλιση.

10. Είστε ικανοποιημένος από την αμοιβή σας;

Όχι αλλά δεν μπορώ να κάνω κάτι άλλο και κάνω υπομονή μέχρι να τελειώσει η περίοδος και να φύγω

11. Είστε ασφαλισμένος σε κάποιο φορέα;

Αυτή την στιγμή έχω ένα βιβλιάριο υγείας το οποίο το έβγαλα από την σχολή σαν φοιτητής. Με αυτό μπορώ να πηγαίνω σε νοσοκομείο και έπειτα αν πάω την απόδειξη από τα φάρμακα τα οποία μου χορήγησαν οι γιατροί εκεί, η σχολή μου επιστρέφει το ποσό αυτό. Βέβαια σε αυτή την επιστροφή δεν συμπεριλαμβάνεται και το ποσό εισόδου στο νοσοκομείο. Κι επίσης πλέον έχω αποφοιτήσει οπότε το βιβλιάριο δεν έχει ισχύ

12. Οι συνάδελφοί σας είναι Έλληνες; Υπάρχουν διαφορές μεταξύ σας; (στην αμοιβή, στις ώρες απασχόλησης, στον τρόπο αντιμετώπισης από τον εργοδότη)

Έχει κι Έλληνες και ξένους, αλλά δεν υπάρχουν διαφορές

13. Ποια η σχέση σας με τους εργοδότες σας;

Καθαρά τυπική με όλους του εργοδότες

14. Πιστεύετε ότι είναι προκατειλημμένοι μαζί σας εξαιτίας της καταγωγής σας;

Όχι δεν ήταν προκατειλημμένος, έτσι κι αλλιώς οι περισσότεροι ήταν αλλοδαποί οπότε δεν υπήρχαν διακρίσεις. Ούτε στην άλλη μου δουλειά υπήρχαν διακρίσεις, και πάλι ήταν όλοι Αλβανοί. Πιστεύω ότι και επειδή ήταν όλοι ξένοι δεν ήταν ρατσιστές και γιατί ήταν καλοί άνθρωποι.

15. Οι σπουδές σας πώς πήγαν;

Πήγαν αρκετά καλά, αν και ήθελα να τελειώσω στα τέσσερα χρόνια. Πήγαν πολύ καλά όμως και τώρα ψάχνω για το μεταπτυχιακό που θα κάνω

16. Έχετε αναζητήσει κάποια θέση εργασίας που να αντιστοιχεί στο εκπαιδευτικό σας επίπεδο;

Πέρα από την πρακτική που έκανα όχι. Το τελευταίο διάστημα που ψάχνω βλέπω πόσο δύσκολο είναι γιατί δεν υπάρχουν θέσεις

17. Γιατί πιστεύετε πως δεν βρίσκετε εργασία πάνω στο αντικείμενο σπουδών σας;

Γιατί η κατάσταση στην Ελλάδα πάντα ήταν άσχημη στο να βρεις δουλειά, πόσο μάλλον τώρα με την κρίση και την ύφεση.

18. Οι γονείς σας τι δουλειά κάνουν;

Ο πατέρας μου είναι οικοδόμος αλλά τα τελευταία 4 χρόνια είναι άνεργος ενώ η μητέρα είναι ως το πούμε οικιακή βοηθός (καθαρίστρια) σε σπίτια ιδιωτών. Δυστυχώς αυτές ήταν οι επιλογές που είχαν οι περισσότεροι μετανάστες πρώτης γενιάς

19. Στην Αλβανία τι δουλειά έκαναν;

Στην Αλβανία η μαμά ήταν δημόσια υπάλληλος και συγκεκριμένα λογίστρια, ενώ ο μπαμπάς στρατιωτικός.

20. Ποια έγγραφα που χρειάζεται το ελληνικό κράτος διαθέτετε;

Διαμένουμε στην Ελλάδα με άδεια παραμονής η οποία πρέπει να ανανεώνεται κάθε χρόνο, φυσικά με το κατάλληλο παράβολο. Προσπαθούμε να αποκτήσουμε την ελληνική ιθαγένεια εδώ και 4 χρόνια αλλά χωρίς αποτέλεσμα.

21. Δυσκολευτήκατε να τα αποκτήσετε;

Από την στιγμή που νομιμοποιήθηκε ο πατέρας μου και είχε αυτός άδεια παραμονής δεν ήταν αρκετά δύσκολο να τα αποκτήσουμε αφού ήμασταν σαν οικογένεια υπό την προστασία του. Αυτό μέχρις ότου σταμάτησε να εργάζεται. Από κει και πέρα δεν μπορούσε να μας έχει υπό την νομική προστασία του και ουσιαστικά κάνουμε αυτοτελή χαρτιά. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να εργάζεσαι και να έχεις τα καταλληλά ένσημα ώστε να μπορέσεις να ανανεώσεις την άδεια παραμονής σου. Αν για τον ένα λόγο η τον άλλον δεν έχεις αυτά τα ένσημα τότε το ελληνικό κράτος σε απελάσει, ακόμα και αν είσαι 20 χρόνια εδώ.

22. Ποια η γνώμη σας για τις υπηρεσίες του ελληνικού κράτους;

Με μια λέξη χαλιά οι υπηρεσίες του. Στις αρμόδιες υπηρεσίες που έπρεπε κάθε χρόνο να πηγαίνουμε καθώς και σε άλλες υπηρεσίες είχε και έχει απίστευτο κόσμο, ο οποίος πηγαίνει από τις 6 το πρωί για να πιάσει σειρά όταν τα γραφεία ανοίγουν στις 8-8.30. Πέρα από τον κόσμο οι υπάλληλοι που εργάζονται σε αυτές τις υπηρεσίες ας πούμε ότι δεν είναι και ιδιαίτερα ευγενικοί με τον κόσμο. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και οι εξαιρέσεις στον κανόνα. Άνθρωποι που χαίρεσαι να μιλάς μαζί τους και οι οποίοι είναι εξυπηρετικότεροι. Μεγάλο μερίδιο ευθύνης έχει και το κράτος με την απίστευτη γραφειοκρατία που υποβάλει όχι μόνο στους μετανάστες αλλά και στους Έλληνες.

23. Θεωρείτε πώς η κατάσταση που έχετε βιώσει στην Ελλάδα και περιγράψατε κατά την διάρκεια της συνέντευξης μπορεί να διορθωθεί;

Ναι μπορεί να αλλάξει, οι νέες γενιές δεν είναι όπως οι παλιές είναι πιο δεικτικοί στο ξένο και το καινούριο.

24. Τι αναμένετε σχετικά με το μέλλον σας στην Ελλάδα; Τι σκέψεις κάνετε;

Αν βρω μια δουλειά στο αντικείμενό μου και μου προσφέρει τα απαραίτητα χρήματα θα μείνω στην Ελλάδα, αν μου δοθεί η ευκαιρία θα φύγω όμως, θα έφευγα πολύ εύκολα

6^η συνέντευξη

1.Πότε ήρθατε στην Ελλάδα και πως;

Το 1993.Πρώτα ήρθαν οι γονείς μου το 1991, αλλά όχι με το νόμιμο τρόπο και έπειτα, έφεραν και έμένα με τον αδερφό μου, νόμιμα πια

2.Ποιοι οι λόγοι που οδήγησαν την οικογένειά σας στην μετανάστευση;

Ήταν κατά βάση οικονομικοί λόγοι

3.Γιατί οι γονείς σας επέλεξαν την Ελλάδα;

Ήταν πιο κοντά από οποιαδήποτε άλλη χώρα και έτσι ήρθαμε εδώ, το χωριό μου είναι κοντά στα ελληνικά σύνορα

4.Με ποιον τρόπο αναζητήσατε την πρώτη σας εργασία; (δίκτυα, γνωστοί, συγγενείς)

Μέσω γνωστών κυρίως που μπορούσαν να με κατευθύνουν.

5.Δυσκολευτήκατε μέχρι να βρείτε κάποια θέση εργασίας;

Όχι δεν δυσκολεύτηκα ιδιαίτερα, έπαιξε ρόλο το ότι με βοήθησαν γνωστοί

6.Ποια ήταν η πρώτη σας εργασία;

Μοίραζα διαφημιστικά φυλλάδια.

7.Αυτή την περίοδο εργάζεστε;

Όχι, αλλά θα εργαστώ στη βιβλιοθήκη της σχολής που κάνω μεταπτυχιακό στην Κέρκυρα όπου θα υπάρχει ασφάλιση και θα πληρώνομαι κανονικά

8.Πόσες ώρες την ημέρα εργάζεστε;

Είναι μερικής απασχόληση η θέση που ανέφερα πριν

9.Έχετε υπογράψει κάποια σύμβαση;

Ναι είναι βμηνη και σχετίζεται με το γνωστικό μου αντικείμενο

10.Είστε ικανοποιημένος από την αμοιβή σας;

Όχι δεν είμαι ικανοποιημένη, αλλά αυτές είναι οι καταστάσεις που επικρατούν

11.Είστε ασφαλισμένος σε κάποιο φορέα;

Ναι, είμαι στο ΙΚΑ

12. Οι συνάδελφοί σας είναι Έλληνες; Υπάρχουν διαφορές μεταξύ σας; (στην αμοιβή, στις ώρες απασχόλησης, στον τρόπο αντιμετώπισης από τον εργοδότη)

Ναι, δεν υπάρχει καμία διαφορά όσα χρόνια εργάζομαι

13.Ποια η σχέση σας με τους εργοδότες σας;

Αρκετά καλή, καθαρά μέσα σε τυπικά πλαίσια

14.Πιστεύετε ότι είναι προκατειλημμένοι μαζί σας εξαιτίας της καταγωγής σας;

Όχι, ποτέ δεν συνάντησα κάτι τέτοιο, ακόμα και όταν εργαζόμουν άτυπα δεν έπαιξε ρόλο η καταγωγή μου, αλλά το ότι ήταν μια θέση εποχιακή σε νησί σε τουριστικά μαγαζιά, όπου όλοι απασχολούνταν έτσι. Τα καλοκαίρια ήμουν εκεί το χειμώνα είχα την σχολή οπότε δεν δούλευα

15.Οι σπουδές σας πώς πήγαν;

Πολύ καλά. Τελείωσα το τμήμα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας στην Κέρκυρα και τώρα φοιτώ στο μεταπτυχιακό του ίδιου τμήματος, είμαι στον πρώτο χρόνο

16.Έχετε αναζητήσει κάποια θέση εργασίας που να αντιστοιχεί στο εκπαιδευτικό σας επίπεδο;

Ναι, αλλά δυστυχώς δεν μπορώ να βρω

17.Γιατί πιστεύετε πως δεν βρίσκετε εργασία πάνω στο αντικείμενο σπουδών σας;

Η οικονομική κρίση και ο κορεσμός του γνωστικού μου αντικειμένου είναι δύο σημαντικοί λόγοι.

18.Οι γονείς σας τι δουλειά κάνουν;

Ο πατέρας μου είναι κουρέας σε δικό του μαγαζί και η μητέρα μου είναι υπάλληλος σε ζαχαροπλαστείο

19.Στην Αλβανία τι δουλειά έκαναν;

Ο πατέρας μου κουρέας και η μητέρα μου αγρότισσα.

20.Ποια έγγραφα που χρειάζεται το ελληνικό κράτος διαθέτετε;

Την ελληνική ταυτότητα, όμως Έχω πολιτογραφηθεί οπότε θεωρούμαι Ελληνίδα υπήκοος .Έτσι, δεν χρειάζομαι άδεια παραμονής ή κάποιο άλλο χαρτί, καθώς έχω την ελληνική ταυτότητα.

21.Δυσκολευτήκατε να τα αποκτήσετε;

Όχι. Σε γενικές γραμμές ήμουν από τα τυχερά παιδιά μεταναστών καθώς το χωριό μου είναι πολύ κοντά στα ελληνικά σύνορα,. Πράγμα που σημαίνει πως είμαστε χριστιανοί (και έτσι το όνομα μου δεν προδίδει την εθνικότητα μου) και θεωρούμαστε Βορειοηπειρώτες οπότε μπορέσαμε εύκολα να πάρουμε την άδεια παραμονής τα πρώτα χρόνια που ήρθαμε εδώ. Τα πρώτα χρόνια από ότι θυμάμαι ξοδεύαμε αρκετά χρήματα για μεταφράσεις των χαρτιών μας, πιστοποιητικά κλπ. Οι γονείς μου, θεωρώ, πως δυσκολεύτηκαν περισσότερο. Εγώ , βρίσκομαι στην Ελλάδα από τα 2 μου χρόνια , οπότε ούτε μνήμες είχα από τα γενέτειρα μου ούτε δυσκολία στην προσαρμογή.

22.Ποια η γνώμη σας για τις υπηρεσίες του ελληνικού κράτους;

Η γνώμη μου είναι η χειρότερη, δημιουργούν μια τεράστια ταλαιπωρία σε όλους απλά για να πάρουμε ένα χαρτί. Μεγαλύτερη δυσκολία στα χαρτιά αντιμετωπίζουν συνήθως τα άτομα από την Βόρεια Αλβανία

23.Θεωρείτε πώς η κατάσταση που έχετε βιώσει στην Ελλάδα και περιγράψατε κατά την διάρκεια της συνέντευξης μπορεί να διορθωθεί;

Ίσως, στο μέλλον να μπορέσει να αλλάξει η κατάσταση αν και δύσκολο

24.Τι αναμένετε σχετικά με το μέλλον σας στην Ελλάδα; Τι σκέψεις κάνετε;

Όχι πολλά. Ψάχνω ήδη “διεξόδους “ για να φύγω σε κάποια άλλη χώρα του εξωτερικού.

7^η συνέντευξη

1.Πότε ήρθατε στην Ελλάδα και πως;

Ήρθα τον Ιανουάριο του 1997 με πούλμαν και πλαστά χαρτιά (αν θυμάμαι καλά), λίγες ημέρες πριν την εξέγερση των πολιτών με όπλα.

2.Ποιοι οι λόγοι που οδήγησαν την οικογένειά σας στην μετανάστευση;

Κυρίως οικονομικοί και η ελπίδα για ένα “καλύτερο αύριο”.

3.Γιατί οι γονείς σας επέλεξαν την Ελλάδα;

Δεν το γνωρίζω. Ίσως λόγω εύκολης πρόσβασης νομίζω πως επειδή είναι δίπλα ήταν η πρώτη επιλογή

4.Με ποιον τρόπο αναζητήσατε την πρώτη σας εργασία; (δίκτυα, γνωστοί, συγγενείς)

Μέσω γνωστών που βοήθησαν γενικά

5.Δυσκολευτήκατε μέχρι να βρείτε κάποια θέση εργασίας;

Δεν δυσκολεύτηκα ιδιαίτερα διότι μπορούσα να κάνω οποιαδήποτε δουλειά και χωρίς μεγάλες οικονομικές απαιτήσεις

6.Ποια ήταν η πρώτη σας εργασία;

Η πρώτη μου εργασία ήταν ως βοηθός τεχνικού υπολογιστών σε κατάστημα ειδών πληροφορικής

7.Αυτή την περίοδο εργάζεστε;

Μάλιστα. Εργάζομαι σε φαρμακείο ως βοηθός γενικών καθηκόντων

8.Πόσες ώρες την ημέρα εργάζεστε;

Εργάζομαι 7 ώρες την ημέρα, 6 ημέρες την εβδομάδα

9.Έχετε υπογράψει κάποια σύμβαση;

Όχι δυστυχώς απασχολούμαι άτυπα

10.Είστε ικανοποιημένος από την αμοιβή σας;

Ναι. 25 ευρώ την ημέρα δεν είναι και άσχημα βλέποντας ότι άλλοι είναι άνεργοι

11.Είστε ασφαλισμένος σε κάποιο φορέα;

Όχι. Αν και ζήτησα να πληρώσω ο ίδιος τα ένσημα. Στο μέλλον ίσως το αποφασίσουν.

12. Οι συνάδελφοί σας είναι Έλληνες; Υπάρχουν διαφορές μεταξύ σας; (στην αμοιβή, στις ώρες απασχόλησης, στον τρόπο αντιμετώπισης από τον εργοδότη)

Είναι Έλληνες, δεν υπάρχει όμως καμία διαφορά ή διάκριση.

13.Ποια η σχέση σας με τους εργοδότες σας;

Η σχέση με τους εργοδότες μου είναι φιλική καθώς είναι οι γονείς του φίλου μου.

14.Πιστεύετε ότι είναι προκατειλημμένοι μαζί σας εξαιτίας της καταγωγής σας;

Όχι, δεν τίθεται τέτοιο θέμα

15.Οι σπουδές σας πώς πήγαν;

Όχι όπως προσδοκούσα. Παρόλα αυτά είμαι φοιτητής Πληροφορικής στο ΤΕΙ ΑΘΗΝΑΣ και βρίσκομαι στο πτυχίο (14^ο εξάμηνο).

16.Έχετε αναζητήσει κάποια θέση εργασίας που να αντιστοιχεί στο εκπαιδευτικό σας επίπεδο;

Μάλιστα, χάρη στην πρακτική άσκηση που μου προσέφερε η σχολή. Μετά το πέρας εκείνης, δεν υπήρξε άλλη αναζήτηση πάνω στο αντικείμενο (μέχρι τώρα).

17.Γιατί πιστεύετε πως δεν βρίσκετε εργασία πάνω στο αντικείμενο σπουδών σας;

Γιατί δεν θέλω να εργαστώ ως προγραμματιστής σε ιδιωτική εταιρία. Προτιμώ να ασκήσω το επάγγελμα μόνος μου (ως freelancer).

18.Οι γονείς σας τι δουλειά κάνουν;

Ο πατέρας μου δεν εργάζεται πλέον. Η μητέρα μου είναι καθαρίστρια (part time) σε ένα κατάστημα.

19.Στην Αλβανία τι δουλειά έκαναν;

Έχουν σπουδάσει και οι δύο πολιτικοί μηχανικοί και εργάζονταν πάνω στο αντικείμενό τους για δεκαπέντε χρόνια μέχρι που ήρθαμε εδώ.

20. Ποια έγγραφα που χρειάζεται το ελληνικό κράτος διαθέτετε;

Όλα. Έχω δεκαετή άδεια παραμονής και άδεια εργασίας. Δεν έχω πάρει ακόμα ελληνική υπηκοότητα για να μην πάω στρατό.

21. Δυσκολευτήκατε να τα αποκτήσετε;

Εγώ καθόλου. Δυσκολεύτηκαν οι γονείς μου να μαζέψουν τα 900 ευρώ ανά άτομο της οικογένειας για κάθε δεκαετή άδεια παραμονής.

22. Ποια η γνώμη σας για τις υπηρεσίες του ελληνικού κράτους;

Απαρχαιωμένες. Θα πρέπει να εκσυγχρονιστούν σύμφωνα με τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη ως προς τις ηλεκτρονικές υπηρεσίες και, κατ' επέκταση, την γραφειοκρατία.

23. Θεωρείτε πώς η κατάσταση που έχετε βιώσει στην Ελλάδα και περιγράψατε κατά την διάρκεια της συνέντευξης μπορεί να διορθωθεί;

Σαφώς. Υπάρχει μεγάλο περιθώριο βελτίωσης καθώς είναι πολύ πίσω σε πολλά ζητήματα (οικονομία, υγεία, παιδεία, απασχόληση, μεταναστευτικό).

24. Τι αναμένετε σχετικά με το μέλλον σας στην Ελλάδα; Τι σκέψεις κάνετε;

Θέλω να ζήσω για πάντα στην Ελλάδα γιατί την αγαπάω σαν πατρίδα μου. Άλλωστε δεν έχω γνωρίσει άλλη πατρίδα, καθώς ήρθα εδώ όταν ήμουν μόλις 6-7 χρονών. Το αν θα ζήσω όμως εδώ θα κριθεί από άλλους παράγοντες όπως είναι η οικονομία, η εκπαίδευση (μεταπτυχιακό) και η οικογένεια.

8^η συνέντευξη

1.Πότε ήρθατε στην Ελλάδα και πως;

Στην Ελλάδα έφτασα το 1995 με τους γονείς μου οδικώς

2.Ποιοι οι λόγοι που οδήγησαν την οικογένειά σας στην μετανάστευση;

Καλύτερες συνθήκες διαβίωσης

3.Γιατί οι γονείς σας επέλεξαν την Ελλάδα;

Διότι ήταν πιο κοντά στα σύνορα με την πόλη που ζουσα , είμαι από την Κορυτσά.

4.Με ποιον τρόπο αναζητήσατε την πρώτη σας εργασία; (δίκτυα, γνωστοί, συγγενείς)

Και με τους τρεις παραπάνω τρόπους που αναφέρεις, δίκτυα, γνωστούς κι συγγενείς.

5.Δυσκολευτήκατε μέχρι να βρείτε κάποια θέση εργασίας;

Το διάστημα του έτους 2007 δεν δυσκολεύτηκα με το πέρασμα του χρόνου άρχισα να δυσκολεύομαι αρκετά

6.Ποια ήταν η πρώτη σας εργασία;

Ήμουν πωλήτρια σε κατάστημα με γυναικεία ρούχα

7.Αυτή την περίοδο εργάζεστε;

Ναι, σ ένα ενδοκρινολογικό ιατρείο

8.Πόσες ώρες την ημέρα εργάζεστε;

Εργάζομαι 3 φορές την εβδομάδα με μερική απασχόληση

9.Έχετε υπογράψει κάποια σύμβαση;

Ναι, είναι όλα νόμιμα

10.Είστε ικανοποιημένος από την αμοιβή σας;

Αρκετά μπορώ να πω

11.Είστε ασφαλισμένος σε κάποιο φορέα;

Ναι, είμαι στο ΙΚΑ

12. Οι συνάδελφοί σας είναι Έλληνες; Υπάρχουν διαφορές μεταξύ σας; (στην αμοιβή, στις ώρες απασχόλησης, στον τρόπο αντιμετώπισης από τον εργοδότη)

Δεν έχω συνάδελφους στον χώρο εργασίας μου, είμαι εγώ και ο ιατρός οπότε δεν υπάρχει τέτοιο θέμα

13. Ποια η σχέση σας με τους εργοδότες σας;

Άριστη μπορώ να πω

14. Πιστεύετε ότι είναι προκατειλημμένοι μαζί σας εξαιτίας της καταγωγής σας;

Δεν είναι καθόλου προκατειλημμένοι μαζί μου λόγω της καταγωγής μου, δεν συνάντησα κάτι τέτοιο όσο δούλευα

15. Οι σπουδές σας πώς πήγαν;

Τέλεια, τέλειωσα στα 3,5 χρόνια πολιτικός μηχανικός στα έργα υποδομής στο ΤΕΙ ΑΘΗΝΩΝ

16. Έχετε αναζητήσει κάποια θέση εργασίας που να αντιστοιχεί στο εκπαιδευτικό σας επίπεδο;

Ναι, αλλά δυστυχώς το επάγγελμά μας λόγω κρίσης δεν έχει καθόλου ζήτηση

17. Γιατί πιστεύετε πως δεν βρίσκετε εργασία πάνω στο αντικείμενο σπουδών σας;

Λόγω ότι το κράτος δεν παρέχει δημόσια έργα πια άρα δεν ζητάει εργαζόμενους πάνω στο συγκεκριμένο αντικείμενο

18. Οι γονείς σας τι δουλειά κάνουν;

Ο πατέρας μου είναι άνεργος και η μητέρα μου καθαρίζει σε σπίτια

19. Στην Αλβανία τι δουλειά έκαναν;

Η μητέρα μου ήταν γεωπόνος και ο πατέρας μου εργολάβος

20. Ποια έγγραφα που χρειάζεται το ελληνικό κράτος διαθέτετε;

Πληρώ όλα τα απαραίτητα έγγραφα που χρειάζεται το ελληνικό κράτος

21. Δυσκολευτήκατε να τα αποκτήσετε;

Ναι λόγω ασάφειας κι μη υπευθυνότητας του ελληνικού δημοσίου και γενικότερα του συστήματος

22. Ποια η γνώμη σας για τις υπηρεσίες του ελληνικού κράτους;

Είναι άθλιες, χωρίς οργάνωση και σαφήνεια

23. Θεωρείτε πώς η κατάσταση που έχετε βιώσει στην Ελλάδα και περιγράψατε κατά την διάρκεια της συνέντευξης μπορεί να διορθωθεί;

Φυσικά, αλλά χρειάζονται ριζικές αλλαγές και φυσικά, αλλαγή νοοτροπίας των Ελλήνων

24. Τι αναμένετε σχετικά με το μέλλον σας στην Ελλάδα; Τι σκέψεις κάνετε;

Αυτή την περίοδο δεν ξέρω , ψάχνομαι για το εξωτερικό για να βρω εργασία πάνω στο κομμάτι που έχω σπουδάσει

9^η συνέντευξη

1.Πότε ήρθατε στην Ελλάδα και πως;

Ήρθαμε στην Ελλάδα το 1993 με λεωφορείο μέχρι την Θεσσαλονίκη και τρένο μέχρι την Αθήνα.

2.Ποιοι οι λόγοι που οδήγησαν την οικογένειά σας στην μετανάστευση;

Είναι ένα σύνθετο ζήτημα, διότι ο πατέρας μου είναι Έλληνας (είναι από το Αργυρόκαστρο) κι επίσης μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού, όλοι έφευγαν από τις δημόσιες υπηρεσίες, εμένα ο πατέρας μου ήταν σε δημόσια υπηρεσία οπότε έμεινε άνεργος κι αναγκαστήκαμε να φύγουμε.

3.Γιατί οι γονείς σας επέλεξαν την Ελλάδα;

Γιατί ο πατέρας μου είναι Έλληνας οπότε δεν θα αντιμετωπίζαμε δυσκολίες κι επίσης ήταν κοντά.

4.Με ποιον τρόπο αναζητήσατε την πρώτη σας εργασία; (δίκτυα, γνωστοί, συγγενείς)

Πήγα και βοήθησα τον πατέρα μου που ήταν σε μια βιοτεχνία ρούχων οπότε δεν χρειάστηκε να ψάξω παραπάνω.

5.Δυσκολευτήκατε μέχρι να βρείτε κάποια θέση εργασίας;

Όχι γιατί δούλευα με τον πατέρα μου οπότε δεν δυσκολεύτηκα. Μετά όμως ήταν λίγο δύσκολα όπως είναι για όλους.

6.Ποια ήταν η πρώτη σας εργασία;

Η πρώτη μου εργασία ήταν στην βιοτεχνία που δούλευε ο πατέρας μου μετά όμως δούλεψα σαν οικοδόμος, σαν σερβιτόρος, σε ένα σπίτι όπου έφτιαχνα μακέτες για κάποιον που έμενε στα Βόρεια Προάστια και τέλος στην Εθνική Τράπεζα όπου ασχολήθηκα με την ενημέρωση αυτών που χρωστούσαν. Εδώ και 1,5 χρόνο έμενα στη Γερμανία όπου ήμουν ταχυδρόμος. Τώρα επέστρεψα πάλι στην Ελλάδα.

7.Αυτή την περίοδο εργάζεστε;

Όχι γιατί μόλις έχω επιστρέψει από την Γερμανία όπου ήμουν ταχυδρόμος. Ήταν νόμιμη απασχόληση, η αμοιβή πήγαινε ανά γράμμα που πήγαινες στον προορισμό του,

και από απλός ταχυδρόμος σύντομα έγινα προϊστάμενος στο γραφείο όπου κανόνιζα τα δρομολόγια. Η αμοιβή ήταν πολύ καλή.

8.Πόσες ώρες την ημέρα εργάζεστε;

Στη Γερμανία είχα σύμβαση έργου, αμοιβή ανά γράμμα και δούλευα από 4 μέχρι 6 ώρες.

9.Έχετε υπογράψει κάποια σύμβαση;

Ήταν όλα νόμιμα. Εδώ δεν ήταν τίποτα νόμιμο πέρα από την θέση μου στην τράπεζα.

10.Είστε ικανοποιημένος από την αμοιβή σας;

Στην Γερμανία έπαιρνα αρκετά χρήματα όμως οι ξένοι έπαιρναν 300 ευρώ πιο χαμηλά από τους γηγενείς. Εδώ τότε στην Εθνική έπαιρνα τον κατώτατο μισθό για δωρο.

11.Είστε ασφαλισμένος σε κάποιο φορέα;

Στην Εθνική ήμουν ασφαλισμένος στο ΙΚΑ. Στις υπόλοιπες εργασίες ήταν όλα μαύρα.

12. Οι συνάδελφοί σας είναι Έλληνες; Υπάρχουν διαφορές μεταξύ σας; (στην αμοιβή, στις ώρες απασχόλησης, στον τρόπο αντιμετώπισης από τον εργοδότη)

Στη Γερμανία είχαμε διαφορά 300 ευρώ στο μισθό επειδή ήμουν μετανάστης, εδώ όλοι αντιμετωπιζόμασταν το ίδιο.

13.Ποια η σχέση σας με τους εργοδότες σας;

Είχα καλές σχέσεις κι εδώ και στη Γερμανία κι ας ήμουν ξένος και στις δυο περιπτώσεις.

14.Πιστεύετε ότι είναι προκατειλημμένοι μαζί σας εξαιτίας της καταγωγής σας;

Όχι, ούτε εδώ, ούτε στη Γερμανία. Στη Γερμανία άλλωστε είχαν συχνή επαφή με ξένους και αν είχες και κάποιους γνωστούς σε βοηθούσαν να μπεις στο κλίμα. Κι εδώ στην Ελλάδα δεν είχα κανένα σκηνικό, ίσως βοήθησε που ο πατέρας μου είναι Βόρειο Ηπειρώτης και το γεγονός ότι το όνομα μου είναι ελληνικό

15.Οι σπουδές σας πώς πήγαν;

Τέλειωσα λογιστική σε ένα ΙΕΚ κι ύστερα ακολούθησα πολλά σεμινάρια πάνω στον τομέα της οικονομίας αλλά και της ιστορίας που με ενδιέφερε.

16. Έχετε αναζητήσει κάποια θέση εργασίας που να αντιστοιχεί στο εκπαιδευτικό σας επίπεδο;

Η θέση που είχα στην τράπεζα ήταν αντίστοιχη των σπουδών μου. Όμως δεν αναζήτησα μετά άλλη παρόμοια λόγω της κρίσης που δυσκόλεψε τα πράγματα και ύστερα έφυγα για Γερμανία όπου εκεί το πτυχίο μου με βοήθησε και πήρα προαγωγή έτσι ώστε να διαχειρίζομαι τις αμοιβές των υπόλοιπων.

17. Γιατί πιστεύετε πως δεν βρίσκετε εργασία πάνω στο αντικείμενο σπουδών σας;

Λόγω των συνθηκών και λόγω του ότι όλοι ζητούν κάποιον που να είναι απόφοιτος ΑΕΙ ή ΤΕΙ και με 5 χρόνια προϋπηρεσία. Εγώ είμαι απόφοιτος ΙΕΚ και όσο έψαχνα δεν είχα προϋπηρεσία, μα που να την έβρισκα 20 χρονών;; Επίσης το ότι είσαι απόφοιτος ΙΕΚ αντιμετωπίζεται κάπως διαφορετικά, είναι σαν να μην έχεις τίποτα

18. Οι γονείς σας τι δουλειά κάνουν;

Τον πρώτο καιρό ο πατέρας μου ασχολούνταν με ηλεκτρικές εγκαταστάσεις και είχε αποκτήσει και ειδικότητα με τον καιρό και πιο μετά πήγε στην βιοτεχνία ρούχων στην αρχή άτυπα και μετά επίσημα. Εκεί πήγε και η μητέρα μου και εγώ στην αρχή.

19. Στην Αλβανία τι δουλειά έκαναν;

Ο πατέρας μου ήταν στρατιωτικός και η μητέρα μου αγρονόμος, και καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο.

20. Ποια έγγραφα που χρειάζεται το ελληνικό κράτος διαθέτετε;

Έχω όλα τα έγγραφα και τα πήρα από την αρχή. Έχω εθνικότητα και όχι υπηκοότητα, δηλαδή έχω όλα τα δικαιώματα εκτός από το να ψηφίζω και να πάω στρατό

21. Δυσκολευτήκατε να τα αποκτήσετε;

Ναι, υπήρχε αργοπορία στις αιτήσεις, ο Δήμος αργούσε πολύ να ελέγξει τον φάκελό μα, έκανα πέντε χρόνια για να πάρω όλα τα χαρτιά που με νομιμοποιούσαν. Επειδή ο πατέρας μου είναι από την Βόρεια Ήπειρο είχαμε βίζα ομογενή (ανανέωση ανά μια δεκαετία) και δεν είχαμε βίζα εργασίας.

22. Ποια η γνώμη σας για τις υπηρεσίες του ελληνικού κράτους;

Η χειρότερη. Ανεξαρτήτως καταγωγής δεν λειτουργούν σωστά και δυσκολεύουν αυτούς που εξυπηρετούν.

23.Θεωρείτε πώς η κατάσταση που έχετε βιώσει στην Ελλάδα και περιγράψατε κατά την διάρκεια της συνέντευξης μπορεί να διορθωθεί;

Όχι δεν πρόκειται να διορθωθεί, πρέπει να γίνουν διαρθρωτικές αλλαγές.

24.Τι αναμένετε σχετικά με το μέλλον σας στην Ελλάδα; Τι σκέψεις κάνετε;

Γύρισα από την Γερμανία γιατί δεν μπόρεσαν να πραγματοποιηθούν οι σπουδές που ήθελα και τώρα ψάχνω για δουλειά και για παραπάνω σπουδές.

10^η συνέντευξη

1.Πότε ήρθατε στην Ελλάδα και πως;

Ήρθα με τους γονείς μου στην Ελλάδα το 1991 με το φορτηγό το οποίο χρησιμοποιούσε ο πατέρας μου στη δουλειά του.

2.Ποιοι οι λόγοι που οδήγησαν την οικογένειά σας στην μετανάστευση;

Η ανεργία και η έλλειψη ονείρου, κοινώς για ένα καλύτερο μέλλον.

3.Γιατί οι γονείς σας επέλεξαν την Ελλάδα;

Γιατί μιλούσαμε έτσι κι αλλιώς τη γλώσσα εκ γενετής στη Βόρειο Ήπειρο, η οποία «Αλβανοκρατείται», οπότε και ήταν πιο κοντινά.

4.Με ποιον τρόπο αναζητήσατε την πρώτη σας εργασία; (δίκτυα, γνωστοί, συγγενείς) Στα 13 μου δούλευα ως βοηθός στη δουλειά που εργαζόταν ο πατέρας μου, και ως ενήλικας μόνος μου.

5.Δυσκολευτήκατε μέχρι να βρείτε κάποια θέση εργασίας;

Φυσικά, στην Ελλάδα του σήμερα πρέπει να έχει γνωριμίες για να πετύχεις, δεν υπάρχει αξιοκρατία.

6.Ποια ήταν η πρώτη σας εργασία;

Η πρώτη μου ήταν πάνω στο τομέα της Δημοσιογραφίας, την οποία και έχω σπουδάσει, βέβαια εργαζόμουν χωρίς λεφτά για 2 χρόνια.

7.Αυτή την περίοδο εργάζεστε;

Έχω την τύχη να εργάζομαι σαν υπάλληλος εμπορικού καταστήματος.

8.Πόσες ώρες την ημέρα εργάζεστε;

8 ώρες την ημέρα.

9.Έχετε υπογράψει κάποια σύμβαση;

Η σύμβασή μου είναι αορίστου χρόνου.

10.Είστε ικανοποιημένος από την αμοιβή σας;

Η αλήθεια είναι πως έχω την ατυχία να είμαι κάτω των 25 και να είμαι χαμηλόμισθος εν τέλει, όμως καλύτερο απ' το τίποτα δεν λένε;!

11.Είστε ασφαλισμένος σε κάποιο φορέα;

Στο ΙΚΑ.

12. Οι συνάδελφοί σας είναι Έλληνες; Υπάρχουν διαφορές μεταξύ σας; (στην αμοιβή, στις ώρες απασχόλησης, στον τρόπο αντιμετώπισης από τον εργοδότη)

Λόγω του ότι είναι μεγάλη εταιρία δεν υπάρχουν τέτοια προβλήματα, βέβαια σε μια μικρότερη ίσως υπήρχαν.

13.Ποια η σχέση σας με τους εργοδότες σας;

Οι τυπικές σχέσεις σε μια μεγάλη εταιρία, έως και καλές.

14.Πιστεύετε ότι είναι προκατειλημμένοι μαζί σας εξαιτίας της καταγωγής σας;

Φυσικά και όχι. Απλά κατά την έναρξη της εργασίας μου στην δουλειά που είμαι τώρα έγινε ένα περιστατικό. Όλοι οι εργαζόμενοι φοράμε φανελάκι της εταιρείας και καρτελάκι με το ονοματεπώνυμό μας. Τα καρτελάκια τα φτιάχνουν τα κεντρικά γραφεία της εταιρείας. Όταν ήρθε το δικό μου ήταν γραμμένο στα αγγλικά ενώ έχω την ελληνική ταυτότητα. Δεν ξέρω γιατί έγινε αυτό. Ένιωσα τόσο θυμό, και ενώ είχα ελληνική ταυτότητα δεν νοείται να μην ήταν γραμμένο το όνομά μου στα ελληνικά όπως όλων των παιδιών. Αρνήθηκα να το βάλω στην αρχή, αλλά μετά το έβαλα κάνοντας υπομονή μέχρι να έρθει το καινούριο, αφού πρώτα έδωσα την ταυτότητά μου για να προωθηθεί στα γραφεία της εταιρείας και να έρθει καινούριο καρτελάκι. Αν ο πελάτης δει το όνομά μου στα αγγλικά ενώ όλων είναι στα ελληνικά, αμέσως θα σκεφτεί αυτός είναι ξένος κι αμέσως εγώ νιώθω πως διαχωρίζομαι από όλους ενώ στην τελική δεν υπάρχει καμία διαφορά. Και οι υπεύθυνοί μου ποτέ δεν με διαχώρισαν. Απλά «οι πιο πάνω» ενεργούν απρόσωπα κι αυστηρά πολλές φορές χωρίς να ξέρουν. Ευτυχώς το θέμα λύθηκε.

15.Οι σπουδές σας πώς πήγαν;

Έχω τελειώσει ΙΕΚ.

16.Έχετε αναζητήσει κάποια θέση εργασίας που να αντιστοιχεί στο εκπαιδευτικό σας επίπεδο;

Βέβαια, αλλά το ΙΕΚ αντιμετωπίζεται λες και έχεις βγάλει μόνο Λύκειο σ' αυτή τη χώρα.

17.Γιατί πιστεύετε πως δεν βρίσκετε εργασία πάνω στο αντικείμενο σπουδών σας;
Γιατί το μέσο υπερνικά κάθε γνώση στην Ελλάδα.

18.Οι γονείς σας τι δουλειά κάνουν;

Η μητέρα μου καθαρίστρια και ο πατέρας μου οδηγός φορτηγού και κάνει διανομές.

19.Στην Αλβανία τι δουλειά έκαναν;

Τις ίδιες δουλειές.

20.Ποια έγγραφα που χρειάζεται το ελληνικό κράτος διαθέτετε;

Έχω, πλέον, την ελληνική ταυτότητα που μου αναλογεί ως Έλληνας υπήκοος.

21.Δυσκολευτήκατε να τα αποκτήσετε;

Δυστυχώς πέρασαν 7 χρόνια με τις καινούριες αλλαγές στη γραφειοκρατία της χώρας αυτής ώστε να αποκτήσω κάτι ΝΟΜΙΜΟ που έπρεπε να έχω από την ενηλικίωσή μου.

22.Ποια η γνώμη σας για τις υπηρεσίες του ελληνικού κράτους;

Η χειρότερη φυσικά, γιατί αν δεν έχεις κάποιο γνωστό ακόμη κι εκεί έχεις άλλη αντιμετώπιση.

23.Θεωρείτε πώς η κατάσταση που έχετε βιώσει στην Ελλάδα και περιγράψατε κατά την διάρκεια της συνέντευξης μπορεί να διορθωθεί;

Φυσικά κι όχι, και αυτό φαίνεται στη κατάσταση που βρίσκεται το σύστημα και πως συμπεριφερόμαστε ο ένας στον άλλο. Οι άνθρωποι δεν αλλάζουν και η ιστορία επαναλαμβάνεται.

24.Τι αναμένετε σχετικά με το μέλλον σας στην Ελλάδα; Τι σκέψεις κάνετε;

Αναμένω τα ίδια και ίδια αν δεν αλλάξει η νοοτροπία και να εξελιχθούν οι άνθρωποι, όσον αφορά τις σκέψεις μου είναι σχέδια κυρίως που αναζητούν νέα χώρα για στέγη και μια καλύτερη και πιο αξιοπρεπή ζωή!

ABSTRACT

This paper examines the employment status of Albanian immigrants who belong to the second generation. The second generation is an important study group as related to their integration in the host country. This process involves several policy components that a country uses as part of a broader integration agenda.

This research focuses on the job characteristics immigrants have in Greece compared to the natives and their parents (the first generation) and with respect to their progress in the Greek labor market. We conducted empirical research and qualitative interviews with individuals of second generation and Albanian origin and we incorporated methods used in the prior literature.

The results indicate that immigrants follow occupations that do not correspond to their level of education and skills. The respondents blame the Greek society which is not perceived as open enough as well as the Greek labor market and its function. A major problem is the failure of the state apparatus which creates major obstacles in obtaining the necessary legal documents; issues that will be discussed extensively below.

Keywords: second generation, secondary labor market, social inclusion, social exclusion